

Sborník vybraných příspěvků z 10. výroční studentské konference bezpečnostního výzkumu

Editor: prof. Mgr. Oldřich Bureš, Ph.D., M.A.

Recenzenti: Mgr. Josef Kraus, Ph.D., prof. PhDr. JUDr. Miroslav Mareš, Ph.D.,
Mgr. Petra Vejvodová, Ph.D.

Sborník vybraných příspěvků ze studentské konference pořádané v Praze 27. dubna 2018 na půdě
Metropolitní univerzity Praha Centrem bezpečnostních studií ve spolupráci s Oddělením pro
Bezpečnostní a strategická studia Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity.

Praha 2018

Obsah

Předmluva	3
<i>Markéta Brichtová</i>	
Možnosti ochrany lůžkových zdravotnických zařízení v ČR před teroristickými útoky	4
<i>Zuzana Buroňová</i>	
Faktor strachu v určování úspěšnosti protiteroristických strategií	18
<i>Pavel Faus</i>	
Soudobý paramilitarismus v ČR: profil uskupení Českoslovenští vojáci v záloze proti válce plánované velením NATO a Národní domobrana	31
<i>Jakub Matocha</i>	
Smluvní volnost soukromých vojenských a bezpečnostních společností	49
<i>Jan Smetana</i>	
Vnitřně vysídlené osoby na Ukrajině a jejich přežití	62
O autorech	74

Předmluva

Tento sborník obsahuje písemnou podobu pěti vybraných příspěvků, které byly ústně předneseny na 10. výroční studentské konferenci bezpečnostního výzkumu, kterou v Praze 27. dubna 2018 společně uspořádalo Centrum bezpečnostních studií Metropolitní univerzity Praha ve spolupráci s Oddělením pro Bezpečnostní a strategická studia Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Jako v předchozích letech bylo hlavním cílem konference dát studentům českých vysokých škol příležitost pro prezentaci svého výzkumu na aktuální bezpečnostní témata. Velmi nás proto coby organizátory potěšilo, že o konferenci projevil opět zájem vysoký počet studentů z celé České republiky i ze zahraničí – celkem bylo ústně předneseno 10 příspěvků ve třech panelech. Kompletní program celé konference je archivován na stránkách <http://c4ss.cz/minule-studentske-konference/>.

Pracovní či studijní povinnosti i letos nedovolily mnoha prezentujícím převést svůj ústní příspěvek do písemné formy. Přesto však příspěvky v tomto sborníku obsažené představují reprezentativní vzorek různých „studentských“ pohledů a názorů na aktuální bezpečnostní témata. První příspěvek Markéty Brichtové se zabývá možnostmi ochrany lůžkových zdravotnických zařízení v ČR před teroristickými útoky. Druhý příspěvek od Zuzany Buroňové přibližuje faktor strachu v určování úspěšnosti protiteroristických strategií. Pavel Faus se ve třetím příspěvku zabývá soudobým paramilitarismem v ČR. Smluvní volnost soukromých vojenských a bezpečnostních společností zkoumá čtvrtý příspěvek Jakuba Matochy. Sborník uzavírá Jan Smetana pátým příspěvkem zabývajícím se problematikou vnitřně vysídlených osob na Ukrajině.

Vzhledem k tomu, že v České republice doposud studenti neměli, a bohužel ani nadále nemají, mnoho příležitosti pro prezentaci výsledků svého výzkumu v bezpečnostní problematice, představuje tato publikace ojedinělý vhled do myšlenek, názorů a formujících se postojů nastupující generace české bezpečnostní komunity. Některé příspěvky sice zatím nedosahují kvalit vědeckých statí publikovaných v odborných časopisech, nicméně každý vědec někde začínal a začátky jsou vždy nelehké. S mnohými z názorů prezentovaných ve výše uvedených příspěvcích lze proto polemizovat, což je však opět důležitým cílem našich výročních studentských konferencí. Doufám proto, že si sborník z letošní konference nejen získá čtenáře z řad odborné a širší veřejnosti, ale že opět bude i inspirací pro další mladé badatele bezpečnostní problematiky.

Oldřich Bureš

V Praze, 15. července 2018

Možnosti ochrany lůžkových zdravotnických zařízení v ČR před teroristickými útoky

Markéta Brichtová

Abstrakt

Lůžková zdravotnická zařízení jsou specifickými objekty, které jsou přístupné široké veřejnosti nepřetržitě, a přitom se zde můžeme setkat s řadou bezpečnostních rizik. Jedním z nich je bezpochyby rovněž terorismus. Z bezpečnostního hlediska jsou nemocnice měkkými teroristickými cíli, tedy místy s vysokou koncentrací osob a s nízkou úrovní zabezpečení proti násilným útokům. Vzhledem k aktuálnosti tématu terorismu je potřeba se zabývat otázkou, zda je zabezpečení zdravotnických zařízení dostatečné. Cílem naší studie bylo posouzení, jaká je této problematice věnována pozornost u některých lůžkových zdravotnických zařízení ve Středočeském kraji. Především jsme se zaměřili na jejich technické zabezpečení a krizovou připravenost. Cílem příspěvku je upozornit na slabá místa bezpečnosti nemocnic a naznačit některé možné způsoby jejich ochrany.

Abstract

Healthcare in patient facilities are specific places, which are open continuously to the general public. Nevertheless, we can encounter many security risks. One of them is undoubtedly the risk of terrorism. From the security point of view, hospitals are soft targets of terrorist attacks. That means places with a high concentration of people and a low level of protection against violent attacks. Given the topicality of the theme of terrorism, it is necessary to address the question of whether the security of health care facilities is sufficient. The aim of our study was an assessment focused on protection against terrorist attacks in the regional hospitals of the Central Bohemia Region. Above all, we focused on their technical security and crisis preparedness. The aim of the paper is to highlight weaknesses of security in hospitals and to indicate some possible ways of protecting them.

Úvod

Současný vývoj civilizace s sebou nese vedle mnoha nesporných pozitiv také velká bezpečnostní rizika, jako je například nelegální migrace obyvatelstva, organizovaný zločin, šíření zbraní hromadného ničení a terorismus. Terorismus se v posledních letech stal aktuálním tématem především z důvodu jeho globalizace a velké medializace.

V červnu roku 2013 zemřelo v Pákistánu při explozi autobusu 14 vysokoškolských studentek a dalších 19 bylo zraněno. Po převozu raněných do nemocnice došlo k bombovému útoku sebevražedného atentátníka v prostorách urgentního příjmu, následované vpádem několika dalších teroristů se střelnými zbraněmi. Než byl tento útok odvrácen bezpečnostními složkami, došlo k úmrtí dalších 11 lidí. K tomuto útoku se přihlásila teroristická skupina Lashkar i Jhangvi. V Sýrii byly provedeny sebevražedné útoky na nemocnice v září a listopadu 2012 skupinou Jabhat al-Nusra. Londýnská policie zadržela v listopadu roku 2005 dva pachatele podezřelé z terorismu, kteří byli následně obviněni z plánování bombového útoku. U jednoho byl nalezen lístek s arabským nápisem Nemocnice = cíl. (Ernst 2013)

Mohlo by se zdát, že ačkoliv zatím neproběhl žádný teroristický útok na zdravotnické zařízení v České republice, je řešení ochrany nemocnic proti těmto útokům přehnané či dokonce zbytečné. Výše

zmíněné příklady ze zahraničí však dokazují opak. Terorismus lze definovat jako politicky, ideologicky či nábožensky motivované, slepé, nerozlišené zabíjení bezbranného a nevinného civilního obyvatelstva (Eichler 2011: 169). Nemocnice tedy rozhodně může být cílem teroristického útoku. Zároveň je zdravotnické zařízení takzvaným měkkým teroristickým cílem. V současné době jsou výrazně zvyšována bezpečnostní opatření kolem vládních budov, vojenských zařízení, letišť atd., ale zatím jsme nezaznamenali markantní změny při ochraně měkkých cílů (nemocnice, nákupní střediska, školská zařízení atd.). Samozřejmě lze z pozice státu velice těžko a s vynaložením nemalých finančních prostředků plošně zajistit bezpečnost všem měkkým cílům. Je tedy potřeba, aby primární zodpovědnost za svou bezpečnost přijalo samo zdravotnické zařízení (či kterákoliv jiná instituce ohrožená možným teroristickým útokem) a nejlépe i osobně každý z nás. Musíme brát v úvahu také přiměřenost opatření proti teroristickým útokům, aby například nedocházelo k nadměrnému omezování pohybu osob a podobně.

Teroristické útoky

Cílem teroristického útoku je vyvolání bouřlivého psychologického efektu, pocitu ohrožení, strachu a manipulování s veřejným míněním. Pro dosažení tohoto cíle lze využít při útocích na lůžková zdravotnická zařízení mnoho typů teroristických útoků. Činy brutálního charakteru s četnými nevinnými oběťmi zajistí dostatečný zájem sdělovacích prostředků, a tím rozšíří psychologický dopad nad rámec zasaženého území či společnosti. Vzniká tak vhodné prostředí pro dosahování teroristických cílů.

K zajištění výše popsaného efektu brutálního násilí na nevinných obětech jsou nejčastěji využívány útoky nástražnými výbušnými systémy a stejně tak je tomu i v případě zdravotnických zařízení. Tyto bomby mohou být aktivovány dálkovým spínačem, manipulací nebo časovým spínačem. Bombové útoky bývají směřovány proti osobám a v takových případech jsou výbušná zařízení umísťována na místech s velkou koncentrací lidí (často odpadkové koše ve veřejných budovách, takzvaná opuštěná zavazadla, dopravní prostředky hromadné dopravy, zaparkované automobily). Dalším cílem bombového útoku mohou být symboly s významnou hodnotou pro určitou zemi, etnikum či náboženství. V neposlední řadě je potřeba zmínit sebevražedné bombové útoky, při nichž je mezi oběťmi i sám terorista. Efektivní pro vznik paniky a zmatku jsou také pouhé výhružky použití bomby nebo umístění napodobeniny nástražného výbušného systému (speciálně pokud tomu předcházela skutečný bombový útok). (Brzybohatý 1999: 34–38; Eichler 2011: 164; Ganor 2013: s. 8–9)

Mezi další typy teroristických útoků můžeme zařadit žhářské činy, které bývají uskutečňovány například formou zápalných lahví. Dále se jedná o únosy dopravních prostředků (především letadel) a také braní rukojmí. Při braní rukojmí následně dochází k popravám zajatých osob a zveřejnění videí těchto činů na internetu, což má velký psychologický dopad na veřejnost. Únosy osob jsou využívány k vyvíjení nátlaku na vládu či veřejnost a také k požadování výkupného, jež následně slouží k financování dalších teroristických akcí. Finanční prostředky získávají teroristé také dalšími typy teroristických činů, a to vydíráním (například podnikatelů), zastrašováním a hrozbami teroristickými útoky. Tyto hrozby či poplašné zprávy vedou ke vzniku a šíření paniky, která je nebezpečná především v místech s vysokou koncentrací osob (riziko ušlapání při chaosu). Výjimkou není ani využití střelných zbraní ke spáchání teroristických činů na nevinné oběti či významné osoby stejně tak jako zneužití dopravních prostředků například k nájezdům automobilů do davu lidí. (Leicmanová 2006: 28–29; Brzybohatý 1999: 38–39)

Méně časté je využití metod takzvaného superterorismu, jelikož tyto metody jsou finančně i organizačně náročnější, ne příliš dosažitelné a jejich účinky nejsou tolik hmatatelné a brutální pro přilákání okamžité pozornosti médií a veřejnosti. Nicméně je též možné využití těchto typů teroristických útoků na lůžková zdravotnická zařízení s katastrofickými dopady. Jedná se například o zneužití radioaktivního materiálu k teroristickému útoku. K radiologickému terorismu může být využita takzvaná špinavá bomba. Jde o sloučení konvenční výbušniny a radiologického materiálu, který je následkem

výbuchu rozptýlen do okolí. Do superterorismu řadíme také útoky, při nichž byly použity biologické zbraně, tedy biologický terorismus. K tomuto účelu jsou využívány mikroorganismy, tedy bakterie, viry, rickettsie, houby a jejich toxiny, které mohou vyvolat onemocnění nebo smrt u lidí, zvířat či rostlin. Účinky biologické zbraně se liší v závislosti na výběru druhu mikroorganismu, neboť jsou zde rozdíly v nakažlivosti, inkubační době, dávce agens nutné pro infikování jedince, možnosti přežití mikroorganismu v prostředí atd. Bioteroristické útoky jsou prováděny šířením nebezpečných agens, a to kontaminací potravin nebo vodních zdrojů, vypuštěním nakaženého hmyzu (po kontaktu s člověkem nákazu přenáší) nebo rozšíření mikroorganismu v aerosolu (následné vdechnutí nebo kontaminace povrchu). Agens vhodná pro zneužití k teroristickému činu jsou například antrax (*Bacillus anthracis*), hemoragická horečka (virus Lassa), ebola (Filovirus), tularémie (*Francisella tularensis*), brucelóza (*Brucella abortus*), břišní tyfus (*Salmonella typhi*), mor (*Yersinia pestis*), pravé neštovice (*Poxvirus variolae*), cholera (*Vibrio cholerae*), botulotoxin (*Clostridium botulinum*) a další. (Státní zdravotní ústav 2016; Jandová 2007: 12, 15; Bartůněk 2016: 15; Bílková 2005: 96–97)

Nejpřístupnějším prostředkem superterorismu je chemický terorismus. K jeho uskutečnění se využívají chemické zbraně, tedy otravné látky, nebezpečné chemické látky a přípravky, které mají toxické, hořlavé, výbušné a jiné nebezpečné vlastnosti. Obdobně jako u bioterorismu jsou následky chemického útoku závislé na výběru chemické látky a jejích účincích na lidský organismus. Nejnebezpečnější jsou nervově paralytické, zpuchýřující, dusivé a všeobecně jedovaté otravné látky. Tyto látky mohou být k útokům použity různými způsoby, jako je například kombinace s nástražnými výbušnými systémy, kontaminace ovzduší, povrchu, zdrojů vody či přímým kontaktem s živým organismem atd. (Mika 2008: 255–256)

Ochrana lůžkových zdravotnických zařízení

Lůžková zdravotnická zařízení jsou v souvislosti s bezpečnostní politikou a teroristickými útoky řazeny mezi takzvané měkké cíle (soft targets). Obecně jsou za tyto cíle považována místa s vysokou koncentrací lidí a minimálním zabezpečením proti násilným činům. Mimo nemocnic jsou to například školská zařízení, nákupní centra, hotely, kulturní akce atd. Areály nemocnic jsou navíc pro lepší orientaci pacientů podrobně popsány na orientačních plánech, což přispívá k ulehčení orientace a plánování útoků též teroristům. Naproti tomu takzvané tvrdé cíle (hard targets) mají vysokou úroveň zabezpečení proti útokům a jedná se například o vládní budovy, vojenské objekty či objekty bezpečnostních složek. Jak bylo již výše naznačeno, teroristické útoky jsou povětšinou směřovány na nevinné a bezbranné civilní obyvatelstvo, tedy je zřejmé, že měkké cíle jsou pro tyto účely ideální. Na tuto skutečnost poukazuje i graf vypracovaný z dat Global Terrorism Database Marylandské univerzity (Obrázek 1), který zahrnuje cíle teroristických útoků provedených i nedokončených v Evropě v letech 1998–2014. Vzhledem k tomu, že měkkých cílů je opravdu mnoho, je pro stát náročné zajistit jejich bezpečnost, a je zde tedy potřeba, aby velkou část iniciativy převzala sama tato zařízení. (Kalvach 2016: 5–6)

Ochrana lůžkových zdravotnických zařízení nejen před teroristickými útoky spočívá v zajištění ochrany životů a zdraví lidí, majetku, informací a životního prostředí v rámci jejich areálu. Zajištění bezpečnosti nemocnic je důležitým tématem, jelikož je zde vysoká koncentrace lidí včetně těch, kteří jsou na daném lůžkovém zdravotnickém zařízení životně závislí. Bezpečnost je závislá jak na kvalitním technickém a materiálním vybavení, tak také samozřejmě na pečlivé analýze možných rizik ohrožení nemocnice, jejich prevenci, důkladném a realistickém plánování řešení krizových situací a v neposlední řadě na cvičení zvládnání těchto situací. Nelze opomenout skutečnost absence dostatečných finančních prostředků zdravotnických zařízení na kompletní realizaci zmíněných bezpečnostních opatření. Při zavádění bezpečnostních opatření musí být kladen důraz na jejich důležitost, přiměřenost a efektivnost. (Krčílek 2012: 8)

Technické zabezpečení nemocnic

Lůžková zdravotnická zařízení jsou specifickými objekty vzhledem k tomu, že jsou volně přístupná široké veřejnosti 24 hodin denně a 7 dní v týdnu. V případě těchto zařízení nemůžeme počítat pouze s lůžkovou kapacitou a počtem zaměstnanců, neboť je zde většinou i několik ambulancí, které slouží k jednorázovému ošetření osob, náběrové ordinace a také možnost návštěv na lůžkových odděleních. Tím se tedy počet osob pohybujících se po areálu nemocnice výrazně zvyšuje. Nekontrolovaný a nijak neregulovaný pohyb osob může být dobrou příležitostí pro uskutečnění teroristického činu. Mnoho zdravotnických zařízení se navíc skládá z více budov, a je zde tedy mnoho bran vniknutí do těchto objektů. Technické zajištění bezpečnosti nemocnic je prováděno mechanickými a technickými prostředky, fyzickou ostrahou objektu a režimovými opatřeními.

Mechanickými a technickými prostředky je bráněno, ztěžováno nebo oznamováno narušení zabezpečení objektu. Řadíme sem mechanické zábranné prostředky, jako je zamčení oddělení či technických provozů (kotelna, vzduchotechnika, sklad medicínálních plynů atd.) a umožnění přístupu pouze povolaným osobám, které mají klíč. Mechanickou zábranou jsou také mříže či bezpečnostní skla oken v přízemí, která brání nedovolenému vniknutí. (Folvarský 2012; York 2015: 121)

Systémy elektronických zámkových zařízení mají oproti klasickým mechanickým zámkům výhodu možnosti elektronické evidence či kontroly totožnosti a oprávněnosti vstupu. Výhodou jsou kamerové systémy, které monitorují pohyb osob a dopravních prostředků a provádějí záznam. Elektronická zabezpečovací signalizace slouží k odhalení vniknutí do zabezpečených objektů nebo, pokud se jedná o elektronickou požární signalizaci (EPS), k odhalení vzniku požáru. Tyto elektronické systémy jsou buď vybaveny zvukovým alarmem, který se spustí při nežádoucí události, nebo vysílají varovný signál do řídicího střediska, kde je tento signál následně vyhodnocen, a jsou provedeny kroky k řešení vzniklé situace. Je výhodou, pokud jsou jednotlivé informace z těchto elektronických bezpečnostních prvků shromažďovány v jednom operačním místě, kde získané informace vyhodnocuje bezpečnostní pracovník a adekvátně na ně může reagovat. K tomuto účelu slouží zavedení rozhlasu do jednotlivých objektů nemocnic, který umožňuje plošné a rychlé sdělování potřebných krizových informací. V případě absence rozhlasu je jeho funkce z části nahrazena nonstop telefonní linkou s kontakty na vybrané osoby ve všech částech nemocnice, případně systémem automatických textových zpráv. Účinným bezpečnostním prvkem je také pouhé osvětlení, které zejména pokud je sepnuto pohybovým čidlem, má výraznou informativní, popřípadě odstrašující funkci. Na tomto místě stojí za zmínku také okamžité zajištění náhradních zdrojů potřebných složek technické infrastruktury, například elektrické energie (na které jsou závislé přístroje, jež jsou pro některé pacienty životně důležité) v případě jejího výpadku, který může být také způsoben teroristickým útokem. (Folvarský 2012)

Nepřetržitou fyzickou ostrahu objektů nemocnic ideálně zajišťují vyškolení pracovníci provozovatelů těchto zařízení, příslušníci ozbrojených sil či sborů nebo zaměstnanci externí bezpečnostní agentury. Výhodou externích pracovníků jsou nízké náklady, jelikož se zdravotnické zařízení nemusí zabývat jejich výstrojí, administrativou atd. Na druhou stranu je jistě efektivnější, pokud sama nemocnice pečlivě vybírá, prověřuje a začleňuje pracovníky fyzické ostrahy mezi své zaměstnance, komunikuje s nimi a zaškoluje je přímo v prostorách nemocnice. Tyto osoby tedy dobře znají chod a prostory nemocnice stejně jako postupy řešení krizových situací stanovených v krizových plánech. Nelze objektivně stanovit ideální počet členů fyzické ostrahy například v závislosti na rozsáhlosti budov, rozlehlosti celého areálu nemocnice, počtu lůžek či personálu. Počet těchto pracovníků je individuální pro každé lůžkové zdravotnické zařízení a závisí na bezpečnostní analýze nemocnice, kterou provádí pracovník bezpečnostního oddělení. Z takové analýzy vyplyne, jaké konkrétní požadavky budou kladeny na fyzickou ostrahu a tedy i jaký je potřebný počet osob, aby všechny tyto požadavky mohly být efektivně plněny, a zda tyto úkoly nelze lépe zabezpečit prostřednictvím mechanických či elektronických bezpečnostních prvků. (Folvarský 2012; York 2015: 143)

V areálech zdravotnických zařízení jsou jasně dané režimy pohybu osob a dopravních prostředků. Ideálně kontrola oprávnění vstupu či vjezdu do areálu nemocnice. Ověřování totožnosti a oprávněnosti každého, kdo vstupuje do tohoto areálu, není při stávajícím stavebním a personálním stavu příliš reálná. Proto je omezen přístup nežádoucích osob alespoň přímo do prostor jednotlivých budov. Toho je docíleno uzamčením technických prostor a některých oddělení. Dále pak vstupem do prostor oddělení přes centrální příjem či recepce jednotlivých oddělení, kde dojde k ověření totožnosti a důvodu návštěvy. Stejně tak je důležité dodržování návštěvních hodin, omezení přístupu do některých prostor nemocnice mimo pracovní dobu a návštěvní hodiny. Pro zvýšení bezpečnosti se snižuje možnost vjezdu dopravních prostředků do areálu nemocnice (kromě sanitních a zásobovacích vozů, které vjíždějí pravidelně). Ideálně je tedy zajištěno parkování pro návštěvníky mimo areál nebo v parkovacím domě. Kontrola vnášení a vynášení předmětů není aktuálně příliš reálná, kromě případné povinnosti zanechání zavazadel a kabátů v centrální šatně nemocnice. Tyto šatny však většinou slouží primárně k úschově věcí pacientů, kteří jsou dlouhodobě hospitalizováni. Mezi režimová opatření řadíme také zacházení s klíči, identifikačními kartami či čipy, jejich přidělování, evidenci, možnost vytvoření duplikátu atd. Dále sem pak řadíme způsob zacházení s technickými prostředky. (Folvarský 2012)

Krizový management nemocnic

Jak bylo již výše zmíněno, bezpečnost lůžkových zdravotnických zařízení nezávisí pouze na technickém zabezpečení, ale také na krizovém managementu. Jde o soubor teoretických přístupů, praktických doporučení a postupů, které vedou k minimalizování či zamezení vzniku krizové situace nebo alespoň ke zmírnění jejích dopadů. V nemocnicích je krizový management neboli management rizik rozdělen do dvou úrovní. První úroveň se týká řízení rizik souvisejících s kvalitou a bezpečností poskytované zdravotnické péče o pacienty a druhá bezpečnosti areálu nemocnice celkově. Tyto dvě roviny spolu samozřejmě úzce souvisí. Tento příspěvek se zabývá podrobnějším popisem obecného krizového řízení zaměřujícího se na bezpečnost nemocnice jako celku. (Škrla 2011: 23; Antušák 2016: 15–16)

Základem krizového managementu je analýza rizik, která slouží jako podklad pro vypracování scénářů krizových situací. Z těchto scénářů pak vycházejí preventivní opatření a krizové plány, které nabízejí řešení těchto krizových situací. Důležité je také cvičení funkčnosti daných krizových plánů, jejich efektivnosti a aktuálnosti, popřípadě vyhodnocení nedostatků a jejich náprava. (Antušák 2016: 15–16)

Připravenost a zvládnutí prvních minut mimořádných událostí (tedy i teroristických útoků) také zásadně ovlivňuje jejich celkový dopad. Krizové plány zdravotnických zařízení hrají důležitou roli především při prevenci, kdy zvyšují bezpečnostní povědomí a připravenost personálu, a následně pak při vzniku mimořádné události, kdy je potřeba zvládnout situaci v prvních chvílích, než se řešení ujmou složky integrovaného záchranného systému (IZS). Krizové plány jsou sestavovány jako soubory postupů pro řešení možných krizových situací, které byly vyhodnoceny na základě analýzy rizik. Kompletní dokumentace krizového řízení zdravotnického zařízení obsahuje několik dílčích plánů připravenosti, mezi které patří například traumatologický plán, který se zabývá řešením hromadných neštěstí s velkým počtem raněných osob. Dalšími dokumenty jsou havarijní plán (řešící připravenost zdravotnického zařízení na technické havárie), evakuační plán (zabývající se evakuací osob z oddělení, jednotlivých budov nebo celého areálu) či pandemický plán, který popisuje postupy při příjmu pacientů s vysoce nakažlivou chorobou nebo při vypuknutí pandemie. Dále pak některé nemocnice zpracovávají bezpečnostní plán obsahující informace o zabezpečení areálu nemocnice (kamerový systém, činnost fyzické ostrahy atd.). Součástí některých těchto dokumentů bývají praktické stručné karty (evakuační, krizová karta) se základními pokyny pro konkrétní oddělení nebo osoby, co dělat v dané krizové situaci. Takové karty jsou vyvěšeny na viditelném a všem dobře známém místě, aby v případě potřeby mohly být ihned využity. (Folvarský 2012)

Odpovědným pracovníkem za krizovou připravenost zdravotnického zařízení je krizový manažer. Mezi hlavní manažerské funkce patří plánování, organizování, přikazování, koordinování a kontrolování. Krizový manažer zajišťuje dostatečné a přiměřené povědomí všech zaměstnanců (popřípadě návštěvníků areálu nemocnice) o možných rizicích vzniku mimořádných událostí a také povědomí o prevenci vzniku těchto situací a případně o jejich efektivním řešení. V neposlední řadě je potřeba zmínit, že každý člověk se také osobně podílí na zajištění své vlastní bezpečnosti. (Škrla 2011: 23; Štětina 2014: 98)

Zabezpečení oblastních nemocnic ve Středočeském kraji

Pro posouzení aktuálního stavu připravenosti a zabezpečení lůžkových zdravotnických zařízení proti teroristickým útokům byl zvolen soubor pěti oblastních nemocnic ve Středočeském kraji. Jednalo se o Oblastní nemocnici Kladno (Foubíková 2016), Oblastní nemocnici Mladá Boleslav (Šulc 2016), Oblastní nemocnici Příbram (Kubricht 2016; Simonides 2016), Nemocnici Rudolfa a Stefanie Benešov (Chaloupková 2016) a Oblastní nemocnici Kolín (Kučerová 2016). Zde probíhalo výzkumné šetření metodou osobního dotazování pracovníků krizového managementu (Obrázek 2) a následná SWOT analýza (Strengths – silné stránky, Weaknesses – slabé stránky, Opportunities – příležitosti, Threats – hrozby) zjištěných informací. Byly tedy stanoveny silné a slabé stránky zabezpečení zkoumaných lůžkových zdravotnických zařízení, společně s příležitostmi a hrozbami. Pro potřeby tohoto příspěvku jsou níže popsány obecně nejslabší stránky zabezpečení zkoumaných nemocnic společně s možnostmi jejich zlepšení. Následně jsou zmíněna rizika jednotlivých typů teroristických útoků, které byly metodou SWOT analýzy vyhodnoceny jako hrozby pro daná lůžková zdravotnická zařízení.

Nejslabší stránky zabezpečení nemocnic a návrhy pro jejich zlepšení

Z bezpečnostních SWOT analýz jednotlivých oblastních nemocnic Středočeského kraje vyplynulo, že se jako nejslabší místo zabezpečení těchto zařízení jeví volný vjezd civilních vozidel do areálů nemocnic. V některých případech je uhrazen poplatek za parkování v areálu nemocnice, někdy je vjezd monitorován kamerovým systémem. V žádném z těchto případů však není veřejné parkování uvnitř areálu nemocnic nutné. Tony York ve své nejnovější knize o bezpečnosti zdravotnických zařízení a poskytování zdravotní péče uvádí mnohé nevýhody parkování civilních vozidel v areálech těchto zařízení. Jde především o organizační a finanční zátěž pro nemocnice, které provozují tuto službu. Provozování veřejného parkování přímo v areálech sice lze prostřednictvím poplatků za parkování získat určité finanční prostředky, ale je potřeba také zvážit náklady na zajištění bezpečnosti této služby a možná bezpečnostní rizika, která jsou s provozem parkování spojena. Může jít například o krádeže, vandalismus na zaparkovaných vozech a v neposlední řadě také uskutečnění teroristického útoku v areálu zdravotnického zařízení. Volným vjezdem automobilů je usnadněno přivezení například nástražného výbušného systému, střelných zbraní, biologických či chemických nebezpečných látek atd. do areálu nemocnice. Proto by bylo vhodné na tato bezpečnostní rizika pamatovat a zajistit parkování pro návštěvníky i zaměstnance v blízkosti areálu nemocnice například formou parkovacího domu. Samozřejmě výstavba parkovacího domu představuje značné počáteční investice, které se v rozpočtech zdravotnických zařízení složitě hledají. Schůdnější variantou tedy může být alespoň zvýšení úrovně monitoringu vozidel vjíždějících přes vjezdy se závory do areálu nemocnic bezpečnostními kamerami, jejichž záznamy jsou sledovány bezpečnostními pracovníky. Dále pak využitím čipových karet pro zaměstnance, jako je tomu například ve Fakultní nemocnici v Motole, nebo využitím čteček SPZ jako například ve Fakultní nemocnici Královské Vinohrady. Na tomto místě je vhodné zmínit, že možným rizikem nemusí být pouze civilní vozidlo, ale také zneužití např. sanitních nebo zásobovacích vozů, kterým jistě nelze přístup do areálu nemocnice znemožnit. Toto lze řešit například zmíněnými čipovými kartami nebo dálkovými ovladači pro ovládání závory u vjezdu do areálu, které jsou součástí vybavení vozů zdravotnické záchranné služby daného regionu. (York, 2015)

Dalším nedostatkem je neúplné oplocení areálů (či nemonitorovaný vstup), což umožňuje volný a nekontrolovaný vnik a pohyb případných podezřelých osob s možnými nebezpečnými předměty v areálech zdravotnických zařízení. Řešením této bezpečnostní stránky by bylo zajištění kompletního oplocení a monitorovaný vstup do areálů nemocnic. Monitoring takového vstupu by byl zajištěn bezpečnostními kamerami nebo nejlépe nepřetržitou službou pracovníků fyzické ostrahy, kteří jsou vyškolení v rozpoznání podezřelých osob (neforemné silné oblečení, které může být známkou zakrývání výbušného systému nebo střelné zbraně, agresivní jednání). Ideálním řešením kontrolovaného pohybu osob ve zdravotnickém zařízení by byl vstup přes centrální příjmovou recepci, kde by každý návštěvník uvedl důvod své návštěvy a byl by odpovědným pracovníkem vpuštěn na příslušné oddělení, čímž by se rovněž zamezilo nežádoucímu pohybu nepovolaných osob v prostorách nemocnice. Urgentní příjmy a příjmové ambulance osvědčeně fungují na stejném principu, ale pouze pro pacienty. Většina lůžkových zdravotnických zařízení v České republice by toto opatření mohla realizovat pouze za předpokladu více či méně rozsáhlých stavebních a organizačních změn. To by znamenalo nemalé finanční náklady, které by zřejmě nebylo možné vynaložit, jelikož preventivní bezpečnostní opatření nemají ve finančních rozpočtech nemocnic takovou prioritu jako jejich aktuální potřeby (kvalitní zdravotní pomůcky, platy zaměstnanců atd.).

Slabou stránkou byl také shledán nízký počet pracovníků fyzické ostrahy celých objektů zdravotnických zařízení na směně (většinou maximálně dvě osoby). Část těchto zaměstnanců je tvořena ženami či osobami v důchodovém věku. Tito pracovníci povětšinou působí u vjezdů či na vrátnicích nemocnic, provádějí obchůzky po areálech, v některých případech zároveň sledují dění v nemocnici na bezpečnostních kamerách. Stejně tak jsou tito zaměstnanci využíváni k řešení konfliktů s agresivními pacienty jako takzvaná „ochranka“ (před příjezdem policie). Pokud má být zajištěna co nejvyšší bezpečnost v areálech zdravotnických zařízení, musí být tyto činnosti vykonávány kvalitně. Toho nelze docílit, jestliže všechny uvedené činnosti vykonávají pouze dvě osoby. Jak bylo zmíněno, měkké cíle teroristických útoků by se měly snažit zajistit si bezpečnost především vlastními silami. Právě v prvních chvílích útoku, kdy nelze zajistit okamžitou pomoc složek IZS, lze správným zásahem minimalizovat případné následky tohoto útoku. V takových případech by se nabízel zásah právě pracovníků fyzické ostrahy, kteří by měli být pro takové situace řádně vyškolení (kurzy sebeobranu, fyzická i psychická odolnost, schopnost rozeznat podezřelou osobu a řešit vypjaté situace, výborná znalost prostředí nemocnice atd.) a nejlépe i vybaveni, tak jako je tomu u ostrahy jiných významných objektů (vládní budovy, letiště atd.). Je složité stanovit ideální počet pracovníků fyzické ostrahy areálů nemocnic. V současné době neexistuje žádný právní předpis nebo doporučení navrhuující vhodný počet pracovníků fyzické ostrahy pro lůžková zdravotnická zařízení. Podle Tonyho Yorka, který se ve své publikaci věnuje fyzické ostraze nemocnic dopodrobna, by stanovení tohoto počtu mělo být výsledkem důkladné bezpečnostní analýzy. V této analýze manažeři zodpovědní za zajištění bezpečnosti nemocnice zohledňují jak rozlohu a rozsah areálu, tak také jednotlivé činnosti, jež jsou po pracovnících fyzické ostrahy požadovány a jež nelze nahradit technickými bezpečnostními prvky. Jedná se například o sledování záznamů z bezpečnostních kamer, kontrolu vstupů a vjezdů vozidel do nemocnice, obchůzky pracovníků ostrahy po prostorách nemocnice (což může vzbuzovat větší pocit bezpečí u návštěvníků), pomoc zdravotnickým pracovníkům při řešení konfliktů s agresivními pacienty (rozhoda nad skladbou pacientů, zda je v areálu například oddělení psychiatrie atd.) a v neposlední řadě pohotovému řešení vzniklých krizových situací včetně teroristických útoků, než na místo dorazí složky IZS (zvážit jejich dojezdový čas). S tím také souvisí zvažování, za jakou dobu je pracovník ostrahy schopen adekvátně reagovat na vzniklou krizovou situaci ze svého stanoviště. Pokud například tito pracovníci sídlí pouze po obvodu areálu nemocnice u vjezdů a kontrolují dění i na bezpečnostních kamerách uvnitř budov, při zjištění jakékoliv krizové situace nebude jejich zásah příliš pohotový vzhledem k jejich vzdálenosti od jednotlivých pavilonů zdravotnického zařízení. (York 2015: 143)

Efektivnost řešení krizových situací by mohla narušit absence rozhlasu v některých budovách nemocnic či v celých areálech. Přínosem rozhlasu je okamžité sdělení potřebných informací a instrukcí všem osobám nacházejícím se v doslechu.

Je nevýhodné, pokud nejsou všechny bezpečnostní prvky (rozhlas, EPS, kamerový systém, systém zasilání SMS zpráv či volání dotčeným osobám při krizové situaci atd.) soustředěny do jednoho řídicího centra, jako tomu je v některých zdravotnických zařízeních. Takové pracoviště je obsluhováno vyškoleným bezpečnostním pracovníkem, který přesně ví jaké kroky provést v případě konkrétních krizových situací (koho informovat, jaké informace sdělit rozhlasem, zda vyhlásit evakuaci atd.). Toto bezpečnostní centrum, které je v některých nemocnicích nazývané velín, by například mohlo být součástí takzvaného „kontaktního místa“, které je povinen zřídit každý poskytovatel akutní lůžkové péče dle zákona č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě.

Výše zmíněná nejslabší místa zabezpečení nemocnic nejsou vztahována pouze k případným teroristickým útokům, ale jejich řešení by jistě přispělo k celkovému zvýšení bezpečnosti v areálech lůžkových zdravotnických zařízení a k efektivnějšímu řešení i jiných mimořádných událostí. Slabé stránky zkoumaných zdravotnických zařízení vztahující se přímo pouze k teroristickým činům jsou ve všech zkoumaných nemocnicích totožné a jde o absenci plánů postupů při řešení jednotlivých typů teroristických útoků. V současné době neexistuje žádný právní předpis, který by lůžkovým zdravotnickým zařízením ukládal povinnost zpracovávat plány pro řešení těchto útoků. Dne 19. dubna 2017 byla schválena Koncepce ochrany měkkých cílů pro roky 2017–2020, která se týká také lůžkových zdravotnických zařízení. Tato metodika se zabývá prevencí a omezením dopadů teroristických útoků na měkké cíle. Podle informací v tomto dokumentu je úkolem Ministerstva vnitra ČR do června roku 2018 standardizovat formát bezpečnostních plánů měkkých cílů. (Ministerstvo vnitra 2017: 28)

Rizika jednotlivých typů teroristických útoků

Pro stanovení rizika vzniku jednotlivých typů teroristických útoků, které byly metodou SWOT analýzy vyhodnoceny jako hrozby pro zkoumaná lůžková zdravotnická zařízení, byla využita analytická metoda skórování rizik. Tedy riziko (R) bylo vypočteno pomocí součinu pravděpodobnosti (P) uskutečnění jednotlivých typů teroristických útoků a jejich dopadu (D), tedy $R = P \times D$. Pro potřeby této analýzy bylo nutné přiřadit jednotlivým úrovním pravděpodobností a dopadů číselné hodnoty (Obrázek 3 a Obrázek 4). Hodnoty pravděpodobností a dopadů (od 0 do 5) byly stanoveny na základě celkových výsledků SWOT analýzy v oblastních nemocnicích Středočeského kraje. Následná výše hodnoty rizika (R) se pohybuje číselně od 0 do 25 a každá hodnota nese slovní označení (Obrázek 5). V tomto příspěvku budou podrobněji rozebrána pouze rizika, která byla vyhodnocena jako nejzávažnější.

Ve zkoumaných zdravotnických zařízeních existuje vysoké riziko nástražného výbušného zařízení v opuštěném zavazadle uvnitř areálu nemocnice. Za stávajících bezpečnostních opatření nemocnic není problém do jejich areálu nebo přímo na některá oddělení nepozorovaně přinést jakékoliv zavazadlo, jež může obsahovat nástražný výbušný systém. V takových případech by se nejspíš jednalo o podezřelé odložené zavazadlo, jako je kufr, krabice, balík atd. McNab ve své knize „Jak přežít“ uvádí, že podezřelost může spočívat v ponechání zavazadla či balíku volně bez dohledu, ale také v jeho nepravidelném tvaru, nepřiměřené hmotnosti, nadměře obalů, ve zvláštním technickém znečištění či v jeho nevyžádaném zaslání na adresu cíle. Zaměstnanci a nejlépe i návštěvníci zdravotnického zařízení by měli být informováni co dělat v případě nálezu takového předmětu. Podle stanovených pokynů jednotlivých nemocnic by mohli pokyny pro řešení této situace vypadat následovně: *S podezřelým zavazadlem nemanipulujte, vyzvěte osoby kolem, aby se k předmětu nepřibližovaly, ihned informujte bezpečnostního pracovníka na daném telefonním čísle a uposlechněte jeho pokyny, například opusťte budovu dle evakuačního plánu.* Bezpečnostní pracovník informuje o této skutečnosti bezpečnostní složky a provede nezbytná opatření stanovená krizovým plánem nemocnice pro tyto případy, například informuje vedoucí pracovníky oddělení nacházejících se v blízkosti

nalezeného předmětu, případně zahájí evakuaci těchto pracovišť a podobně. Postupy pro řešení výskytu nástražného výbušného systému v prostorách nemocnice lze využít i při falešném nahlášení bomby, což se stalo například v červnu roku 2016 v Institutu klinické a experimentální medicíny v Praze nebo v dubnu 2013 v Alabamě, kdy musely být evakuovány tři nemocnice. (McNab 2010: 310; York 2015: 52)

Dalším vysokým rizikem je pro dotčené nemocnice sebevražedný atentátník a může jít zároveň o ozbrojený útok neboli o takzvaného aktivního střelce. Stejně jako u předchozí zmíněné hrozby teroristického útoku nástražným výbušným systémem je i v tomto případě při stávajícím zabezpečení velmi snadné se nepozorovaně dostat do prostor oblastních nemocnic se střelnou zbraní. Osobu s teroristickými úmysly by mohl odhalit dobře vyškolený a pozorný bezpečnostní pracovník (pracovník fyzické ostrahy) podle nápadného chování. Sebevražedný atentátník se může vyznačovat neforemným silným oblečením, které může být známkou zakrývání výbušného systému nebo střelné zbraně. Takový člověk se bude nejspíš potit, vypadat nervózně, sahat si po těle, aby se ujistil o přítomnosti munice, soustředěně se dívat na jedno místo nebo pronášet politická či náboženská hesla. Pracovníci zdravotnického zařízení by měli z krizových plánů a cvičení krizových situací vědět, jak se v případě ozbrojeného útoku zachovat. Například že jestliže je zpozorován takový člověk, je důležité se od něj držet co nejdále nebo nejlépe opustit daný prostor. Pokud útěk není možný, tak se alespoň ukrýt, uvědomit bezpečnostní službu nemocnice a bezpečnostní složky a v případě, že se již schyluje ke střelbě, lehnout na zem a krýt si hlavu rukama. S takovými situacemi souvisí také složitá otázka, zda by měli být v nemocnicích přítomni členové ozbrojených bezpečnostních sborů či průchozí detektory kovu pro zjištění přítomnosti zbraní v nemocnicích, jako je tomu například ve vládních budovách. (McNab 2010: 309, 311)

Mezi vážná teroristická rizika patří rozšíření nebezpečných biologických agens především do potravin a vody. Může jít například o brucelózu – hnisavé horečnaté stavy, cholera – průjemové onemocnění, nebo otravu botulotoxinem, která způsobuje obrnu svalů až smrt. Je tedy potřeba zaměřit se též na bezpečnost nemocniční kuchyně a distribuce jídla po areálu, neboť například rozšíření bakterie *Salmonella*, která způsobuje průjemové onemocnění, by mělo ve zdravotnickém zařízení vážné následky (snadné šíření mezi pacienty a zaměstnanci, zhoršení stavu oslabených pacientů, dehydratace a s tím spojená vyšší potřeba infuzních roztoků atd.)

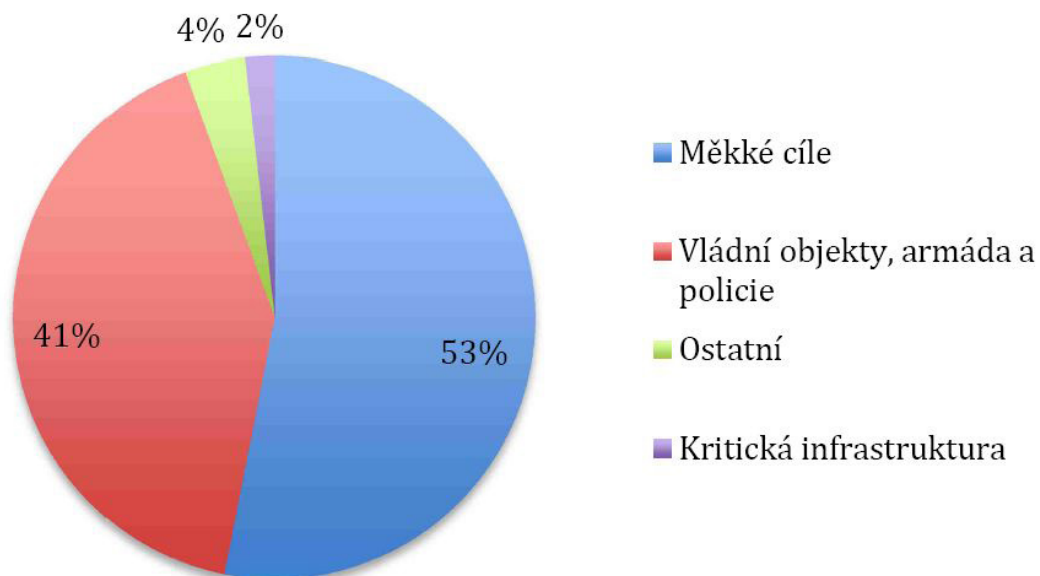
Dalším ohrožením pro lůžková zdravotnická zařízení může být chemický terorismus. Látek, které lze využít k teroristickému činu, je stejně jako biologických agens celá řada. Může jít například o rozšíření nervově paralytických látek, které blokují činnost nervového systému a následně mohou způsobit smrt, pokud není rychle poskytnuta adekvátní lékařská pomoc. Tyto látky se využívají jako pesticidy a zástupcem je sarin, který byl již v minulosti k teroristickým útokům zneužit. Příprava těchto látek není složitá a jsou k tomu zapotřebí dostupné a levné suroviny. Jedná se o stabilní látky, tedy jejich skladování a přeprava jsou snadné. Doubek ve své práci popisuje efektivní využití kyanovodíku přineseného do nemocnice v nerezové termosce. Vzhledem k výše popsanému stavu zabezpečení oblastních nemocnic ve Středočeském kraji by nebyl problém přinést takovou nádobu plnou nebezpečné chemické látky do prostor těchto nemocnic, což potvrzuje výsledky SWOT analýzy, že chemický terorismus je hrozbou pro zkoumaná lůžková zdravotnická zařízení. Použití chemických látek se může projevit náhle a bez zjevné příčiny vzniklým zápachem (např. kyanidy jsou cítit po hořkých mandlích, broskvích nebo senu), oblakem prachu, zbarvenou mlhou. V takových situacích je potřeba se snažit zabránit kontaminaci a opustit zamořenou oblast. Většina otravných látek je těžších než vzduch, proto pokud nelze opustit zamořenou budovu, je vhodné jít do vyšších pater, ukrýt se v místnosti s malým počtem otvorů a utěsnit ty, které směřují k ohnisku šíření nebezpečné chemické látky, vypnout ventilaci a případně otevřít okno. Při expozici otravné látky je dobré si zakrýt ústa (mokrý kapesník) a též všechny části těla. (Patočka 2006: 12; Doubek 2007: 44; McNab 2010: 312)

Závěr

V lůžkových zdravotnických zařízeních je umožněn přístup široké veřejnosti takřka nepřetržitě. Současně zde vykonává službu vysoký počet pracovníků a hospitalizují se tu pacienti, kteří jsou mnohdy na chodu zařízení životně závislí. Nemocnice jsou místy, kde předpokládáme, že naše zdraví bude navracováno a tedy i chráněno. Jak však vyplývá z našeho šetření, zdravotnická zařízení nejsou dostatečně zabezpečena proti kriminálním činům, a tedy ani proti teroristickým útokům. Nedostatečné je jak technické zajištění bezpečnosti, tak krizová připravenost na zvládnutí teroristických útoků, ale i jiných mimořádných událostí. Je třeba zmínit, že kvalita zdravotnického zařízení nezávisí pouze na odborné lékařské či ošetrovatelské péči a moderním vybavení, ale také na jeho bezpečnosti. Zajištění bezpečného prostředí přispívá ke spokojenosti zaměstnanců, klientů i návštěvníků nemocnic. Vhodnými preventivními opatřeními lze zásadně zmírnit případné zdravotní, materiální a sociální dopady teroristického činu. Je tedy potřeba se zabývat problematikou zabezpečení lůžkových zdravotnických zařízení a učinit patřičné kroky ke zvýšení jejich technické i krizové připravenosti na řešení mimořádných událostí.

Přílohy

CÍLE TERORISTICKÝCH ÚTOKŮ

Obrázek 1 – Cíle teroristických útoků provedených v Evropě v letech 1998–2014 (Kalvach, 2016, s. 8).

Otázky polostrukturovaného rozhovoru s krizovými pracovníky nemocnic
<ul style="list-style-type: none"> • Je areál lůžkového ZZ kompletně oplocen? • Jaké jsou regulace pro vjezd vozidel do areálu ZZ? • Je v areálu ZZ využíván kamerový systém? • Na jakých místech je kamerový systém využíván? • Jaký je počet pracovníků fyzické ostrahy? • Jaké jsou úkoly pracovníků fyzické ostrahy? • Jaký je systém komunikace v rámci areálu, zejména při krizových situacích (rozhlas, telefonní spojení, automatické rozesílání textových zpráv atd.)? • Je zřízeno centrální bezpečnostní středisko (centralizace kamerového systému, rozhlasu, EPS atd.)? • Jak je zajištěn vstup na jednotlivá zdravotnická oddělení (klíče, čipové karty)? • Jak je zajištěn vstup do technických provozů (klíče, čipové karty)? • Jaké zpracovává ZZ krizové plány? • Je v krizových plánech zahrnuto řešení teroristického útoku? • Jakým způsobem jsou zaměstnanci seznamováni s krizovými plány? • Jak často probíhají cvičení řešení krizových situací? • V jakém rozsahu tato cvičení probíhají?

Obrázek 2 – Otázky polostrukturovaného rozhovoru s krizovými pracovníky nemocnic ve Středočeském kraji.

PRAVDĚPODOBNOST (P)	
číselná hodnota	slovní označení
1	nejnižší
2	nízká
3	střední
4	vysoká
5	nejvyšší

Obrázek 3 – Pravděpodobnost

DOPADY (D)	
číselná hodnota	slovní označení
0	žádné
1	zanedbatelné, srovnatelné s běžnými událostmi
2	malé
3	středně závažné
4	velké
5	závažné, katastrofické

Obrázek 4 – Dopady

RIZIKO (R)	
číselná hodnota	slovní označení
20 - 25	nejvyšší riziko
12 - 16	vysoké riziko
8 - 10	střední riziko
4 - 6	nízké riziko
3 - 1	zanedbatelné riziko
0	žádné riziko

Obrázek 5 - Riziko

Zdroje

- ANTUŠÁK, Emil, VILÁŠEK, Josef. *Základy teorie krizového managementu*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3443-2.
- BARTŮŇEK, Petr, JURÁSKOVÁ, Dana, HECZKOVÁ, Jana, NALOS, Daniel. *Vybrané kapitoly z intenzivní péče*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4343-1.
- BÍLKOVÁ, Veronika. Jaderný a radiologický terorismus a mezinárodně právní úprava ochrany proti němu. *Mezinárodní vztahy*, 2005, roč. 40, č. 4.
- BRZYBOHATÝ, Marian. *Terorismus I*. Praha: Police history, 1999. ISBN 80-902670-1-7.
- CHALOUPKOVÁ, Alena. Ústní sdělení (tajemnice útvaru krizového managementu Nemocnice Rudolfa a Stefanie Benešov). Benešov, srpen 2016.
- DOUBEK, Ladislav. *Metody ochrany nemocnice před teroristickým útokem chemickými látkami*. České Budějovice, 2007. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta.
- EICHLER, Jan. *Terorismus a války v době globalizace*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1790-9.
- ERNST, Matthew. Are U.S. Hospitals in the Crosshairs? [online]. *AmericanThinker*. 2013. [cit. 2.4.2017]. Dostupné z: http://www.americanthinker.com/articles/2013/07/are_us_hospitals_in_the_crosshairs.html.
- FOLVARSKÝ, Jiří. *Bezpečnost nemocnice z pohledu FN Hradec Králové*. [online]. Fakultní nemocnice Hradec Králové, 2012. [cit. 2.4.2017]. Dostupné z: <http://www.unbr.cz/Data/files/Konf%20MEKA%202012/folvarsky.pdf>.
- FOUBÍKOVÁ, Helena. Ústní sdělení (tajemnice útvaru krizového managementu Oblastní nemocnice Kladno). Kladno, září 2016.
- GANOR, Boaz, WERNLI, Miri. Terrorist Attacks against Hospitals. [online]. *International Institute for Counter-Terrorism*. 2013 [cit. 29.6.2018]. Dostupné z: <https://www.ict.org.il/Article/77/Terrorist-Attacks-against-Hospitals-Case-Studies>.
- JANDOVÁ, Miroslava. *Metody ochrany nemocnic před teroristickým útokem biologickými látkami*. České Budějovice, 2007. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta.
- KALVACH, Zdeněk, tým Soft Targets Protection Institute. *Základy ochrany měkkých cílů – metodika*. [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2016. [cit. 29.3.2017]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ochrana-mekkych-cilu.aspx>.
- Koncepce ochrany měkkých cílů pro roky 2017 – 2020*. [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2017. [cit. 5.5.2017]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/vlada-schvalila-koncepci-ochrany-mekkych-cilu-pro-roky-2017-2020.aspx>.
- KRČÍLEK, Pavel. *Místa koncentrace velkého počtu osob z hlediska jejich bezpečnosti aneb koncept „crowded places“ a jeho praktické využití*. [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2012. [cit. 2.4.2017]. Dostupné z: http://sbp.fsv.cuni.cz/SBP-254-version1-xwp_18.pdf.
- KUBRICHT, Viktor. Ústní sdělení (náměstek pro organizaci a kvalitu zdravotnických procesů Oblastní nemocnice Příbram). Příbram, červenec 2016.

- KUČEROVÁ, Naděžda. Ústní sdělení (tajemnice útvaru krizového managementu Oblastní nemocnice Kolín). Kolín, září 2016.
- LEICMANOVÁ, Pavla. *Terorismus*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Právnická fakulta.
- MCNAB, Chris. *Jak přežít cokoli a kdekoli*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3116-2.
- PATOČKA, Jiří, KUČA, Kamil, DOHNAL, Vlastimil, JUN, Daniel. *Chemický terorismus*. [online]. Kontakt, 2006. [cit. 4.5.2017]. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20120326173739597856.pdf>.
- SIMONIDES, Petr. Ústní sdělení (technik BOZP Oblastní nemocnice Příbram). Příbram, červenec 2016. *Bioterrorismus*. [online]. Státní zdravotní ústav, 2016 [cit. 29.3.2017]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/tema/krizove-situace/bioterrorismus>.
- ŠKRLA, Petr, ŠKRLOVÁ, Magda. *Řízení rizik ve zdravotnických zařízeních*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2616-8.
- ŠTĚTINA, Jiří, a kol. *Zdravotnictví a integrovaný záchranný systém při hromadných neštěstích a katastrofách*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4578-7.
- ŠULC, Tomáš. Ústní sdělení (technik BOZP a PO Oblastní nemocnice Mladá Boleslav). Mladá Boleslav, srpen 2016.
- YORK, Tony, W., MACALISTER, Don. *Hospital and Healthcare Security*. Oxford: Elsevier, 2015. ISBN 978-0-12-420048-7.
- Zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě.

Faktor strachu v určování úspěšnosti protiteroristických strategií

Zuzana Buroňová

Abstrakt

Příspěvek pojednává o roli strachu v určování efektivity protiteroristických strategií. Nejprve, v teoretické části, práce vysvětluje roli strachu v terorismu, a zda teroristé chtějí dosáhnout šíření strachu, a dále představuje literaturu zaměřenou na měření efektivity protiteroristických strategií, která je v současné době stále velmi omezená. Empirická část příspěvku popisuje protiteroristické strategie ve vybraných zemích – ve Spojených státech amerických, Francii a v České republice – a míru strachu mezi obyvatelstvem těchto zemí, což je také hlavní cíl práce. Míra strachu ve společnosti by měla ukázat na úspěšnost protiteroristických strategií přítomnost strachu zmírnit, a tak i jejich efektivity.

Abstract

This article focuses on the role of fear in measuring the effectiveness of counterterrorism strategies. Firstly, in the theoretical part, the article explains the role of fear in terrorism and if terrorists really want to make people scared and also presents literature focused on measuring the effectiveness of counterterrorism strategies, which is still limited today. The empirical part describes counterterrorism measures used by chosen countries – the United States of America, France and the Czech Republic – and also the amount of fear among citizens of these countries. The amount of fear should show the success of counterterrorism strategies to limit fear among citizens and thus their effectiveness.

Úvod

Terorismus je stále považován za jednu z největších hrozeb a tvoří velmi aktuální téma, a to jak v případě médií, tak i akademické literatury. I přesto, že se o něm napsalo již mnoho, zejména po útocích z jedenáctého září, terorismus je pro nás stále poměrně nepoznaný fenomén. Stále neexistuje univerzální definice, se kterou by souhlasily všechny státy. Není známo, co vede lidi k účasti na terorismu ani jaké metody jsou efektivní. Právě z důvodu nutnosti dalšího výzkumu v oblasti terorismu a protiteroristických metod se práce bude věnovat právě tomuto tématu. Zaměření na efektivitu protiteroristických strategií pak bylo vybráno hlavně z důvodu omezených zdrojů zabývajících se efektivitou. V oblasti teroristického výzkumu je to jedno z nejméně prozkoumaných témat, i přestože je velmi důležité. Je nutné vědět, které protiteroristické strategie jsou v jakých situacích úspěšné a jaké nikoliv, abychom mohli v potírání terorismu efektivně pokračovat. Tato práce se zaměří na faktor strachu v určování efektivity protiteroristických metod. S touto myšlenkou přišel Alexander Spencer, blíže bude vysvětlena v teoretické části, kde práce představí důležitost strachu v cílech terorismu a jeho definicích a také přehled výzkumu zabývajících se efektivitou protiteroristických strategií.

Práce se bude skládat ze dvou hlavních částí, teoretické, která představí již existující teoretické znalosti, zabývajících se již zmíněným strachem a efektivitou, a empirické, která se zaměří na tři případové studie, které budou popisovat přítomnost strachu ve třech vybraných zemích, na nichž bude teorie aplikována. Vzhledem k problematice a složitosti výzkumu tohoto typu bude tato práce pouze de-

skriptivního charakteru. Jejím cílem bu[de popsat, jakou roli hraje v terorismu strach a jak je strach přítomen ve společnosti – což by mohlo sloužit jako ukazatel efektivity protiteroristických strategií. Dále se práce zaměří na protiteroristické strategie použité ve vybraných zemích a na to, jak ovlivňují strach ve společnosti. Zkoumat účinnost jednotlivých strategií z hlediska snižování strachu by bylo příliš ambiciózní a problematické, a proto práce s touto problematikou pouze seznámí a neklade si za cíl její hlubší řešení. Je také nutné zdůraznit, že snížení strachu ve společnosti může poukázat na efektivitu protiteroristických strategií, i když tyto strategie nemají snížení strachu za primární cíl, což bude vysvětleno dále v práci.

Práce i přes jednoduchý deskriptivní charakter přispěje ke znalostem, kterým máme o efektivitě boje proti terorismu, a bude užitečná pro další výzkum, který naše znalosti v této oblasti ještě více rozšíří, a pomůže tak v boji proti terorismu.

Data a metodologie

Metodou použitou v práci bude analýza a paralelní případové studie. Práce nejprve představí znalosti obsažené v dosavadní literatuře. V druhé části bude práce analyzovat terorismus a s ním spojený strach ve společnostech vybraných zemí. Práce se zaměří na tři případové studie, které se zaměří na země, které mají různé zkušenosti s terorismem. Výběr zemí je vysvětlen níže. Vzhledem k jednoduchému deskriptivnímu charakteru práce nám postačí tato metodologie.

Teoretická část bude čerpat především z akademické literatury zaměřené na terorismus. Nejprve bude analyzována literatura zaměřující se na definice terorismu a na roli strachu v cílech teroristických skupin, druhá sekce teoretické části se zaměří na diskuzi o efektivitě protiteroristických strategií. Empirická část se bude skládat ze tří paralelních případových studií – USA, Francie a České republiky. U každé země budou nejprve představeny její protiteroristické strategie – použité především z oficiálních zdrojů, ale také médií a akademické literatury, poté dojde k analýze velikosti strachu ve společnosti – k tomu budou využity různé průzkumy, média, ale také různá diskuzní fóra.

Tyto tři země byly vybrány z důvodu jejich odlišnosti a možnosti zkoumat přítomnost strachu ve třech různých prostředích. Spojené státy reprezentují zemi, která se od roku 2001 zabývá protiteroristickými operacemi velmi intenzivně. Země je ve válce s terorismem a bojuje s ním nejen na domácí půdě, ale i v zahraničí. I přestože USA od roku 2001 zažily teroristické útoky, například Bostonský maraton 2013, žádný z nich nebyl velkého rozsahu. Francie byla vybrána jako země, která má v poslední době zkušenosti s mnoha teroristickými útoky, její protiteroristické strategie se v důsledku těchto útoků zintenzivnily, nedávno došlo k jejich uvolnění – například zrušení výjimečného stavu trvajících dva roky –, bude tedy zajímavé podívat se, jaký vliv měly tyto události na strach obyvatel. Třetí země, Česká republika, byla vybrána jako země, která s terorismem nemá přílišné zkušenosti, a představuje tedy prostředí bez teroristické aktivity.

Je důležité zmínit, že tento článek si neklade za cíl dosáhnout nějakých nezvratných zjištění, které definitivně odpoví na mnohé otázky. Cílem článku je popsat danou problematiku a přiblížit tak více tento způsob zkoumání efektivity protiteroristických opatření. Jde pouze o další krok směrem, který nastínil Spencer se svým návrhem zaměřit se při výzkumu efektivity na přítomnost strachu. Autorka si je vědoma, že výzkum v této oblasti je velmi limitovaný a bude potřeba mnoho dalších zkoumání, než budeme moci říci, že víme, co představuje efektivní strategie. Článek si klade za cíl přispět k tomuto výzkumu, nikoli poskytnout definitivní odpovědi a řešení, na to je stále příliš brzy a cesta k těmto odpovědím bude ještě velmi dlouhá. Druhá skutečnost, kterou je třeba zmínit, je fakt, že tento příspěvek se zabývá efektivitou protiteroristických operací ve schopnosti zmírnit strach ve společnosti, nezkoumá tedy jejich úspěšnost v eliminaci samotné hrozby, porážce teroristických organizací atp.

Strach a efektivita

Role strachu v definicích terorismu a efektivita protiteroristických operací jsou dva teoretické koncepty, které je důležité pro tento příspěvek více přiblížit. Definice terorismu je velmi problematická a do dnešního dne nebyla přijata univerzální definice, na které by se shodly všechny státy. Nejen že různé státy definují terorismus rozdílně, různé definice mají i jednotlivé instituce uvnitř státu – patrné je to například v USA. V případě efektivity je to podobně problematické. Jednotliví autoři nesouhlasí na kritériích a hodnotí efektivitu různě, což mnohdy vede i k rozdílným závěrům. To vše bude blíže vysvětleno v této teoretické části.

Role strachu

V současné době již existuje mnoho literatury zabývající se problematikou definice terorismu. Mnoho autorů se snaží definovat terorismus či zkoumat, proč se zdá nalezení jednotné definice téměř nemožné. I přestože univerzální definice neexistuje, několik prvků se v definicích často opakuje – například použití násilí, politický záměr anebo právě role strachu. Mezi autory, kteří považují šíření strachu za podstatu terorismu, patří například Anthony Richards, který považuje za jeden cíl „generovat širší psychologický dopad na další než přímé oběti“. (Richards 2014: 221). Na podporu svého argumentu cituje Richards definici Schmidta, který rovněž rozlišuje terorismus od ostatních druhů násilí právě snahou generovat strach ve společnosti, a Hoffmana, který považuje roli strachu za důležitou k teroristické snaze dosáhnout politického cíle (Richards 2014: 221–222). Carver také zmiňuje Schmidtovu práci. Podle něj Schmidt definoval celkem 22 různých kritérií, která se objevují v akademických definicích terorismu, z nichž mnoho údajně také obsahuje právě šíření strachu (Carver 2016: 126). Karunya Jayasena se zabývá sebevražedným terorismem, u kterého rovněž označuje šíření strachu za jeden z cílů (Jayasena 2011: 28). Mimoto Jayasena také zmiňuje tři různé definice v USA, z nichž Department of Defence a FBI zmiňují šíření strachu, zatímco State Department mluví pouze o ovlivnění publika (Jayasena 2011: 25). Článek od Heather Panter zaměřený na definici terorismu a protiteroristických metod cituje definici od Bolz et al., která vidí touhu teroristických organizací po pozornosti médií a šíření strachu jako jeden z jejich taktických cílů (Panter 2012: 582).

Reuven Young zmiňuje například definici Spojeného království, které také dává terorismus do souvislosti se šířením strachu (Young 2006: 73). K podobnému závěru došla i komise v Austrálii, zabývající se definicí terorismu, která rovněž odsouhlasila tvrzení, že snaha šířit strach je pro terorismus zásadní (Young 2006: 88). The Arab Convention, což je multilaterální smlouva mezi státy, také definovala terorismus jako „snaha zasít paniku mezi lidmi, způsobit strach jejich zraněním nebo vystavovat jejich životy, svobodu a bezpečnost nebezpečí...“ (Lucentini 2012: 17).

Hodgson a Tadros ve své práci *The Impossibility of Defending Terrorism* zase citují Samuela Scheflera a Jeremyho Waldrona, kteří rovněž vytvořili definici terorismu zmiňující šíření strachu ve společnosti jako záměrnou strategii teroristů. Hodgson a Tadros ovšem úplně nesouhlasí a tvrdí, že šíření strachu nemusí být vždy záměr teroristických organizací. Jako jeden ze svých argumentů ovšem zmiňují, že některé útoky nemají vyvolat strach v celé společnosti, ale jen v její části, což stále podporuje definice zaměřující se na strach (Hodgson a Tadros 2013: 518–519). Weinberg, Pedahzur a Hirsch-Hoefler také zkoumali různé definice a porovnávali své výsledky s prací Schmidta a Jongmana, kteří zkoumali definice v roce 1988. Zmínky o strachu se v definicích objevovali více v minulosti. Podle Schmidta a Jongmana se objevovaly v 51 procentech případů, podle Weinberga, Pedahzura a Hirsch-Hoeflera pouze ve 22 procentech (Weinberg, Pedahzur a Hirsch-Hoefler 2004: 781). Rozdílné to je podle nich u autorů z Blízkého východu, kteří stále zmiňují strach v definicích terorismu v 50 procentech případů (Weinberg, Pedahzur a Hirsch-Hoefler 2004: 784). Další autor zabývající se problematikou definice je Conte, který také zmiňuje rozdílnost mezi teroristy a ostatními zločinci tím, že teroristé používají nediskriminující násilí, které má za cíl rozšířit strach ve společnosti (Conte 2010: 35).

Někteří autoři s údajným úmyslem teroristů šířit strach ovšem nesouhlasí. Mezi ty patří například Eric Reitan, který v první části zmiňuje, že definice se často na roli strachu zaměřují, později v článku ale ukazuje, že on s tím nesouhlasí. Uvádí, že je pravda, že lidé ve společnosti cílené teroristy mají důvod k obavám, protože jsou považováni za legitimní cíl a mohou se tak kdykoliv stát obětí teroru. To podle něj ovšem neznamená, že právě přítomnost strachu je cíl teroristických organizací, je to spíše vedlejší produkt (Reitan 2010: 272). Dalším autorem, který odmítá šíření strachu jako cíl teroristických skupin je Ersun N. Kurtulus. Ve svém článku *Terrorism and fear: do terrorists really want to scare?* argumentuje, že nejen že šíření strachu není cíl teroristů, ale představuje pro ně dokonce překážku, jelikož chtějí získat podporu lidí (Kurtulus 2017: 502). Nejprve představuje značné množství definic, které se na snahu šířit strach jako definici terorismu zaměřují (Kurtulus 2017: 504–506), a poté se snaží nutnost uvádět snahu o šíření strachu do definic terorismu vyvrátit, jelikož podle něj teroristické doktríny, propaganda a další dokumenty ničemu takovému nenasvědčují (Kurtulus 2017: 502–503). Svě tvrzení se snaží prokázat nejprve studiem anarchistických skupin na přelomu 19. a 20. století, které jsou pro každého studenta terorismu známé tím, že jejich násilí bylo omezené pouze na jejich cíle a nikoli na lidi. Je tedy zřejmé, že jim o šíření strachu většinou opravdu nešlo. Dále poukazuje na revolucionáře 20. století jako Che Guevara, kteří ovšem pro svou revoluci v dané zemi samozřejmě podporu lidí potřebovali a nemohli si je zneprátnit šířením strachu (Kurtulus 2017: 508–510). Jako poslední zkoumané téma je islamistický terorismus, který podle něj také potřebuje získat podporu. Toto tvrzení ovšem podporuje případovou studii z Turecka (Kurtulus 2017: 512–515). Toto rozhodnutí považují rovněž za velmi problematické, protože si vybral muslimskou zemi, kde tedy teroristé musí být opatrnější, aby si nezneprátnili místní lidi, jejichž podporu potřebují. To samé ovšem nejde říci například o Islámském státu útočícím ve Francii. Jde si velmi těžko představit, že by IS ve Francii nebo al-Qaeda v USA hledaly podporu místního nemuslimského obyvatelstva, které považuje za bezvěrce a nepřítel. To samozřejmě nedokazuje, že jejich cílem je nutně rozšířit mezi obyvatelstvo těchto zemí strach, stále to ovšem problematizuje argumenty Kurtula.

Je zřejmé, že ani na tomto faktoru neexistuje shoda a nelze tak jednoznačně odpovědět na roli strachu v terorismu. Přesto je mnoho autorů, kteří považují snahu teroristů o šíření strachu za samozřejmou součást definic, která odlišuje teroristy od jiných zločinců. Ovšem i kdyby tomu tak skutečně nebylo a samotní teroristé by o šíření strachu neusilovali, faktem zůstává, že strach ve společnosti v souvislosti s teroristickými útoky je přítomen a stát by se měl zasadit o snahu tento strach zmírnit a potlačit jeho příčinu – tedy terorismus, což by mělo lidi uklidnit.

Efektivita

Nyní se zaměříme na efektivitu protiteroristických strategií. Jak již bylo zmíněno, ani tady nedošlo k vytvoření jednotných kritérií a výzkum zaměřený na efektivitu je navíc stále velmi omezen. Například Um a Pisiou hovoří o problematice zkoumání efektivity strategií bojujících proti terorismu. Mluví hned o několika problémech – o neschopnosti autorů shodnout se na definici efektivity, nedostatku dat v oblasti výzkumu terorismu a o problematice kvantifikovat pojmy jako právě strach (Um a Pisiou 2015: 230). Kritizují také fakt, že mnoho autorů, kteří efektivitu protiteroristických strategií zkoumají, se zaměřuje pouze na několik málo strategií a pouze několik málo zemí – mezi oblíbená témata patří *targeted killings* (cílené zabití) a drony. Mezi oblíbené země patří zase USA, Velká Británie a Izrael, zatímco ostatní strategie a země jsou často opomíjeny (Um a Pisiou 2015: 231). Další problém ve vyhodnocování protiteroristických opatření jsou také mnohdy protichůdné závěry. Tento problém je patrný právě na *targeted killing*, které je některými považováno za velmi efektivní a jinými autory zase za kontraproduktivní strategii, jelikož každý autor používá jiné indikátory a přisuzuje jim jinou váhu (Um a Pisiou 2015: 230, 233–235). Zdůrazňují také důležitost místního kontextu, jelikož některé strategie mohou být v některých zemích efektivní, zatímco v jiných nikoliv – jako příklad uvádí deradikalizaci, která bude pravděpodobně efektivní v Saudské Arábii, ne však nutně v jiných zemích. Kromě

toho jsou také nutné charakteristiky dané skupiny, proti které je strategie zaměřena, jelikož na každý druh teroristické organizace je potřeba jiná strategie (Um a Pisiou 2015: 232).

Problém souhlasu na indikátorech určujících efektivitu, stejně jako v případě definice, leží i uvnitř země. Například ve Spojených státech se různé vládní agentury nemohou na těchto indikátorech také shodnout (Perl 2007: 2). Perl navrhuje měření efektivity pomocí tří indikátorů – incidenty, postoje (obyvatelstva vůči těmto politikám atp.) a trendy ve vývoji (*incidents, attitudes, trends*), které mohou dohromady ukázat vývoj teroristické hrozby, a tedy úspěšnost strategií pro boj s ní. (Perl 2007: 9–12).

Lum, Kennedy a Sherley, které se také zaměřily právě na stav výzkumu efektivity protiteroristických opatření, uvádí, že přestože od útoků 9/11 výzkum zaměřený na terorismus velmi stoupl, množství prací zabývajících se efektivitou protiteroristických strategií je stále velmi omezen (Lum, Kennedy a Sherley 2006: 7–9). Autorky se dále zaměřují na zkoumání efektivity několika strategií na boj proti terorismu, které kriticky hodnotí na základě několika prací zkoumajících efektivitu protiteroristických strategií, které jsou dostupné. Zmiňují instalaci detektorů kovu na letištích, zabezpečení ambasad a ochranu diplomatů, zvýšení trestu pro teroristy, rezoluce OSN, vojenskou odvetu nebo změnu ve vládě. Z těchto opatření lze považovat čtyři za neúčinné – zabezpečení diplomatů, zvýšení trestů, většinu rezolucí OSN a změnu ve vládě. Zbýlé dvě jsou spíše kontraproduktivní, jelikož přispívají pouze k transformaci používaných metod – instalace detektorů je sice účinná v omezení únosů letadel, ovšem přispívá ke zvýšení jiných druhů terorismu, jelikož teroristé neschopni provést útok na letadle jednoduše změní cíl. Druhý příklad kontraproduktivní strategie je vojenská odvěta (Lum, Kennedy a Sherley 2006: 24–31).

Dalším z autorů, kteří se zaměřují na zkoumání efektivity protiteroristických opatření, je Erik W. Goepner, který se zaměřuje na americkou válku proti terorismu. Stejně jako předchozí autorky, i on považuje válečnou strategii za neefektivní, jelikož snaha USA o porážku terorismu podle něj vedla jen ke zhoršení situace a zvýšení počtu teroristických útoků v zemích, kam Spojené státy podnikly invazi nebo v kterých útočily pomocí dronů (Goepner 2016: 111). Spojené státy podle Goepnera nedosáhly ani svého cíle – tedy eliminace al-Qaedy – a jejich výsledky jsou v této oblasti také spíše kontraproduktivní, jelikož zvýšili její počet nových rekrutů (Goepner 2016: 113). Teun van Dongen přišel s alternativním způsobem měření efektivity protiteroristických strategií. Van Dongen nejprve kritizuje ostatní metody určující efektivitu protiteroristických strategií. Například zohledňování počtu teroristických útoků, které je často používáno, považuje za zavádějící ukazatel, jelikož zvýšení počtu útoků neznamená vždy neúspěch protiteroristických opatření, ale může být způsoben i důvodem oslabení teroristické skupiny, která se snaží z posledních sil ukázat, že ještě může zasadit protivníkovi ránu. Stejný problém vidí i v používání počtu obětí nebo materiálních škod jako ukazatele úspěšnosti (Van Dongen 2009: 2–5). Kritizuje i nepřímé indikátory používané některými autory – ty zahrnují například fungování společnosti, podporu občanů vládě anebo stav ekonomiky. Van Dongen argumentuje, že tyto indikátory se mohou měnit i v důsledku jiných událostí, než je úspěšná/neúspěšná protiteroristická kampaň (Van Dongen 2009: 5–6). Jako poslední kritizuje měření efektivnosti pomocí počtu uvězněných teroristů, která také o ničem příliš nevyovídá, jelikož teroristé mohou být snadno nahrazeni novými rekruty (Van Dongen 2009: 6–7). Alternativní přístup, který van Dongen navrhuje, je rozložení protiteroristické strategie na jednotlivé části namísto vyhodnocování strategií jako celku, což by mělo ulehčit vytvoření příčinného řetězce (*causal chain*) a lépe určit efektivitu (Van Dongen 2009: 12). Kromě alternativního způsobu měření efektivity nabízí van Dongen také několik faktorů, které by měly pomoci učinit protiteroristické strategie účinnější. Mezi ně patří například omezení užití síly, mezinárodní spolupráce, koordinace a závazek k dohodnuté strategii, nenásilná opatření, informace, soustředění na příčiny terorismu a další (Van Dongen, 2009: 14–15). Boyenval zase uvádí, že efektivní protiteroristické strategie by neměly být diskriminační (Boyenval: 1).

Jonathan Schroden, William Rosenau a Emily Warner vyvinuli množství otázek zaměřených na ideologii, příčiny, sponzorování terorismu státem, racionální volbu a skupinovou dynamiku, které mají pomoci určit, zda je daná protiteroristická metoda efektivní. Otázky se zaměřují například na to, jak byla teroristická skupina schopná dosáhnout svých cílů, naklonit na svou stranu publikum, jaká je úroveň kvality života v dané zemi, jaká je míra korupce v dané zemi, jak byla protiteroristická metoda účinná v odstranění členů skupiny a mnoho dalších. Na otázky se poté hledá odpověď pomocí velkého množství uvedených indikátorů, které zahrnují počet eliminovaných členů, zdroje teroristické skupiny nebo množství útoků. Kombinace těchto otázek a indikátorů by měla poskytnout podrobné informace o teroristické skupině a jejím případném úpadku či posílení po zavedení protiteroristických opatření, což by mělo pomoci vyhodnotit jejich efektivitu (Schroden, Rosenau a Warner 2016: 5–29).

Jako poslední, a pro tento příspěvek nejdůležitější, je uvedena práce Alexandera Spencera. Ten nejprve kritizuje používané metody na určení efektivity – jako je počet mrtvých, počet uvězněných teroristů atp. (Spencer 2006: 185–186) – a poté navrhuje alternativní přístup zaměřený právě na faktor strachu, který bude používán dále v tomto příspěvku. Píše, že „Terorismus je pouze prostředek na dosažení cíle šíření psychologického efektu strachu. Strach je hlavní komponent terorismu. Riziko stát se obětí terorismu je malé; kokos padající ze stromu zabije víc lidí každý rok. Vnímání hrozby či rizika a z toho plynoucí strach není spojený se skutečným rizikem.“ (Spencer 2006: 190) Proto věří, že právě strach musí být důležitou součástí hodnocení efektivity protiteroristických strategií, což si zatím žádný z autorů zabývající se tímto tématem neuvědomil. „Doteď strach nebyl předmětem měření efektivity protiteroristických opatření, ale je nutné si uvědomit, že nejen lidé zabiti při útoku jsou obětí terorismu, ale i ti, kteří se ho bojí.“ (Spencer 2006: 191). Spencer uznává, že měření strachu je složité, ovšem věří, že například pomocí průzkumů veřejného mínění, sledováním internetových diskuzí nebo různých článků v novinách či místních televizních pořadů toho lze dosáhnout (Spencer 2006: 192–194). Spencer tedy věří, že i přestože snížení strachu z terorismu není primární zaměření protiteroristických strategií, může tento ukazatel sloužit k měření efektivity. Jelikož věří, že teroristé mají za cíl šířit strach, pokud se protiteroristické strategii podaří strach zmírnit (i když například nesplní svůj primární záměr jako například zabití všech členů al-Qaedy), může být považována za efektivní, jelikož teroristům už se nedaří plnění jejich cíle – šíření strachu.

Tento přehled autorů zabývajících se výzkumem efektivity protiteroristických strategií není vyčerpávající, přesto by měl být dostatečný k nastínění současné situace v této oblasti výzkumu, která je zatím stále omezená a potřebuje další práce zaměřené na tuto oblast, které by dokázaly určit, jak měřit efektivitu těchto strategií. Zbytek článku se bude zabývat metodou navrženou Alexanderem Spencerem a pokusím se popsat, jak protiteroristické strategie Spojených států, Francie a České republiky ne/dokázaly omezit strach z terorismu mezi svými občany.

USA, Francie a Česká republika

V této části je snaha popsat, jak byly protiteroristické metody úspěšné ve zmírnění strachu obyvatelstva ve zkoumaných zemích. U každé země je nejprve shrnuta její zkušenost s terorismem a bojem s ním a poté je popsána míra strachu a její změny ve společnosti.

USA

Spojené státy soustředí na boj proti terorismu mnoho energie, a to především po útocích z 11. září. Zatímco v průběhu 20. století používaly Spojené státy na boj proti terorismu především zákony a hlavní roli hrála federální policie (National Commission On Terrorist Attacks: 1,3), po 9/11 vyhlásil tehdejší prezident USA George Bush válku proti terorismu (CNN 2001). Strategie Spojených států není tedy teroristy uvěznit a postavit před soud, ale především eliminovat. K tomu používá například *targeted killings* za pomoci dronů a dalších prostředků. Věřící, že s eliminací vůdců může destabili-

zovat celou skupinu (Abrahms a Mierau 2017: 831). USA v rámci války proti terorismu také vedly dvě, dnes již velmi známé, invaze do Afghánistánu v roce 2001 a Iráku v roce 2003. Spojené státy používají vojenské prostředky i při některých teroristických útocích na domácí půdě. To jsme mohli vidět například po útoku na bostonském maratonu v roce 2013 – celé místo bylo naprosto uzavřeno a k vyšetřování byly použity vojenské složky (Sylvester 2014: 11–12).

I přestože země od roku 2001 nezažila teroristický útok větších rozměrů (Global Terrorism Database), vláda stále pokračuje ve válce proti terorismu do dnešního dne. Podle některých bude tuto válku velmi těžké ukončit, hlavně protože nemá jasně definované cíle a bojuje s něčím, co nejde porazit pouze vojenskými prostředky, jak uvádí Christopher McIntosh (McIntosh 2014: 26–31) nebo například Audrey Kurth Cronin (Cronin 2014: 176–180).

Podle Gallup.com, který se zabývá statistikami a poskytováním různých dat, se počet lidí obávajících z teroristického útoku v USA v průběhu let měnil. Nejmenší byl v květnu v roce 2013, kdy se bálo pouze 34 procent, největší naopak v roce 2015, kdy 51 procent dotázaných mělo velký strach z útoku v USA (to může souviset s útoky proběhlými v daném roce – v prosinci 2015 proběhl teroristický útok, který v USA zabil 16 lidí, o necelý měsíc dříve zemřelo v teroristickém útoku ve Francii 130 lidí (Global Terrorism Database)), přitom ale kromě roku 2016 (což může být rovněž následek proběhlých útoků (Global Terrorism Database)), byli lidé úplně nebo alespoň téměř spokojeni s protiteroristickou politikou Spojených států. Při dotázání, zda si myslí, že v USA proběhne v rámci několika týdnů další útok, kromě prosince 2015 a období krátce po útocích 9/11 pouze okolo 10–20 procent lidí věřilo, že je takový útok velmi pravděpodobný. Když poté dotaz zněl na důvěru ve schopnost vlády ochránit občany před teroristickým útokem, přes polovinu dotázaných mělo ve vládu plnou nebo alespoň částečnou důvěru. Při otázce, zda jsou lidé méně ochotni cestovat do zahraničí, jít na událost s velkou návštěvností, do mrakodrapu anebo létat letadlem, i když vždy minimálně 20 procent lidí mělo kvůli terorismu větší strach podílet se na těchto činnostech, nadpoloviční většina údajně větší strach z těchto činností neměla. I když se tento strach u některých nezměnil, nejméně 70 procent lidí v každém roce vždy odpovědělo, že terorismus považují za kritickou hrozbu pro Spojené státy. Menšina lidí si také myslí, že by Spojené státy měly dělat vše v jejich silách, tedy i porušovat liberální hodnoty a lidská práva v boji proti terorismu – jejich strach tedy není takový, aby lidé podporovali taková opatření. Největší procento lidí ochotných tolerovat porušování práv v boji proti terorismu bylo v roce 2002 (47 procent), tedy krátce po největším teroristickém útoku na území USA (Gallup.com).

Je také pravděpodobné, že strach z terorismu pomohl i k vítězství současnému prezidentovi USA – Donaldu Trumpovi, tento názor zmiňují například i Jonathan Martin a Dalia Sussman, kteří píšou, že lidé věřili, že Trump je schopen účinně bojovat s terorismem. K tomu napomáhala i jeho rétorika vyjadřující plány na zákaz vstupu muslimů či monitorování mešit (New York Times 2015), jelikož největší soustředěnost je v současné době právě na islámský terorismus, z kterého mají lidé strach.

Lidé hodně reagují na proběhlé útoky. Vláda spojených států by měla upustit od svého cíle úplné eliminace terorismu a vysvětlit lidem, že tuto hrozbu lze pouze limitovat, a ne úplně vymýtit. Lidé se musí naučit reagovat klidně i v případě, že k útoku dojde (Price 2017: 2). I když mnoho lidí má důvěru v protiteroristickou politiku USA a velká část z nich neomezuje svůj život – například nenavštěvováním koncertů atp. – strach je ve společnosti stále přítomen a válka s terorismem ho nedokázala vymýtit, nebo alespoň snížit na minimum. Někteří politici, například Donald Trump při prezidentských volbách, tento strach naopak využívají ve svůj prospěch a spíše ho budují, než eliminují.

Francie

Francie v posledních letech zažila několik teroristických útoků. V listopadu 2015 zemřelo v Paříži více než 130 lidí, v červenci 2016 bylo zabito 87 lidí a v listopadu a prosinci 2016 poté 15 a 13 lidí – tato čísla představují jen útoky s největším počtem obětí, počet útoků v těchto i předchozích časových

obdobích je však vyšší (Global Terrorism Database). V návaznosti na útok z listopadu 2015 prohlásil tehdejší francouzský prezident François Hollande, že Francie je „ve válce“ s Islámským státem, ale také obecně s terorismem a džihádismem. Požadoval nové protiteroristické zákony a také například rozšíření vojenské policie (CNN 2015). Francie byla z důvodu útoků 14 měsíců ve výjimečném stavu, který byl ukončen v roce 2017, ovšem s návrhem, aby některá opatření z výjimečného stavu byla zahrnuta do běžného zákona – například omezení shromáždění nebo uzavření náboženských míst podezřelých z šíření extremistických názorů (France24 2017).

Francie se zapojila do bojových operací v Afghánistánu (Reuters 2012). Francie se zabývá terorismem jako zvláštním fenoménem, na který má vytvořené zvláštní nástroje. Podle zákona je terorismus brán jako samostatná kategorie zločinu a podléhá větším trestům (France Diplomatie).

Další oblasti, kterými se Francie v boji proti terorismu zabývá, je boj proti radikalismu a boj proti financování terorismu, ke kterým využívá primárně legislativní nástroje. V případě financování terorismu spolupracuje s Organizací spojených národů. Francie spolupracuje také například v rámci Evropské unie, NATO, OSCE anebo FATF, která se zabývá rovněž bojem s financováním teroristických aktivit (France Diplomatie).

V případě Francie, stejně jako v případě USA, ovlivnil terorismus i chování voličů. Zatímco v USA strach z terorismu přispěl ke zvolení Trumpa, ve Francii vedl ke zvýšené podpoře pro pravicové a nacionalistické strany a politiky – například Národní frontu a Marine Le Pen. Strana získala v roce 2015 (poté co Francie zažila útok na svém území a Evropa již čelila migrační krizi) největší množství hlasů za svou historii (BBC 2016). Le Pen byla poražena až v druhém kole prezidentské volby v roce 2017 (The Guardian 2017).

Francie, i přes nedávné útoky, žije v menším strachu než občané Spojených států. Někteří politici se snaží lidi uklidňovat, než aby zneužívali jejich strach, tak se snaží panice předcházet, opak je pravdou pouze pro nacionalistickou stranu Národní fronta v čele s Marine Le Pen (Witte 2015). I přestože strach Francouzů je patrný na nárůstu preferencí pro Národní frontu, Marine Le Pen se prezidentkou nestala. I když sami Francouzi The Guardian odpověděli, že strach stále v jejich podvědomí je, nebrání jim to v normálním životě. Francie přijala po útocích mnoho bezpečnostních opatření, což je pro lidi pravděpodobně dostatečné, aby vládě věřili a žili život co nejpodobnější tomu normálnímu. Francouzi přijali tuto situaci za „nové normální“ a někteří z nich přímo odpověděli, že kdyby začali žít ve strachu, teroristé by tím vyhráli. Nedá se říci, že by Francouzi strach z terorismu vůbec neměli, přesto se zdá, že chápou situaci a snaží se strachu nepodléhat (Connolly a Willsher 2016).

Česká republika

Česká republika nezažila mnoho útoků, které by byly definovány jako teroristické,¹ vláda ČR se i tak soustředí na boj proti terorismu. Ministerstvo vnitra České republiky vydalo dokument zaměřený na boj proti terorismu *Strategie České republiky pro boj proti terorismu* (MV ČR 2013). Dokument uvádí, že i přestože Česká republika nebyla v nedávné době obětí žádného teroristického útoku, tato hrozba stále trvá a je nutné být připraveni, jelikož se terorismus rozšiřuje i do oblastí, kde dříve nebyl – například v Bulharsku v roce 2012 (MV ČR 2013: 5).

Česká republika je součástí Evropské unie a Severoatlantické aliance, a musí tedy brát hrozbu terorismu vážně a podílet se na protiteroristických strategiích těchto organizací. Boj proti terorismu je jednou z priorit ČR (MV ČR 2013: 3–5). Strategie vyzdvihuje spíše nevojenské reakce, jako je podpora demokracie a respektování lidských práv, i když uznává, že v době nebezpečí může dojít k jejich omezení (MV ČR 2013:10).

---

1 Podle Global Terrorism Database zažila Česká republika na svém území 29 útoků, z nichž nejhorší (v Ostravě v roce 1996) zabil 2 lidi, mnoho z nich je zcela bez obětí. Za útoky často stojí neonacistické skupiny, u mnohých útoků je útočník neznámý (Global Terrorism Database B).

Za důležitou je považována i ochrana kritické infrastruktury a dopravy – civilní letectví, MHD atp. (MV ČR 2013:19). Zmíněna je i zásadní role prevence radikalizace a snaha integrace cizinců (MV ČR 2013:24). Česká republika, i když v omezené míře, působila i v Afghánistánu (Sýkora 2008) a Iráku (Army.cz 2007), které se staly bojištěm ve válce proti terorismu.

Česká republika zatím žádný teroristický útok nezažila, jak je uvedeno v části věnované Protiteroristické strategii České republiky, útoky na našem území zařazené v *Global Terrorism Database* mají spíše extrémistický charakter a byly často páčány pravicovými extremisty – neonacistickými skupinami. Češi mají i tak z terorismu strach. Největší strach je z islámského terorismu, s čímž souvisí i strach z přistěhovalců (idnes.cz 2016). Podle průzkumu z letošního roku se sice většina Čechů cítí bezpečně, i přesto strach z terorismu a uprchlíků stále u většiny lidí trvá, ačkoli Českou republiku lze v této oblasti stále považovat za bezpečnou zemi (EKB, ČTK 2018).

V České republice je stejně jako ve Francii patrný strach i v případě podpory pro politiky, kteří tento strach využívají ve svůj prospěch. To je patrné například ve znovuzvolení prezidenta Miloše Zemana, který o terorismu hovoří a spojuje jej také s migrační vlnou, které se Češi také bojí (Anýž 2017). To stejné je patrné i z nárůstu podpory ve volbách pro stranu Tomia Okamury, který také vyvolává v lidech strach z muslimů a terorismu.

V případě České republiky, jako jediné ze zkoumaných zemí, bylo možné podívat se také na internetové diskuze a reakce lidí na toto téma. Google vyhledávač ukáže po zadání „terorismus diskuze“ čtyři náhodné diskuze. Jelikož mi jde o názor „běžných“ obyvatel, a ne vědců pohybujících se v této oblasti, hledala jsem běžné diskuze a použila diskuze na Rodina.cz, kurzy.cz, cestujlevne.com a peníze.cz – všechny odkazy jsou uvedeny ve zdrojích. Z diskuzí je patrné, že strach je ve společnosti přítomen a je spojen především s islámem a migrační krizí, u které lidé doufají, že bude v České republice stále odmítána. Také jsou zde názory, že s terorismem nelze žít a může být poražen – názor, který, jak jsem ukázala výše, není v souladu s realitou. V diskuzích je ovšem i mnoho lidí, kteří pohlíží na tuto hrozbu racionálně a nepovažují všechny muslimy za nebezpečné teroristy nebo nepovažují za nutné okamžitě uzavřít hranice. Strach tedy přítomen v České republice je a je neúměrný ke skutečné hrozbě, přesto neovládá celou společnost a jsou zde spíše tábory těch, kteří věří médiím a některým politikům a mají z této hrozby strach, a těch, kteří vidí situaci racionálněji.

Závěr

Příspěvek se soustředil na roli strachu z terorismu a měření efektivity protiteroristických strategií. Teoretická část se věnovala otázce, zda jde teroristům opravdu o šíření strachu, přičemž odpověď je stále předmětem diskuze a názory jsou protichůdné. Faktem ovšem je, že terorismus strach způsobuje, a zkoumání, zda jsou protiteroristická opatření schopná ho zmírnit, je relevantní. Další část teoretické části se věnovala efektivitě a představení stále omezené literatury zabývající se právě měřením efektivity protiteroristických strategií.

Empirická část ukázala, že všechny země se do jisté míry soustředí na protiteroristická opatření. Nejmenší snahy v této oblasti vede Česká republika, která je také z těchto tří zemí nejméně ohrožená. I přes sepsání strategie zabývající se terorismem, která zdůrazňuje, že hrozba teroristického útoku je stále aktuální a může se týkat i České republiky, její snahy vyplývají hlavně z kooperace v rámci členství v NATO a EU. Spojené státy vedou válku s terorismem nepřetržitě již téměř 17 let a jejich území bylo od roku 2001 ušetřeno rozsáhlejšímu útoku teroristické organizace. Francie kombinuje použití zákonů (některých i kontroverzních) a vojenských operací k boji proti terorismu. Francie se soustředí na vojenské operace proti Islámskému státu od roku 2015, kdy se stala obětí několika útoků. Po dlouhou dobu měla také vyhlášen výjimečný stav.

Empirická část také popisuje míru strachu ve společnosti. Francie i přes množství nedávných útoků má nejmenší přítomnost strachu ve společnosti a lidé se snaží se strachem bojovat a žít normální

život. V USA i v České republice je strach přítomen ve více než polovině populace. V USA se strach terorismu zvyšuje především po teroristických útocích na jejich území nebo i území spojenců, přičemž v České republice je strach spíše rozvíjen médii a politiky. Protiteroristické strategie v USA a České republice tedy nejsou ve zmírňování strachu úspěšné. Ve Francii se zdá, že je úspěšnost protiteroristických strategií poměrně velká, je nutné ovšem zjistit, zda tento pokles strachu není zapříčiněn jiným důvodem. Jak práce několikrát zmínila, tento výzkum je stále velmi omezen a je potřeba jej rozšířit, abychom mohli s jistotou určit, jak efektivní jsou protiteroristické strategie a jak jsou schopny zmírnit strach ve společnosti.

Zdroje

- ABRAHMS, Max, JOCHEN, Mierau. Leadership Matters: The Effect of Targeted Killings on Militant Group Tactics. *Terrorism and Political Violence*, 29:5, 2017, pp. 830–851.
- BERGEN, Peter. Drone Wars: The Constitutional and Counterterrorism Implications of Targeted Killing. Testimony presented before the U.S. Senate Committee on the Judiciary, Subcommittee on the Constitution, Civil Rights and Human Rights, April 23, 2013.
- BOYENVAL, Didier. Discrimination and counterterrorism. *Defence Management Review*, Issue 2, pp. 1–2.
- CARVER, Ashley. Parliamentary Attempts to Define Terrorism in Canada and Australia. *Journal of Applied Security Research*, 11:2, 2016, pp. 124–138.
- CONTE, Alex. The Nature and Definition of Terrorism. In *Human Rights in the prevention and Punishment of Terrorism*. Springer – Verlag Berlin Heidelberg 2010, pp. 7–37.
- CRONIN, Kurth Audrey. The ‘War on Terrorism’: What Does it Mean to Win?“ *Journal of Strategic Studies*, 37:2, 2014, pp. 174–197.
- DONGEN, Teun van. Break it Down: An Alternative Approach to Measuring Effectiveness in Counterterrorism. Economics of Security Working Paper 23, December 2009.
- GOEPNER, Erik W. Measuring the Effectiveness of America’s War on Terror. *Parameters*, 46:1, Spring 2016, pp. 107–120.
- HODGSON, Jacqueline S., TADROS, Victor. The Impossibility of Defining Terrorism. *New criminal Law review*, Vol. 18, No. 3, Sumer 2013, pp. 494–526.
- JAYASENA, Karunya. Defining Suicide Terrorism. *The IUP Journal of International Relations*, Vol. V. No. 3, 2011, pp. 20–34.
- KURTULUS, Ersun N. Terrorism and fear: do terrorists really want to scare? *Critical Studies on Terrorism*, 10:3, 2017, pp. 501–522.
- LUCENTINI, Cristiana. On the Definition of Terrorism According to the Special Tribunal for Lebanon, *Libera Università Internazionale Degli Studi Sociali*, 2011–2012.
- LUM, Cynthia, KENNEDY, Leslie W., SHERLEY, Alison J. The Effectiveness of Counter-Terrorism Strategies. *Campbell Systematic Reviews*, 2006:2.
- MCINTOSH, Christopher. Counterterrorism as War: Identifying the Dangers, Risks, and opportunity Costs of U.S. Strategy Toward Al-Qaeda and Its Affiliates. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38:1, 2015, pp. 23–38.
- PANTER, Heather. Defining terrorism and counterterrorism methods. *Crime Law Soc Change*, 58, 2012, pp. 579–583.
- PERL, Raphael. Combating Terrorism: The Challenges of Measuring Effectiveness. CRS Report for Congress, March 12, 2007.
- PRICE, Bryan C. Terrorism as Cancer: How to Combat an Incurable Disease. *Terrorism and Political Violence*, 2017, pp. 1–25.
- REITAN, Eric. Defining Terrorism for Public Policy Purposes: The Group-Target Definition. *Journal of Moral Philosophy*, 2010, pp. 253–278.
- RICHARDS, Anthony. Conceptualizing Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37, 2014, pp. 213–236.

- SCHRODEN, Jonathan, ROSENAU, William, WARNER, Emily. Asking the Right Questions: A Framework for Assessing Counterterrorism Actions. CNA, February 2016.
- SPENCER, Alexander. The Problems of Evaluating Counter-Terrorism. UNISCI Discussion Papers No. 12, October 2006, pp. 179–201.
- Strategie České republiky pro boj proti terorismu*. Ministerstvo vnitra České republiky, Praha 2013.
- SYLVESTER, Christine. TerrorWars: Boston, Iraq. *Critical Studies on Terrorism*, 7:1, 2014, pp. 11–23.
- UM, Eric van, PISOIU, Daniela. Dealing with uncertainty: the illusion of knowledge in the study of counterterrorism effectiveness. *Critical Studies on Terrorism*, Vol. 8, No. 2, 2015, pp. 229–245.
- WEINBERG, Leonard, PEDAHZUR Ami, HIRSCH-HOEFLER, Sivan. The Challenges of Conceptualizing Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16:4, 2004, pp. 777–794.
- YOUNG, Reuven. Defining Terrorism: The Evolution of Terrorism as a Legal Concept in International Law and Its Influence on Definitions in Domestic Legislation. *Boston College International and Comparative Law Review*, Vol. 29, Issue 1, 2006, pp. 23–103.

Internetové zdroje

- Čeští vojáci v zahraničí 2006 a přehled od roku 1990. *Army.cz*. Leden 2007. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/historie-misi/cesti-vojaci-v-zahranici-2006-140771/>.
- France. Global Terrorism Database. Dostupné z: <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?page=1&search=france&expanded=no&charttype=line&chart=overtime&ob=GT-DID&od=desc#results-table>.
- French combat troops withdraw from Afghan war. *Reuters*. 20. listopadu 2012. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-france/french-combat-troops-withdraw-from-afghan-war-idUSBRE8AJ11O20121120>.
- Guide to nationalist parties challenging Europe. *BBC*. 23. května 2016. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-36130006>.
- Law Enforcement, Counterterrorism, and Intelligence Collection in the United States prior to 9/11. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, Staff Statement no. 9. Dostupné z: https://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/staff_statement_9.pdf.
- Máme strach, ukazuje průzkum. Češi se nejvíc bojí terorismu či uprchlíků. *Idnes.cz*. 11. ledna 2016. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/pruzkum-cvvm-bezpecnostni-rizika-dru-/domaci.aspx?c=A160111_124212_domaci_ane.
- Transcript of President Bush's address. *CNN*. 21. září 2001. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>.
- ANÝŽ, Daniel. Prezident Miloš Zeman v OSN: Terorismus a migrace jsou spojeným problémem. *Hospodářské noviny*. 19. září 2017. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-65886450-prezident-milos-zeman-v-osn-terorismus-a-migrace-jsou-spojenym-problemem>.
- BAMAT, Joseph. France's Macron 'to end state of emergency,' but keep its anti-terror powers. *France24*. 6. září 2017. Dostupné z: <http://www.france24.com/en/20170609-france-state-emergency-macron-police-powers-civil-liberties-terrorism>.
- CONNOLLY, Kate, WILLSHER, Kim. Summer of fear: the anxious mood in Germany and France. *The Guardian*. 29. července 2016. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/29/one-eye-on-the-emergency-exit-the-anxious-mood-in-germany-and-france>.

Czech Republic. Global Terrorism Database. Dostupné z: <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?expanded=no&search=czech+republic&ob=GTDid&od=desc&page=1&count=100#results-table>.

EKB, ČTK. Lidé v Česku se cítí stále bezpečněji. Výhrady má sotva desetina dotázaných, ukázal průzkum. *Info.cz*. 22. ledna 2018. Dostupné z: <http://www.info.cz/cesko/lide-v-cesku-se-citi-stale-bezpecneji-vyhrady-ma-sotva-desetina-dotazanych-ukazal-pruzkum-22823.html>.

HENLEY John, MALKIN, Bonnie. Macron beats Le Pen in French presidential election – as it happened. *The Guardian*. 8. května 2017. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/live/2017/may/07/french-presidential-election-emmanuel-macron-marine-le-pen>.

MARTIN, Jonathan, SUSSMAN, Dalia. Fear of Terrorism Lifts Donald Trump in New York Times/CBS Poll. *The New York Times*. 10. prosince 2015. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2015/12/11/us/politics/fear-of-terrorism-lifts-donald-trump-in-new-york-times-cbs-poll.html>.

MULLEN, Jethro. 'France is at war,' president Francois Hollande says after ISIS attack. *CNN*, November 17, 2015. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2015/11/16/world/paris-attacks/index.html>.

SÝKORA, Petr. Nasazení AČR v Afghánistánu. *Army.cz*. 4. březen 2008. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=11693>.

Terrorism, United States. Gallup. Dostupné z: <http://news.gallup.com/poll/4909/terrorism-united-states.aspx>.

Terrorism. France Diplomatie. Dostupné z: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/defence-security/terrorism/>.

United States. Global Terrorism Database. Dostupné z: <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=united+states&sa.x=43&sa.y=19&sa=Search>.

WITTE, Griff. France's far right reaps political gains as fears of terrorism grow. *The Washington Post*, November 24, 2015. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/world/europe/frances-far-right-reaps-political-gains-as-fears-of-terrorism-grow/2015/11/24/d01838e8-92bd-11e5-befa-99ceeb-cbb272_story.html?noredirect=on&utm_term=.e9e319686b89.

Diskuze

Cestujlevne.com. Dostupné z: <https://www.cestujlevne.com/diskuze/8-ostatni/2361-terorismus-a-cestovni-ruch>.

KurzyCZ. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/nazory/A-V-T-26258/>.

Peníze.cz. Dostupné z: <https://www.penize.cz/diskuze/323945-pojisteni-a-terorismus-kdo-plati-a-kde-ho-maji-ve-vylukach>.

Rodina.cz. Dostupné z: http://www.rodina.cz/scripts/diskuse/novep_tree.asp?all=yes&id=18201804&typ=0.

Soudobý paramilitarismus v ČR: profil uskupení Českoslovenští vojáci v záloze proti válce plánované velením NATO a Národní domobrana

Pavel Faus

Abstrakt

Předmětem textu je problematika nestátních vojensky zaměřených uskupení na území České republiky. Cílem textu je vytvořit profil dvou organizací „Českoslovenští vojáci v záloze proti válce plánované velením NATO“ a „Národní domobrana“. Práce používá koncept paramilitarismu podle Mareše. Výstupem jsou dvě komplexní studie poskytující ucelený přehled cílů, vývoje, působení a kapacit zmíněných organizací. V závěru práce jsou obě skupiny porovnány. Časový rámec studia je ohraničen rokem 2015 až současností, tedy počátkem roku 2018.

Abstract

The subjects of this study are two paramilitary organizations that are currently active in the Czech Republic. The aim of this paper is to provide a comprehensive analysis of the two groups through the lens of paramilitarism concept. The paper has the following structure: Firstly, it introduces the concept of paramilitarism. Secondly, the paper provides an insight into history, structure and activities of the organizations that are being studied. Ultimately, it provides comparison of the two groups and presents concluding remarks. The area of inquiry is between the years 2015 and early 2018.

Úvod

„Na periferii Evropy i v jejím blízkém sousedství se v posledních letech dramaticky zhoršila bezpečnostní situace ve všech ohledech včetně aspektu vojenského.“

(Audit národní bezpečnosti 2016: 2)

Tento text je případovou studií iniciativy „Českoslovenští vojáci v záloze proti válce plánované velením NATO“ a organizace „Národní domobrana“, tedy vojensky zaměřených extremistických uskupení, která jsou aktivní v České republice od roku 2015 do současnosti. Obě organizace jsou v posledních třech letech pravidelně zmiňované „Souhrnnou situační zprávou o extremismu“ (MVČR 2016a), kterou zpracovává Ministerstvo vnitra České republiky, a právě z toho důvodu se tato práce bude věnovat těmto dvěma uskupením.²

Českoslovenští vojáci v záloze proti válce plánované velením NATO³ (dále jen „ČsVZ“) jsou iniciativou založenou v roce 2015 s cílem sdružovat vysloužilé vojáky a vojáky v záloze v ČR a na Slovensku. Podle memoranda organizace vznikla z potřeby vymezit se vůči reálné válečné hrozbě, a také aby chránila Českou republiku a její obyvatele před hrozbami, které Česku hrozí (CSLAa 2015).

2 Ve zprávách o extremismu se skupiny v roce 2015 a 2016 vyskytovaly v rámci pravicově extremistických skupin, avšak od roku 2017 jim je věnována v dokumentu věnovaná vlastní kategorie „Paramilitární a domobranecké skupiny“.

3 „Českoslovenští vojáci v záloze proti válce plánované velením NATO“ jsou původní iniciativou s neformální strukturou, která se v současnosti distancuje od nástupnického spolku zaregistrovaného jako „Českoslovenští vojáci v záloze za mír“.

Uskupení Národní domobrana (dále jen „ND“) je další organizací, která si klade za cíl chránit občany České republiky před reálně hrozícím nebezpečím, které by mělo spočívat zejména v přílivu imigrantů, na které nedokáží silové složky ČR adekvátně reagovat (ND 2016a).

Text si klade za cíl vytvořit profil těchto organizací s využitím Marešovy koncepce paramilitarismu (Mareš 2012). Tomuto rozdělení odpovídá i struktura práce. První kapitola se věnuje teoretickému ukotvení a konceptuálnímu rámci, druhá kapitola se přímo zaměřuje na studii organizací samotných. Ty hodnotí v rámci podkapitol vymezených konceptuálním rámcem. Výstupem textu jsou dvě komplexní studie poskytující ucelený přehled cílů, vývoje, působení a kapacit organizací.

Metodologie

První část textu si klade za cíl konceptuálně objasnit oblast studie, tedy paramilitarismus a s ním spojené pojmy extremismus a vigilantismus. Následná kapitola textu se bude věnovat případové studii dvou organizací. Autorem zvolený způsob výzkumu spočívá v analýze primárních zdrojů (např. vlastní memoranda a sebe prezentaci organizací), společně s využitím sekundárních zdrojů, které se tématu věnují. Vzhledem k aktuálnosti problematiky autor počítá s omezenou dostupností odborných sekundárních zdrojů, důležitou roli pro text mají zprávy o extremismu Ministerstva vnitra ČR. Text využívá i dalších publicistických článků a pořadů.

Konceptualizace

Paramilitarismus

Pro pochopení fenoménu uskupení, jakými jsou Českoslovenští vojáci v záloze a Národní domobrana, je klíčový pojem paramilitarismus.

Ve velmi obecné rovině lze za paramilitární uskupení označit velké množství rozličných skupin s různými aktivitami organizované na kvazi-vojenském základě. V laické rovině lze za definiční znak paramilitarismu označit vojenskou organizaci a s tím související užívání stejnokrojů. V takovém případě pak přízvisko paramilitární náleží mimo jiné i řadě spolků a tělocvičných jednot. Toto vymezení je však metodologicky přínosné zcela minimálně.

Problematice paramilitárních uskupení se věnovala řada autorů. Navzdory tomu ovšem podle Mareše chybí ucelená definice pojmu (Mareš 2012). Studie se často zaměřují na konkrétní aspekty existence a působení paramilitárních hnutí. Například Scobell a Hammitt se zaměřovali na vztah paramilitárních skupin vůči státu (Scobell a Hammitt 1998), z podobné pozice ve svém výzkumu konkrétní paramilitární skupiny na Haiti vycházel také Sprague (Sprague 2012).

V tomto textu autor přejímá východiska z práce Miroslava Mareše (Mareš 2012), která je v českém prostředí považována za nejucelenější studii (Stojar 2013). Mareš uvádí, že pojem paramilitarismus vychází ze složení slov „para“ a „militarismus“, avšak překlady jako „částečný“ nebo „vedlejší“ militarismus stejně jako přídavné jméno „polovojenský“ jsou sice v českojazyčném prostředí časté, avšak nepřesné (Mareš 2012: 9). Obecně pojmu chybí jednotná definice, a z toho důvodu Mareš vymezuje paramilitární skupiny na základě devíti bodů:

1. Vojenské či bojovnícké sebepojetí;
2. Zaměření činnosti na bezpečnostní problematiku v bojové bitevní oblasti se symetrickým protivníkem anebo na vymáhání práva a spravedlnosti vojenskými formami činnosti (army policing), tedy militárně-pořádkové úkoly;
3. Dominantní snaha o otevřené působení a v případě boje snaha o přímé střety v rámci jasné strategie;

4. Jasně vyčlenění organizace v rámci širší struktury bezpečnostních sborů nebo samostatná existence strategie;
5. Hierarchická struktura organizace s jasným velením a hodnotami;
6. Při dominantních aktivitách organizace veřejné nošení uniforem či alespoň symbolů srozumitelných v prostoru působení, v případě etnických konfliktů může jít o jasné odlišení na základě biologických znaků odlišující znepřátelené klany, etnika, národy či rasy (fyziognomii, barvu pleti apod.) a v případě náboženských konfliktů o užití běžných náboženských symbolů;
7. Zřetelně slabší palebná síla ve vztahu k dominantním bezpečnostním složkám v geografické oblasti, která zpravidla předurčuje i charakter úkolů paramilitárních skupin;
8. Podřízenost činnosti širším politickým cílům organizace, která složky zřizuje, či alespoň hlavním cílům politického hnutí, které je iniciuje;
9. Dominující politicky podmíněná angažovanost většiny příslušníků (do této motivace spadá i vědomí podřízenosti normám instituce, která složky zřizuje), přičemž ovšem není vyloučena hmotná či finanční odměna za činnost (Mareš 2012: 12).

Jak jsme již dříve uvedli, koncept paramilitarismu je možné dále rozšířit v rovině vztahu ke státní moci. Paramilitární uskupení může být protivníkem státu, ale není to pravidlem. Taktéž může jít i o doplněk regulérních ozbrojených sil (Mareš 2012: 11). Z toho důvodu Mareš představuje typologii podle Scobbela a Hammitta. Ti rozdělují paramilitární skupiny na:

- a) vertikálně na loajální, semi-loajální a neloajální;
- b) horizontálně na závislé, semi-autonomní a autonomní (Mareš 2012: 23).

S existencí paramilitárních uskupení se pojí další fenomény. Organizace bývají často označovány za vigilantistické a extremistické. Jak uvádí Mareš, součástí činností paramilitárních skupin může být snaha o zabezpečování veřejného pořádku nebo army policing. Tento způsob subjektivního výkonu práva v represivní oblasti v policejní a justiční sféře nestátními aktéry jednajícími nezávisle na platných veřejnoprávních normách je označován jako vigilantismus (Mareš 2012: 20). Vigilantistická skupina tedy předpokládá existenci určitého řádu a usiluje o jeho ochranu, případně o ochranu ostatních členů etablovaného řádu.

Extremismus obsahuje vyhraněné, nekompromisní politické postoje směřující jednoznačně k přeměně či přímo k odstranění demokratického zřízení a za tímto účelem jsou využívány všechny dostupné prostředky, včetně takových, které jsou již za rámcem právního státu. Extremismus tedy můžeme považovat za protiklad k demokratickému ústavnímu zřízení (Smolík, Vejvodová 2010: 44).

Podle Mareše se do pozice pravicových extremistů v současnosti transformovalo množství původně levicově smýšlejících proruský orientovaných osob. Tito lidé se dnes angažují v uskupeních profilovaných jako krajní pravice a vymezují se zejména vůči imigraci a muslimské menšině. Tyto skupiny se nacházejí na pomezí vigilantistické a paramilitární sféry (Mareš 2017a).

Profil organizace Českoslovenští vojáci v záloze proti válce plánované velením NATO

Vznik a historie

Iniciativa je aktivní od roku 2015. Prvním impulzem měla být skupina na sociální síti Facebook, která reagovala na medializovanou událost, kdy bývalý voják Armády České republiky (AČR) Marek Obrtel prostřednictvím otevřeného dopisu požádal o odejmutí vyznamenání za službu na misích v zahraničí. Ohlas této události měl během týdne přilákat skupině tisíc fanoušků (ČsVZ 2015a). Marek Obrtel se

zároveň stal čelní postavou vznikající organizace a byl označován jako Velitel praporu pplk. MUDr. Marek Obrtel.

Skupina zanedlouho zorganizovala první setkání svých příznivců. V květnu roku 2015 se tak na první schůzi potkalo 33 osob (ČsVZ 2015b). Již zde se iniciativa vymezila jako protivládní, neboť právě nesouhlas s vládními kroky v novelizaci branného zákona byl prvním výstupem iniciativy (Ibid.). Druhým impulzem pro vznik byla občanská válka na Ukrajině a pozice, jakou k ní zaujímá vláda České republiky, neboť „... naši politici dlouhodobě podporují ukrajinskou fašistickou vládu a schvalují tak zabíjení civilistů na Donbasu.“ (Ibid.). Členové ČsVZ sami sebe považují za spolek vlastenců a zásadně se vymezují vůči mediálním osočením z extremismu, tvrdí o sobě: „Nejsme extrémisté, nejsme nacionalisté, jsme vlastenci.“ (Holkup 2015). Současně ČsVZ opakovaně deklarují svou nadstranickost a imunitu vůči vlivům politických stran. Vymezují se vůči členství ČR v NATO: „V naší přísaze, kterou stále ctíme, není ani zmínka o NATO a útočných válkách na cizím území“ (ČsVZ 2015a). ČsVZ opakovaně vyjadřovala sympatie k proruským skupinám na Ukrajině a podle Ministerstva vnitra disponují zástupci ČsVZ přímými kontakty na představitele separatistických republik (MVČR 2017a).

Iniciativa byla nejaktivnější v prvním roce svého založení. V závěru roku 2015 Marek Obrtel rezignoval a v průběhu roku 2016 v souvislosti s rozpadem původního jádra iniciativy došlo k částečnému utlumení aktivit (MVČR 2016a) a organizace odstranila zmínku o NATO. V roce 2017 byl velitelem uskupení „Českoslovenští vojáci v záloze za mír“ pplk. v.v. Ivan Kratochvíl.

Aplikace konceptu paramilitarismu na ČsVZ

1. Vojenské či bojovnické sebezpojetí

O vojenském a bojovnickém pojetí organizace svědčí zejména memorandum představené v roce 2015, ve kterém ČsVZ představuje hlavní teze a myšlenky uskupení. Klíčové části memoranda jsou zdůraznění přísahy „bránit svoji vlast, Českou a Slovenskou republiku, chránit svobodu a nezávislost našich hrdých a suverénních národů“, vymezení se vůči problematice „záměrně nedokonalé ústavy, tlaku globálních elit a zájmových skupin“ a odmítnutí „boje v řadách NATO proti Ruské federaci a dalším slovanským národům“ (ČsVZ 2015c).

V dalších dokumentech přední členové popisují cíle ČsVZ a tvrdí, že cílem je připravenost bránit vlast. Ačkoliv odmítají účast v útočných válkách, nátlak zcela nevyklučují. (ČsVZ 2015b). Bojovnické pojetí iniciativy usvědčuje také několik cvičení bojové připravenosti, která ČsVZ uskutečnili. Informace o těchto aktivitách jsou omezené a rozsah akcí lze vyhodnocovat pouze pomocí otevřených zdrojů, zejména videí pořízených účastníky a organizátory, která sami uveřejňují na serveru YouTube. Tento text představuje několik příkladů cvičení.

- 6. 6. 2015 „Cvičení bojové připravenosti“, jehož náplní bylo „oživení si dovedností rozboru zbraní - vz.58, CZ 75 D, CZ G2000, střelbu v pohybu, překonání překážky atd. (...)“ (Hrčiak 2015).
- 26. 7. 2015 „Polní taktické cvičení 2. pěší roty“, nácvik boje z blízka, střelba, zdravotní péče, 14 účastníků (ČsVZ 2015e).
- Červenec 2015 „Nácvik činností spojených s ochranou hranic ČR“. Zde se ČsVZ připravovali na výkon ostrahy hranic v souvislosti s nabídkou pomoci adresovanou Prezidentu ČR.⁴ Počet účastníků byl maximálně 10 osob (Česká televize 2015). Akce navazovala na otevřený dopis k rukám prezidenta republiky, kdy v dopise z 24. 7. 2015 Marek Obrtel, v této době

⁴ Jde o veřejně patrně nejvíce známý příklad činnosti, a to díky reportáži Lukáše Landy z ČT1, kterou Česká televize v rámci pořadu Reportéři ČT odvysílala 12. 10. 2015. Reportáž je spojená s další mediálně diskutovanou kauzou, kdy člen ČsVZ Martin Holkup vyhrožoval vládě a parlamentu ČR vystřílením, za což byl následně, po odvysílání reportáže, podmíněně odsouzen na osm měsíců.

velitel praporu, nabízí služby ČsVZ pro ostrahu hranic proti domnělému přílivu nelegálních migrantů, kteří měli přes ČR proudit a představovat tak nebezpečí. Text vyzývá k součinnosti Policie ČR a dobrovolných oddílů ČsVZ při zajištění ostrahy hranice proti nežádoucímu vstupu. Vhodnost ČsVZ pro tyto úkony je spojována s vojenskými zkušenostmi členů uskupení (ČsVZ 2015e).

- Podzim 2016 „Severní vítr“. Dostupné video odhaluje výzbroj členů, jednalo se o útočné pušky „samopaly VZ-58“, útočnou pušku M-16 a nespécifikované lovecké pušky. Akce se účastnilo 10 osob (Štádler 2017).
- Zima 2017 „Stalingrad“. Opět jsou k vidění útočné pušky „VZ-58“ a několik loveckých zbraní. Cvičení se účastnilo 10–14 osob (Štádler 2017).

První tři studované akce, které proběhly v roce 2015, ukazují snahu o zlepšování vojenských dovedností a schopností, zatímco cvičení uskutečněná po odchodu Obrtela z vedení ČsVZ jsou zřetelně méně profesionální a vykazují obecně malou náročnost a nízkou profesionalitu prováděných činností. Zvýšil se také průměrný věk účastníků. Obecně lze říci, že se změnou vedení ČsVZ se četnost cvičení minimalizovala, což potvrzují i data MVČR (MVČR 2016a). ČsVZ naplňuje bod č. 1.

2. Zaměření činnosti na bezpečnostní problematiku v bojové bitevní oblasti se symetrickým protivníkem anebo na vymáhání práva a spravedlnosti vojenskými formami činnosti (army policing), tedy militárně-pořádkové úkoly

ČsVZ se připravovali na výkon vojensky-pořádkových úkolů. Již zmiňované cvičení bojové připravenosti s cílem provádění ostrahy hranic spadá do oblasti vymáhání práva a spravedlnosti. I další studovaná setkání v roce 2015 vykazovala snahu o dosažení vojenské připravenosti, avšak s ohledem na počty účastníků lze jen těžko předpokládat, že by organizace byla schopná čelit symetrickému protivníkovi v podobě AČR. Bod č. 2 je naplněn pouze ve své druhé části, tedy ve výkonu militárně-pořádkových úkolů.

3. Dominantní snaha o otevřené působení a v případě boje snaha o přímé střety v rámci jasné strategie

ČsVZ se jako organizace veřejně prezentovali na sociálních sítích Facebook a VKontakte. Skupina také provozuje své internetové stránky, na kterých se členové prostřednictvím článků vyjadřují k aktuálnímu dění. Stránka je v současnosti dostupná, ale poslední příspěvek byl publikován v září 2017. Podobný trend ukazuje i aktivita na sociální síti Facebook. Podle údajů České televize měla v roce 2015 skupina více jak 5000 příznivců na Facebooku. V listopadu 2017 jich bylo přes 8 400 a v současnosti má skupina 8 693 příznivců, z čehož je zřejmé, že vzestupný trend se zpomalil na minimum. I přesto jde o naplnění parametru otevřeného působení. K naplnění druhé části třetího bodu dojít nemohlo, neboť skupina se neúčastnila skutečné bojové činnosti.

4. Jasně vyčlenění organizace v rámci širší struktury bezpečnostních sborů nebo samostatná existence strategie

Organizace se neřadí mezi ostatní bezpečnostní sbory v České republice. Naopak se vůči nim vymezuje. Členové ČsVZ odmítají příslušnost k Severoatlantické alianci (ČsVZ 2015c), již je ČR členem od roku 1999. Metodiku fungování ČsVZ *včetně vyjádření ochoty použít sílu lze najít na webu iniciativy*. „Protestovat nestačí a je tedy zřejmé, že náš tlak bude muset být poněkud razantnější. V duchu Memoranda hodláme svou vůli ke změně prosadit jen takovou silou, jakou si vyžádá situace, a ačkoliv doufáme ve smírný vývoj, nezdráháme se využít i krajních možností“ (ČsVZ 2015b).

Organizace by v případě nutnosti postupovala podle následujících bodů:

- 1) „Nebudeme demonstrovat ani sepisovat petice, nebudeme se politicky angažovat.“
- 2) „Vytvoříme organizační strukturu pro případ nouze.“
- 3) „Poslancům a senátorům zašleme dopis a budeme vyžadovat okamžitou odpověď.“
- 4) „Zároveň doručíme výzvu všem bojeschopným mužům, aby se připojili.“ (Ibid.)

ČsVZ disponuje strategií založenou na odporu vůči státu a se stupňovanou hrozbou využití síly k prosazení svých zájmů. Bod č. 4 je splněn.

5. Hierarchická struktura organizace s jasným velením a hodnotami

Iniciativa o sobě tvrdí, že postrádá jakékoli formální prvky centrálního vedení a že o ně ani neusiluje. To je v rozporu s dostupnými primárními zdroji, ze kterých je zřejmé, že Marek Obrtel vystupoval jako velitel jak ve vnitřní hierarchii jakožto „Velitel praporu“, tak i při prezentaci organizace navenek.⁵ Obrtel je bývalý voják AČR, který se účastnil mise v Afghánistánu jako vojenský lékař. Další výraznou postavou je Martin Holkup označovaný jako oblastní velitel, autor písemných výzev a prohlášení uveřejněných na webu ČsVZ. Holkup je taktéž bývalým vojákem AČR, byl nasazený v Bosně. Od roku 2016 je velitelem uskupení Ivan Kratochvíl, podplukovník ve výslužbě, pod jehož vedením se omezují cvičební aktivity ČsVZ a z názvu se vytrácí zmínka o Severoatlantické alianci. Během jeho vedení dochází k dalšímu rozkolu v ČsVZ, neboť pouze část členů uznávala jeho vedoucí pozici. Podle druhého křídla organizace lze přitom velet pouze lokálním uskupením, nikoliv však iniciativě ČsVZ jako takové (ČsVZ 2016b).

Vzhledem k výše zmíněným skutečnostem je zřejmé, že ani sami členové neměli jasnou představu o fungování velicích struktur iniciativy. ČsVZ chybí hierarchická velicí struktura. Zmíněné osoby sice vystupovaly jako vedení organizace, ale fakticky neměly absolutní kontrolu nad jednotlivými buňkami, což se projevilo několika vnitřními roztržkami, které ve svém důsledku vedly k úpadku iniciativy. Podmínka č. 5 proto není splněna.

6. Při dominantních aktivitách organizace veřejné nošení uniforem či alespoň symbolů srozumitelných v prostoru působení, v případě etnických konfliktů může jít o jasné odlišení na základě biologických znaků odlišující znepřátelené klany, etnika, národy či rasy (fyziognoimii, barvu pleti apod.) a v případě náboženských konfliktů o užití běžných náboženských symbolů

Z fotografií dostupných na webu iniciativy nelze určit jednotné poznávací znaky skupiny. Ve většině případů členové nosí vojenské uniformy různých vzorů. Časté jsou blůzy i dolní části polní uniformy vzor 95, totožné se stejnokrojem AČR. Někteří členové nosí insignie České republiky a symboly hodností. V každém případě tak skupina nedisponuje specifickým poznávacím symbolem, který by byl srozumitelný v prostoru působení skupiny, podmínka není splněna.

7. Zřetelně slabší palebná síla ve vztahu k dominantním bezpečnostním složkám v geografické oblasti, která zpravidla předurčuje i charakter úkolů paramilitárních skupin

Sedmý bod lze hodnotit pouze z hypotetického hlediska, neboť jak již bylo zmíněno, skupina se nikdy nedostala do konfrontační situace s žádnou jinou státní či nestátní ozbrojenou složkou. Ze záznamů o cvičeních se však můžeme dozvědět, jak by takové srovnání mohlo vypadat. Podle dostupných pri-

---

5 Viz nácvik ochrany hranic.

márních zdrojů mělo během akcí docházet k cvičným střelbám z dlouhých zbraní i krátkých ručních zbraní. Zbraně zobrazené v některých zdrojích jsou s největší pravděpodobností pouze makety nebo sportovní modely pro airsoft (Štádlér 2017), u některých zdrojů lze o pravosti jen spekulovat (Hrčiak 2015), avšak sami ČsVZ několikrát tvrdili, že se účastní i výcviků na střelnicích (ČsVZ 2015f).

Na dostupných materiálech jsou zřetelné pistole vz.58, CZ 75 D, CZ G2000 a dále pak útočné pušky „samopal VZ-58“, útočná puška M-16 a další nespecifikované lovecké pušky. I v případě, že by všechny tyto zbraně byly skutečné, jde nepochybně o zřetelně slabší palebnou sílu ve srovnání s AČR a zhruba srovnatelnou s prvosledovými jednotkami PČR, které jsou vybavené samopaly a adekvátní balistickou ochranou (PČR 2016). Otázkou nadále zůstává, kolik členů ČsVZ mělo skutečně k dispozici funkční střelnou zbraň. Nicméně podmínky bodu 7 jsou splněné.

8. Podřízenost činnosti širším politickým cílům organizace, která složky zřizuje, či alespoň hlavním cílům politického hnutí, které je iniciuje

Českoslovenští vojáci v záloze nebyli podřízeni specifickému politickému hnutí a ani jako politické uskupení nevystupovali. Iniciativa měla vlastní politickou agendu, která se projevovala zejména prostřednictvím vymezení se vůči politické reprezentaci ČR (ČsVZ 2015b), vymezení se proti členství ČR v mezinárodních organizacích (zejména NATO) (ČsVZ 2015c) a v neposlední řadě také vůči otázce přístupu ČR k politikám spojeným s migrací (ČsVZ 2015e). Iniciativa však nepodnikla hmatatelné kroky k naplnění vytyčených cílů, s výjimkou otevřeného dopisu k rukám prezidenta republiky z 24. 7. 2015 (Česká televize 2015). Přes všechny výše zmíněné body lze konstatovat, že cíle organizace zůstaly pouze v rovině prohlášení a nedošlo tak ke skutečnému výkonu činnosti, který iniciativa deklarovala prostřednictvím memoranda. Bod 8 tedy není naplněn.

9. Dominující politicky podmíněná angažovanost většiny příslušníků (do této motivace spadá i vědomí podřízenosti normám instituce, která složky zřizuje), přičemž ovšem není vyloučena hmotná či finanční odměna za činnost

Aktivity příznivců ČsVZ, tedy těch, kteří se přímo účastnili cvičení⁶ a dalších akcí, nebyly podle všeho motivované finanční nebo jinou odměnou. S jistotou lze tvrdit, že přední postavy organizace – Obrtel a Holkup – podmiňovaly svou činnost politickým cílům popsaným výše. Aby se běžný občan stal členem ČsVZ, bylo nutné proniknout do vnitřní struktury organizace, k čemuž byla třeba registrace a získání členství v uzavřené skupině na sociální síti. Například plánované termíny cvičení nebyly veřejně publikované a k jejich šíření patrně docházelo formou uzavřené komunikace mezi členy. Z toho lze usuzovat, že aktivní členové si byli vědomi politického kontextu, v rámci kterého ČsVZ působila. *Devátý bod je tedy splněn, bereme-li v úvahu pouze uzavřený kruh aktivních členů organizace.*

Zhodnocení vývojových trendů ČsVZ

Většina skutečností a poznatků o ČsVZ platila zejména v letech 2015–16. V současnosti je iniciativa aktivní v minimální míře a výhradně lokálně. Podobně i webové stránky skupiny jsou dlouhodobě neaktualizované a některé profily na sociálních sítích již neexistují vůbec. Iniciativa byla neaktivnější v prvním roce svého založení, ale v závěru roku 2015 Marek Obrtel rezignoval a skupinu opustil. Následně v průběhu roku 2016 dochází v souvislosti s rozpadem původního jádra iniciativy k částečnému utlumení aktivit (MVČR 2016a). Skupina se rozdělila právě kvůli otázkám vedení a od těchto událostí lze pozorovat upadající tendence. V závěru studovaného období bojovnícká dimenze ustoupila a role

---

6 Hodnotit motivaci a pohnutky osmi tisíců příznivců profilu organizace na Facebooku je mimo rozsah této práce. Zároveň by tato informace neměla velký přínos pro naši studii, neboť z kapitoly o aktivitách organizace víme, že se akcí aktivně účastnilo zpravidla pouze několik desítek osob.

organizace byla převážně propagandistická. Posledním velitelem uskupení „Českoslovenští vojáci v záloze za mír“ byl pplk. v.v. Ivan Kratochvíl. Ten jménem ČsVZ vystoupil například na Protestu proti NATO, který pořádalo České mírové hnutí v roce 2017 v Praze (Youtube 2017f).

Je zřejmé, že role Obrtela jako vůdčí osoby byla rozhodujícím vlivem na schopnosti a kapacity uskupení, neboť po jeho odchodu je ČsVZ skutečně spíše klubem vojenských nadšenců.

I v současnosti fungují webové stránky iniciativy, avšak poslední aktivita pochází z léta roku 2017. Stejně tak skupina na sociální síti Facebook skomírá. Pro srovnání, jestliže od vzniku skupiny se počet příznivců během roku rozrostl na více jak 5000 (Česká televize, 2015) a na podzim roku 2017 přesahoval 7000, v období od listopadu 2017 do dubna 2018 přibýlo pouze 200 nových příznivců. Na aktivity původní ČsVZ „proti válce vedené NATO“ navázala iniciativa ČsVZ „za mír“, která pořádá akce s vojenskou tematikou v prostředí škol v České republice (Televize Karvinsko 2017). Snahu o návrat aktivní bojové činnosti skupina nevykazuje.

Profil uskupení Národní domobrana (ND)

Historie a vznik

ND vznikla na počátku roku 2016, kdy byla zveřejněna Deklarace rady Národní domobrany. Podle oficiálních internetových stránek je „Národní domobrana nezávislou, veřejně apolitickou a nadstranickou iniciativou občanů“ (ND 2016a). Původ iniciativy je podle Mareše spojený s panslavistickým krajně pravicovým uskupením Národní demokracie (Mareš 2017). U zrodu ND stojí Marek Obrtel, který krátce předtím působil v ČsVZ, a dále pak Nela Lísková a František Krejča.

Národní domobrana své názory prezentuje prostřednictvím Deklarace rady Národní domobrany a také prostřednictvím brožury vydané pro potřeby členů ND. Při pohledu na dokumenty ND je na první pohled zřejmá snaha nezavdávat příčinu k identifikaci skupiny jako extremistické. Deklarace vykazuje značnou zdrženlivost v terminologii směrem ke státu. Text se kriticky vyhrazuje zejména vůči imigrantům a předpokládá domnělý probíhající rozklad EU, což považuje za hlavní ohrožující prvky pro ČR. Při řešení problematiky migrace ND deklaruje ochotu suplovat ozbrojené složky státu, nikoliv s nimi soupeřit.

ND a aplikace konceptu

1. Vojenské či bojovnícké sebepojetí

Pro hodnocení bojovníckého pojetí je vhodným zdrojem brožura ND, podle které je úkolem „... bránit domovy občanů České republiky, jejich životy, zdraví a majetek, jakož i pomáhat udržení společenského klidu, stability a zákonnosti v případě, že zákonodárné sbory a bezpečnostní složky státu nebudou ochotny nebo schopny vykonávat svou činnost v souladu s přísahou a povinností, kterou jim ukládá zákon ... v případě, že dojde k závažnému selhání, paralýze nebo zhroucení státní moci a nebude možné jiným způsobem účinně bránit její státní svrchovanost a suverenitu ... v těchto situacích Národní domobrana, v intencích zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, hodlá asistovat jako druhá dobrovolná záloha Armády České republiky nebo jednat samostatně na základě vlastního uvážení“ (ND 2016c).

ND se na rozdíl od ČsVZ neprezentuje prostřednictvím záznamů ze cvičení a společných akcí. Většina materiálu uveřejněného na serveru YouTube prostřednictvím kanálu Národní Domobrana se skládá z rozhovorů, případně apelů čelních představitelů směrem k divákovi. Skupina ovšem neposkytuje veřejně dostupný vhled do přípravy svých členů. Podle brožury však ke cvičení dochází: „Součástí činnosti skupin je pravidelný výcvik zvyšující fyzickou a mentální připravenost domobranců. ... skupina

se řídí doporučeními a metodickými pokyny nebo aplikuje vlastní osvědčené postupy.“ Domobrancí měli vykonávat hlídky, a to pouze beze zbraně (ND 2016c). Tuto skutečnost potvrzují i další zdroje.

V srpnu 2016 vydaly Hospodářské noviny reportáž o Národní domobraně. Podle zjištění novinářů je většina buněk neaktivní, „Ani na jednom z těchto míst, snad s výjimkou Kolína, ale nic nenasvědčuje tomu, že by vznikla skutečně akční jednotka, která by se pravidelně scházela a cvičila.“ (Hospodářské noviny 2016). Avšak tato zjištění z léta 2016 nejsou zcela přesná.

MVČR například uvádí, že ND organizuje polovojenská cvičení zahrnující zejména fyzický a taktický trénink, ojediněle střelecký výcvik. Část buněk se hlásila k organizování hlídek, nicméně jednalo se o aktivity spíše propagandistické, které měly sloužit ke zviditelnění spolku (MVČR 2017b). Podle MVČR pak ND organizovala 6. 3. 2017 střelby v obci Jelen u Kolína, zpráva podotýká, že akce proběhla s nízkou účastí (Ibid.).

Aktivity ND potvrzuje i studie autora. Příkladem činností ND jsou střelby jedné z buněk Národní domobrany – Polabské legie (22. 10. 2016). Akce měla devět účastníků, šest jich neslo insignie ND. Polabská legie pořádala také „záchranné školení K10“ (10. 9. 2016) a „výcvik střelby z malorážných zbraní“ (3. 9. 2016) (Rajče.net 2016). Dále v červenci 2017 proběhlo na území Středočeského kraje cvičení označené „taktické cvičení K227N“. Akce se účastnilo více jak 25 domobranců, kteří cvičili boj v zastavěném území a eliminaci teroristů (Obrana národa 2017).

ND deklaruje ochotu suplovat ozbrojené složky státu, a to v otázkách ochrany obyvatel, zajištění bezpečnosti a obrany svrchovanosti ČR jako náhrada za bezpečnostní složky České republiky. Je zřejmé, že aktivní členství v domobraně zahrnuje přípravu bojové činnosti, bod č. 1 je tedy naplněn.

2. Zaměření činnosti na bezpečnostní problematiku v bojové bitevní oblasti se symetrickým protivníkem anebo na vymáhání práva a spravedlnosti vojenskými formami činnosti (army policing), tedy militárně-pořádkové úkoly

Organizace prezentuje své zaměření prostřednictvím deklarace ND. Z dokumentu je zřejmá značná zdrženlivost v terminologii směrem ke státu jako protivníkovi. Text se kriticky vyhrazuje zejména vůči imigrantům a předpokládá domnělý probíhající rozklad EU, které považuje za hlavní ohrožující prvky pro ČR. ND deklaruje ochotu suplovat ozbrojené složky státu, nikoliv s nimi vést konflikt.

Deklarace Rady ND se vymezuje vůči nebezpečí „... nelegálního překračování hranic evropských států milióny migrantů, rozpadu Evropské unie a jejích domácích struktur, v časech velkých nebezpečí hrožících našim domovům a našemu státu, nedůvěřujíc vládě nedbající hlasu lidu a nehájící naši bezpečnost ...“ (ND 2016b). ND chce hrozbám aktivně čelit a v rámci své deklarace prohlašuje, že skupina je otevřena všem občanům připraveným chránit domovinu, svobodnou a svrchovanou Českou republiku (Ibid.).

Činnost je tedy primárně zaměřená na vymáhání práva a spravedlnosti pomocí army policing. Druhý bod je naplněn.

3. Dominantní snaha o otevřené působení a v případě boje snaha o přímé střety v rámci jasné strategie

Podobně jako u ČsVZ, ani u ND nedošlo ke skutečnému fyzickému střetu s jakýmkoliv nepřítelem, a proto nelze hodnotit schopnosti boje a snahu o přímé střety.⁷ Zároveň je zřejmé, že činnost ND je orientovaná na širokou veřejnost a organizace tedy působí otevřeně.

⁷ Některé buňky ND se ovšem snažily o aktivní výkon pohraniční stráže tváří v tvář domnělé migrační vlně. Činnost oddílu působícího v Krušných horách byla podrobně zmapována v televizních i novinových reportážích například na I dnes. (Dvořák, 2017)

Organizace své aktivity prezentuje veřejně na internetu, avšak na rozdíl od ČsVZ se ND neprezentuje prostřednictvím záznamů ze cvičení a společných akcí. Většina materiálu uveřejněného na serveru YouTube prostřednictvím kanálu Národní Domobrana se skládá z rozhovorů, případně apelů čelních představitelů směrem k divákovi. V těchto výstupech bývají Obrtel, Lísková i Krejčí oblečení v uniformě AČR s insigniemi České republiky a symboly ND. Témata souvisí s agendou popsanou v Deklaraci ND. Kromě již zmíněného vymezení se vůči politikám ČR se členové ND navíc angažovali v podpoře separatistických republik na východní Ukrajině. Delegation z řad tohoto spolku v minulosti opakovaně navštívila Doněckou lidovou republiku a členka Rady ND Nela Lísková byla v roce 2016 jmenována „honorární konzulkou“ tohoto samozvaného státu v ČR (MVČR 2016).

Třetí bod, podmínka otevřeného působení organizace, je naplněn.

4. Jasně vyčlenění organizace v rámci širší struktury bezpečnostních sborů nebo samostatná existence strategie

ND samotná se zjevně vymezuje vůči stávajícím bezpečnostním sborům v ČR, jejichž činnost by v případě nutnosti měla nahrazovat (ND 2016c). Úkolem ND „je bránit domovy občanů České republiky, jejich životy, zdraví a majetek, jakož i pomáhat udržení společenského klidu, stability a zákonnosti v případě, že zákonodárné sbory a bezpečnostní složky státu nebudou ochotny nebo schopny vykonávat svou činnost v souladu s přísahou a povinností, kterou jim ukládá zákon ... v případě, že dojde k závažnému selhání, paralýze nebo zhroucení státní moci a nebude možné jiným způsobem účinně bránit její státní svrchovanost a suverenitu ... v těchto situacích Národní domobrana, v intencích zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, hodlá asistovat jako druhá dobrovolná záloha Armády České republiky nebo jednat samostatně na základě vlastního uvážení“ (ND 2016c). Bod č. 4 je splněn.

5. Hierarchická struktura organizace s jasným velením a hodnotami

V uskupení ND existuje velící struktura na úrovni centrálního orgánu – Rady ND, kterou tvoří bývalý velitel ČsVZ Marek Obrtel, František Krejča, předseda branné a armádní komise Národní demokracie,⁸ a politička Nela Lísková. Tato rada zároveň určuje směřování iniciativy, a jde tedy o vedoucí orgán. Ovšem na regionální úrovni by ND měla působit plně autonomně a pouze s horizontálním členěním. Uskupení odmítá striktně hierarchický model (ND 2017c). Podle vize zakladatelů by uskupení mělo fungovat na decentralizovaném principu lokálních buněk (Ibid.). Bod č. 5 není naplněn.

6. Při dominantních aktivitách organizace veřejné nošení uniforem či alespoň symbolů srozumitelných v prostoru působení, v případě etnických konfliktů může jít o jasné odlišení na základě biologických znaků odlišující znepřátelené klany, etnika, národy či rasy (fyziognoimii, barvu pleti apod.) a v případě náboženských konfliktů o užití běžných náboženských symbolů

Ačkoliv podle příručky domobrance při výkonu činností domobranci nosit stejnokroj nemusejí, vlastní text členům upravuje, jak by případný stejnokroj vypadat měl: „Výstroj si domobranec pořizuje na vlastní náklady ... jednobarevná nebo maskovací uniforma, pevná obuv, batoh ..., prostředky osobní ochrany ... v rámci skupiny by měly být uniformy jednotné. Jednotícím výstrojním doplňkem skupin Národní domobrany je rukávová a čepicová nášivka“ (ND 2017).

Členové ND se tedy identifikují podle symbolů – znaku Národní domobrany, na kterém je vyobrazená lví hlava se zkříženými meči. Tyto symboly jsou zřetelně vidět na materiálech publikovaných na kanále ND na serveru YouTube stejně jako na fotografiích z výcviků.

---

8 Viz předchozí bod – vznik ND.

7. Zřetelně slabší palebná síla ve vztahu k dominantním bezpečnostním složkám v geografické oblasti, která zpravidla předurčuje i charakter úkolů paramilitárních skupin

Pro ND platí podobná zjištění jako v případě ČsVZ. Během cvičení jsou k vidění ruční krátké a dlouhé zbraně různých typů, nejčastěji útočná puška „samopal vz-58“, lovecké a sportovní pušky, samopal MP-5 a pistole (Rajče.net 2016). Avšak nelze s jistotou určit, jak velké množství zbraní v rukou členů ND je skutečně funkčních. Někteří členové ND nepochybně střelnými zbraněmi disponují, neboť se skupiny ND účastní cvičení na veřejných střelnicích (Rajče.net 2016 srov. MVČR 2017b).

8. Podřízenost činnosti širším politickým cílům organizace, která složky zřizuje, či alespoň hlavním cílům politického hnutí, které je iniciuje⁹

Národní domobrana se na svém webu prezentuje jako nezávislá, veřejně apolitická a nadstranická iniciativa občanů (ND 2018). Navzdory tomuto prohlášení ovšem existuje zřejmá vazba ND na pravicově orientované politické uskupení Národní demokracie, které mělo vznik domobrany v prvních měsících roku 2016 koordinovat (Národní demokracie 2016). V rámci ideologického směřování a politických cílů obou organizací lze pozorovat všeobecnou shodu a harmonii. Tato skutečnost platí zejména v otázce členství ČR v mezinárodních organizacích a obecně zahraničně politickém směřování ČR, přístupu k migraci a v neposlední řadě také hraničnímu režimu v rámci Schengenského prostoru. O vztahu ND a Národní demokracie blíže pojednává následující bod.

9. Dominující politicky podmíněná angažovanost většiny příslušníků (do této motivace spadá i vědomí podřízenosti normám instituce, která složky zřizuje), přičemž ovšem není vyloučena hmotná či finanční odměna za činnost

Národní domobrana se vyvinula v rámci krajně pravicového hnutí Národní demokracie. Politické hnutí se hned v úvodu svého programu vymezuje vůči českému členství v EU a NATO a naopak požaduje urovnání vztahů s Ruskou federací (RF) (Národní demokracie 2018).

Činnost v rámci ND lze rozdělit na dvě části. Rada ND se politicky angažuje prostřednictvím mediálních výstupů a apelů ke členům i široké veřejnosti, které se věnují aktuálním politickým tématům, například konfliktům na Ukrajině a v Sýrii.

Druhá část aktivit ND je realizována lokálními buňkami a skládá ze cvičení připravenosti, případně z výkonu vigilantistických úkolů v pohraničí. ND se také angažuje v podpoře bulharské Domobrany Vasila Levského, pro kterou čeští domobrancí pořádají hmotné a finanční sbírky k podpoře jejich činnosti (ND 2017h). V letošním roce navíc ND uzavřela dohodu o spolupráci, obě organizace tak budou spolupracovat v obraně Evropy proti jejímu domnělému smrtelnému ohrožení (ND 2018).

Zhodnocení vývojových trendů ND

ND ve své propagaci působí dojem rozsáhlejšího uskupení, než tomu je ve skutečnosti. Od založení v roce 2016 se ND výrazně rozrostla a počtem příznivců překonala ČsVZ. Na Facebooku má ND více než 17 000 příznivců.¹⁰ Je ovšem zřejmé, že tvrzení představitelů ND o více jak 2500 aktivních členech organizovaných do 92 skupin (Aktuálně.cz 2017) není reálné. Na druhou stranu se jako značně podhodnocené jeví i údaje Hospodářských novin z roku 2016. Podle MVČR je reálně aktivních jen několik ojedinělých buněk ve Středočeském, Moravskoslezském, Ústeckém, Plzeňském a Karlovarském kraji a v Praze. Skupina v mnoha regionech funguje pouze virtuálně.

9 V případě ND dochází dlouhodobě k příklonu k politické aktivitě, z toho důvodu jsou body 8 a 9 u ND vzájemně komplementární, a proto k nim text přistupuje jednotně.

10 Údaj je platný k 21. 4. 2018.

Je zřejmé, že některé lokální buňky provádí výcvik na vlastní pěst, avšak ND jako celek bojovnou dimenzi prozatím opustila a soustředí se na politickou sféru. S touto změnou souvisí i další rozdělení domobranců, neboť někteří si ke konci roku 2017 založili vlastní „Zemskou domobranu“ (MVČR 2017c). V souvislosti s úpadkem zájmu o téma migrace se v činnosti ND silně projevuje propagandistický prvek, který Rada ND realizuje prostřednictvím webu, zpravodajských serverů jako Sputnik nebo Svobodný vysílač a v neposlední řadě i sociálních sítí. ND usiluje o kontakty s dalšími skupinami v Evropě a vyjadřuje silnou podporu separatistickým republikám na východní Ukrajině. Znepokojivé je i to, že členové ND opakovaně usilují o zajištění podpory na půdě vlády ČR (Válová 2017).

Nejnovějším trendem u ND je zřetelná snaha zakrýt své militantní kořeny. Původní verze této práce vznikla na podzim roku 2017 a text čerpal z dokumentů jako například zpravodaj ND popisující aktivity a bojová cvičení nebo příručky domobrance. Tyto dokumenty již na webu ND nelze dohledat. V dubnu 2018 již materiály odkazující se na bojovnícké pojetí organizace na webu chybí.

Závěr

Studie se věnovala dvěma paramilitárním uskupením působícím v posledních letech v České republice – Československým vojákům v záloze a Národní domobraně. Iniciativa ČsVZ vznikla v roce 2015. V době svého vzniku zaznamenala prudký vzestup popularity a následně se jí dostalo i značné mediální pozornosti. Čelní postavou hnutí byl Marek Obrtel, pod kterým se ČsVZ profilovala jako organizace chránící zájmy České republiky a bezpečí jejích občanů. Za hlavní příčiny ohrožení považovala současný ústavní řád České republiky a její členství v mezinárodních organizacích NATO a EU, dále pak riziko spočívající v přílivu imigrantů přes české hranice. Zájem médií o ČsVZ vyvolaly zejména veřejně prezentované extremistické postoje některých členů. ČsVZ se po roce existence dostala do vnitřních problémů, které vyvrcholily rozdělením vedení organizace. Obrtel následně v roce 2016 spoluzaložil nové uskupení – Národní domobranu.

Národní domobrana od roku 2016 navazovala a do značné míry napravovala nedostatky ČsVZ. Pro ND byla charakteristická precizněji zpracovaná prezentace s využitím vlastních informačních kanálů a zpravodajů. Ve srovnání s ČsVZ byla ND umírněnější v oblasti mediální prezentace. Jak již autor zmiňoval, organizace minimalizovala veřejné projevy extremistických postojů, čímž se odlišovala od ČsVZ, ačkoliv tematicky ND vycházela z podobných ideových základů jako předchozí uskupení. Pro ND bylo navíc charakteristické přeceňování vlastních sil a zveličování počtu aktivních členů a buněk. V rámci cvičení, která některé buňky skutečně pořádaly, docházelo k nácviku použití střelných zbraní, výcviku boje z blízka a k výuce dílčích vojenských postupů. Tyto aktivity ovšem provozoval jen zlomek z údajně existujících aktivních buněk. S dílčím opadnutím mediálního zájmu o problematiku migrace v ČR došlo u ND k poklesu aktivit. Tato tendence se projevila i ve formě stagnujícího počtu fanoušků uskupení na sociálních sítích. V současnosti se přední členové ND angažují zejména v propagaci kritických názorů na členství ČR v NATO a EU.

Z analýzy obou uskupení vyplývá, že jsou autonomní, neloajální a extremistická a zároveň vyhovují většině Marešových znaků paramilitarismu. Je důležité zmínit, že právě ty body, které skupiny nenaplní, mají s největší pravděpodobností dopad na výsledné schopnosti skupiny reálně dosahovat svých cílů. Zejména absence funkční a stabilní organizace v konečném důsledku vede k oslabení skupin.

O tom svědčí případ ČsVZ, kdy se prvně iniciativa silně vymezovala vůči politickým rozhodnutím ČR a v této době v čele s Obrtelem také rychle získávala na popularitě. Avšak s odchodem vůdčí osobnosti se její vnitřní struktura rozpadla, veřejná podpora se v současnosti vytrácí, a jde tak o relativně bezzubé uskupení bez jasného cíle. Naopak v případě mladší ND se rétorika o po-

užití násilí značně umírnila, bojová dimenze ustoupila aktivismu a vedoucí uskupení se snaží o etablování se mezi český politický mainstream.¹¹

Navzdory rétorice některých členů a vůdčích osob obou uskupení lze tvrdit, že reálné schopnosti dosáhnout cílů vytyčených stanovami byly, a i v současnosti jsou, minimální. I v době své vrcholné kondice se v obou uskupeních skutečně angažoval pouze relativně malý počet osob. Popularita obou organizací mezi roky 2015 a 2016 byla do značné míry ovlivněna širším kontextem společenské debaty o migraci v období vrcholící migrační krize v Evropě. V současnosti se obě organizace zaměřují převážně na propagaci vlastních vizí toho, jak by měla vypadat zahraničně politická orientace země, a na kritiku členství ČR v mezinárodních organizacích NATO a EU.

Je zřejmé, že obě uskupení v současnosti představují větší hrozbu kvůli své politické agendě než jako bojovnický zaměřená paramilitární hnutí. V reakci na oslabení bojovnické dimenze aktivit jak ČsVZ, tak ND lze spekulovat o tom, zda nedochází ke vzniku nových uskupení regionálního významu a bez jakékoli formální struktury, u kterých přetrvává dominantní bojová dimenze.

---

11 V průběhu zpracovávání dat pro tuto studii se autor setkal s názorem, že jak ČsVZ, tak ND již nenaplnují očekávání osob, které stály u vzniku původních militárně založených skupin a pro které nebyla veřejná politická angažovanost důležitá. Tito lidé vstupovali do iniciativy, aby získali vojenské znalosti pro potřeby ochrany sebe a svých rodin v případě konfliktní situace, neboť jsou toho názoru, že české bezpečnostní sbory stály na špatné straně. V jejich vizi spěje současná politická situace ke konfliktu, který provokují západní státy, a česká politická reprezentace je v tomto úsilí nápomocná. Právě z toho důvodu je v současnosti členství v ČsVZ nebo ND pro tyto lidi nepřijatelné, neboť obě organizace a osoby v nich jsou předmětem pozornosti bezpečnostních orgánů ČR. Osoba, se kterou se autor měl možnost setkat, tak prý působí v rámci uzavřené, neformální skupiny s méně jak 20 členy, kde se podle jejích slov zdokonalují ve střelbě z širokého spektra ručních zbraní a také v taktické přípravě.

Srovnávací schéma uskupení podle Marešova konceptu paramilitarismu

Koncept paramilitarismu podle Mareš 2012	ČsVZ	Národní domobrana
1. vojenské / bojovnícké pojetí	Ano (cvičení boje)	Ano (cvičení boje)
2. bezpečnostní problematika, výkon práva, army policing	Ano (veřejné ukázky činnosti, branné dny)	Ano (aktivní ostraha hranic, army policing)
3. snaha o otevřené působení, případně střety	Ano (aktivita na internetu, videa, účast na manifestacích)	Ano (apely na politická témata, podpora Doněcké republiky)
4. vyčlenění v rámci struktury bezp. sborů, strategie	Ano (v opozici vůči bezpečnostním složkám ČR)	Ano (obrana ČR místo silových složek státu)
5. hierarchická struktura	Ne (rozpory o vedení)	Ne (roztrošené buňky bez centrální kontroly)
6. nošení uniforem / symbolů srozumitelných v prostoru působení	Ne (absence insignií)	Ano (stejnokroj, jednotné poznávací insignie)
7. slabší palebná síla oproti bezp. složkám v oblasti	Ano (ruční dlouhé a krátké zbraně)	Ano (ruční dlouhé a krátké zbraně)
8. podřízenost politickým cílům organizace	Ne (nepodniká systematické kroky k podpoře své agendy)	Ano (politická agenda, podpora jiných extremistických uskupení)
9. politická angažovanost	Ano (odpor vůči západním strukturám, sympatie s politikou Ruské federace)	Ano (odpor vůči západním strukturám, sympatie s politikou Ruské federace)

Zdroje

Primární a publicistické zdroje

Bezpečnostní informační služba. 2016. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015*. BIS. 1 September 2016. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocnizprava890a.html?ArticleID=1104>.

BIBEN, Martin, PECHAL, Lukáš a kol. 2016. Česká domobrana usíná, chybí jí aktivní bojovníci. Navrhli nám sbírat odpadky u rybníka, urazili se někteří. In *Hospodářské noviny*. 2 August 2016. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-65386800-ceska-domobrana-usina-jednotkam-chybi-aktivni-bojovnici#disqus>.

České Mírové Hnutí. 2017. Protest proti NATO. 21. května 2017. Dostupné z: www.mirovehnuti.cz/2017/05/protest-proti-nato.html.

Českoslovenští vojáci v záloze. 2015d. Dopis prezidentovi České republiky. Csla.komuna.cz. 27 July 2015. Dostupné z: <http://csla.komuna.cz/dopis-prezidentovi-ceske-republiky/>.

Českoslovenští vojáci v záloze. 2015e. *Polní taktické cvičení 2. pěší roty*. Csla.komuna.cz. 27 July 2015. Dostupné z: <http://csla.komuna.cz/polni-takticke-cviceni-2-pesi-roty-ceskoslovenskych-vojaku-v-zaloze-proti-valce/>.

Českoslovenští vojáci v záloze. 2015f. *VÍKEND PROCVIČOVÁNÍ ZNALOSTÍ A DOVEDNOSTÍ 17.-19. 7. 2015*. Csla.komuna.cz. 2 August 2015. Dostupné z: <http://csla.komuna.cz/vikend-procvicovani-znalosti-a-dovednosti-17-19-7-2015/>.

Českoslovenští vojáci v záloze. 2016b. *ECHO24 SE MÝLÍ, IVAN KRATOCHVÍL ŠÉFUJE JEN SPOLKU, NIKOLIV INICIATIVĚ*. Csla.komuna.cz. 15 December 2017. Dostupné z: <http://csla.komuna.cz/echo24-se-myli-ivan-kratochvil-sefuje-jen-spolku-nikoliv-iniciative/>.

Českoslovenští vojáci v záloze 2015c. *Memorandum*. Csla.komuna.cz. 2015. Dostupné z: <http://csla.komuna.cz/memorandum-cz-verze/>.

Českoslovenští vojáci v záloze. 2015a. *Kdo jsme*. Csla.komuna.cz. 2015. Dostupné z: <http://csla.komuna.cz/kdo-jsme/>.

Českoslovenští vojáci v záloze. 2015b. *První poradní ohně – mise splněná! Co bude dál?*. Csla.komuna.cz. 6 May 2015. Dostupné z: <http://csla.komuna.cz/prvni-poradni-ohne-mise-splnena-co-bude-dal/>.

Dvořák, Michal. 2017. Krušní psi hlídají hraniční lesy před migranty, starostové nevidí důvod. *Idnes*. 19. července 2017. Dostupné z: https://usti.idnes.cz/domobrana-krusni-psi-ostraha-zelena-hranice-krusnohori-pjr-/usti-zpravy.aspx?c=A170718_2339439_usti-zpravy_vac2

Fendrych, Martin. 2016. Česká domobrana: Proti vládě, proti NATO, proti EU, proti muslimům. Pátá kolona Putina. *Aktuálně.cz*. 13 July 2016. Dostupné z: <https://nazory.aktualne.cz/komentare/ceska-domobrana-proti-vlade-proti-nato-proti-eu-proti-muslim/r~96019578481611e682380025900fea04/?redirected=1510232902>.

HOLKUP, Martin. 2015. *VEZMĚME SI NAŠI VLAST ZPĚT!*. Csla.komuna.cz. 19 September 2015. Dostupné z: <http://csla.komuna.cz/zvedneme-prapor-svobody/>.

HRČIAK, Ondřej. 2015. Českoslovenští vojáci v záloze (SD UMJ 6. 6. 2015). 22 June 2015. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=jB7PL-KWjh8>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2015. *Extremismus Souhrnná situační zpráva 4. čtvrtletí roku 2015*. Praha: MVČR. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2016a. *Extremismus Souhrnná situační zpráva 4. čtvrtletí roku 2015*. Praha: MVČR. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2016b. *Extremismus Souhrnná situační zpráva 1. čtvrtletí roku 2016*. Praha: MVČR. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2016c. *Extremismus Souhrnná situační zpráva 2. čtvrtletí roku 2016*. Praha: MVČR. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2016d. *Extremismus Souhrnná situační zpráva 3. čtvrtletí roku 2016*. Praha: MVČR. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2017a. *Extremismus Souhrnná situační zpráva 1. čtvrtletí roku 2017*. Praha: MVČR. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2017b. *Extremismus Souhrnná situační zpráva 2. čtvrtletí roku 2017*. Praha: MVČR. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2017c. *Extremismus Souhrnná situační zpráva 4. čtvrtletí roku 2017*. Praha: MVČR. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>.

Ministerstvo vnitra ČR. 2016e. *Audit Národní Bezpečnosti*. Praha: MVČR. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>.

Národní Demokracie. 2016. *Národní demokracie předala agendu Národní domobrany*. Dostupné 20. 6. 2018 z: <http://narodnidemokracie.cz/narodni-demokracie-predala-agendu-narodni-domobrany/>.

Národní Demokracie. 2018. *Program ve zkratce*. Národní Domobrana. Dostupné 20. 11. 2017 z: <http://narodnidemokracie.cz/strana/program-ve-zkratce/>.

Národní Domobrana. 2016a. *Co je Národní domobrana?*. Národní Domobrana. 3 February 2016. Dostupné 20. 11. 2017 z: <http://www.narodnidomobrana.cz/o-nas/co-je-nd>.

Národní Domobrana. 2018. *Národní domobrana – nezávislá, veřejně apolitická a nadstranická iniciativa občanů*. Národní Domobrana. 3 February 2016. Dostupné 20. 11. 2017 z: <http://www.narodnidomobrana.cz>.

Národní Domobrana. 2016b. *Deklarace rady národní domobrany*. Národní Domobrana. 3 February 2016. Dostupné 20. 11. 2017 z: <http://www.narodnidomobrana.cz/o-nas/deklarace>.

Národní Domobrana. 2016c. *Brožura Národní domobrany*. Národní Domobrana. 26 January 2016. Dostupné 20. 11. 2017 z: http://www.narodnidomobrana.cz/images/BROZURA/ND_brozura.pdf.

Národní Domobrana. 2017a. *Národní Domobrana pořádá sbírku zimního oblečení pro bulharské domobrance*. Národní Domobrana. 9 January 2017. Dostupné 20. 11. 2017 z: <http://www.narodnidomobrana.cz/243-narodni-domobrana-porada-sbirku-zimniho-obleceni-pro-bulharske-domobrance>.

Národní Domobrana. 2017b. *Oficiální profily skupin Národní domobrany*. Národní Domobrana. 2017. Dostupné 20. 11. 2017 z: <http://www.narodnidomobrana.cz/skupiny>.

- Národní Domobrana. 2017c. *Rada potvrdila stávající koncepci a směřování Národní domobrany*. Národní Domobrana. 2 October 2017. Dostupné z: <https://narodnidomobrana.cz/clanky/rada-potvrdila-stavajici-koncepci-a-smerovani-narodni-domobrany/>.
- Národní Domobrana. 2017h. *NÁRODNÍ DOMOBRANA POŘÁDÁ SBÍRKU ZIMNÍHO OBLEČENÍ PRO BULHARSKÉ DOMOBRANCE*. 9 January 2017. Dostupné z: <https://narodnidomobrana.cz/clanky/narodni-domobrana-porada-sbirku-zimniho-obleceni-pro-bulharske-domobrance/>.
- Národní Domobrana. 2018. *PODPORUJEME BULHARSKÉ VLASTENCE*. Národní Domobrana. 8 January 2018. Dostupné z: <https://narodnidomobrana.cz/clanky/554/>.
- New World Order Opposition. 2017. *Co dělá Národní domobrana?*. NWO. 2017 Dostupné z: <http://bit.ly/2zzlCf2>.
- Obrana Národa. 2017. *Co dělá Národní domobrana? Zpravodaj Národní Domobrany*, číslo 4/2017. Národní Domobrana. April 2017. Dostupné z: http://narodnidomobrana.cz/images/ZPRAVODAJ/OBRANANARODA/2017_004_obrana_naroda.pdf.
- ORHOLZ, Pavel. 2016. *Za výroky o střelbě v parlamentu dostal veterán z Bosny podmínku*. *Novinky.cz*. 1 November 2016. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/419254-za-vyroky-o-strelbe-v-parlamentu-dostal-veteran-z-bosny-podminku.html>.
- Rajče.net. 2016. *Polabská Legie - výcvik střelby s malorážných zbraní (3.9.2016)*. vladagrunc1. 4 September 2016. Dostupné z: http://vladagrunc1.rajce.idnes.cz/Polabska_Legie_-_vycvik_strelby_s_maloraznych_zbrani_3.9.2016/.
- Rajče.net. 2016. *Polabská Legie - záchranné školení K10 (10.9.2016)*. vladagrunc1. 10 November 2016. Dostupné z: http://vladagrunc1.rajce.idnes.cz/Polabska_Legie_-_zachranne_skoleni_K10_10.9.2016/.
- Rajče.net. 2016. *Střelby skupiny Národní domobrany Polabská legie - 22.10.2016*. vladagrunc1. 22 November 2016. Dostupné z: http://vladagrunc1.rajce.idnes.cz/Strelby_skupiny_Narodni_domobrany_Polabska_legie_-_22.10.2016/.
- ŠTÁDLER, Vladimír. 2017. *„SEVERNI VITR“ Podzimní cvičení*. 7 March 2017. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=1ORve5ZZ6LY>.
- ŠTÁDLER, Vladimír. 2017. *„STALINGRAD“ Zimní cvičení*. 7 March 2017. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=OndiQjXZz8w>.
- STOJAR, Richard. 2013. MAREŠ, Miroslav. *Paramilitarismus v České republice - Recenze*. In *Obrana a strategie*. 15 June 2013, Vol. 13, N. 1. Pp. 73–74. Dostupné z: www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-1-2013/recenze/mares-miroslav-paramilitarismus-v-ceske-republice.html#.WzaDYdlza00.
- Televize Karvinsko. 2017. *Petrovice u Karviné - Branný den*. 20 May 2017. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=IIUnSQmLfho>.
- VÁLOVÁ, Irena. 2017. *Zpráva vnitra o extremismu varuje: Členové domobrany spolupracují s poslanci v parlamentu*. Česká justice. 2 May 2017. Dostupné z: www.ceska-justice.cz/2017/05/zprava-vnitra-o-extremismu-varuje-clenove-domobrany-spolupracuji-s-poslanci-v-parlamentu/.
- Youtube. 2017f. *Ivan Kratochvíl (Českoslovenští vojáci v záloze za mír) – Protest proti NATO*. 25 May 2017. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SDYhUq3HE4U&t=1s>.

Odborná literatura

- MAREŠ, Miroslav. 2012. *Paramilitarismus v České republice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

MAREŠ, Miroslav. 2017. Strategic Impact of East Central European Extreme Right Vigilantes: From Subcultural Fringes to Instruments of Hybrid Warfare. *ECPR General Conference*, 6–9 September 2017, Oslo, Norway.

SCOBELL, Andrew, HAMMITT, Brad. 1998. Goons, gunmen, and gendarmerie: Toward a reconceptualization of paramilitary formations. *Journal of Political and Military Sociology*, Vol.26, No.2, s. 213–227.

SPRAGUE, Jeb. 2012. *Paramilitarism and the Assault on Democracy in Haiti*. New York: Monthly Review Press.

SMOLÍK, Josef, VEJVODOVÁ, Petra. 2010. Politický extremismus jako bezpečnostní hrozba?. In *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. In SMOLÍK, Josef, ŠMÍD, Tomáš a kol (eds.). Brno: MPÚ, 43–67.

Smluvní volnost soukromých vojenských a bezpečnostních společností

Jakub Matocha

Abstrakt

Představený příspěvek se zabývá SVBS v podmínkách českého právního prostředí, avšak nikoliv z veřejnoprávního pohledu – regulace SVBS –, nýbrž z pohledu soukromoprávního. Pozornost je zaměřena na rozsah smluvní volnosti SVBS vztahující se primárně k obsahu smlouvy o bezpečnostní činnosti mezi objednatelem a poskytovatelem bezpečnostní služby, resp. k předmětu jejího plnění; jinými slovy, co vše si lze ve smlouvě o bezpečnostní činnosti v České republice sjednat a co nikoliv.

Abstract

The presented paper focuses on the PMSC's in terms of the Czech legal environment; however not as its regulation arising from public law, but from private law perspective. Attention is focused on the scope of contractual freedom between a customer and a security service provider, relating primarily to the content of the contract on security activities or to the subject of its fulfilment. In other words, what can and cannot be agreed upon as a security activity in the Czech Republic.

Smluvní volnost soukromých vojenských a bezpečnostních společností¹²

Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti (dále jen „SVBS“) jsou termínem relativně známým, avšak v podmínkách českého právního prostředí blíže nezpracovaným.¹³ Vzhledem k rozšiřující se činnosti a působení těchto společností, jakož i změně v chápání termínu bezpečnost coby obchodovatelné komodity, byly i v České republice (opětovně) započaty legislativní práce, jejichž cílem je regulace bezpečnostních společností při jejich podnikání. Jakkoliv legislativní snahy doposud nebyly ukončeny vydáním právního předpisu, lze uvažovat o těchto společnost a jejich obchodním artiklu v daleko širším kontextu zahrnujícím především soukromoprávní oblast prostřednictvím smluvní volnosti kontrahentů, neboť je nepochybné, že SVBS s ohledem na rozsah svých činností i počet zaměstnávaných osob¹⁴ představují významné aktéry smluvních vztahů napříč kontinenty, Českou republiku nevyjímaje. Zůstává však blíže nezodpovězenou otázkou, jakým způsobem tyto společnosti v tuzemských podmínkách podnikají či zda jsou regulovány. Následující text se proto pokusí odpovědět na otázku, zdali, do jaké míry a s jakými případnými dopady je smluvní volnost SVBS při jejich podnikání omezena.

Definice a činnost SVBS

Pro správné provedení analýzy smluvních vztahů SVBS je nejprve nutné alespoň nastínit jejich vlastní činnost, která bude součástí případné definice. Ústřední problém pro řádné vymezení představuje již jejich samotné souhrnné označení *bezpečnostní a vojenské*, neboť právě tyto pojmy odlišují potenciální obchodní aktivity společností. Jak upozorňuje Bureš, ucelená definice s typologií

12 Realizace článku byla umožněna prostřednictvím projektu specifického vysokoškolského výzkumu Univerzity Karlovy „Principy soukromého práva a jejich vyjádření a nalézání v obchodním právu, mezinárodním právu soukromém a medicínském právu“ (SVV č. 260 362).

13 Uvedené neplatí zejména pro politologické obory zahrnující bezpečnostní a strategická studia a mezinárodní vztahy, jakož i mezinárodní humanitární právo.

14 Kupř. G4S působí ve více než 120 zemích a zaměstnává více jak 625 tis. zaměstnanců; Securitas působí ve 45 zemích a zaměstnává více než 280 tis. zaměstnanců (Tzifakis, 2012: 11).

v zásadě neexistuje (Bureš 2013: 20), a proto budou představeny alespoň obecně respektované charakteristiky.

Označení *soukromé vojenské společnosti* (dále jen „SVS“) vyvolává souvislost, v kontextu minulosti, s tzv. žoldněřstvím. Takové zjednodušení nicméně pro SVS nebude přiléhaví a nelze jej akceptovat. SVS oproti žoldněřství vykazují několik moderních charakteristických rysů, jako je např. (i) zřetelná prezentace podnikatelského image, (ii) otevřená prezentace a propagace užitečnosti a profesionality, (iii) užívání mezinárodně uznávaných právních a finančních nástrojů pro realizaci svých transakcí či (iv) podpora pouze mezinárodně uznávaným vládám a vyhýbání se mezinárodním společenstvím neuznaných režimů (Brayton 2002: 305). Oproti žoldněřství nabízí SVS balíček služeb zahrnující širokou škálu vojenských a polovojenských dovedností, přičemž z právního hlediska považují za rozhodné, že SVS jsou stále struktury, resp. právnické osoby, které podnikají (Schweitzer 2007).

Kromě uvedených odlišností od žoldněřství je možné užít i definice, které poskytnou představu o činnosti a charakteru těchto společností. Kupř. Carlos Ortiz (Ortiz 2010: 48) SVS definuje jako „*legálně založené mezinárodní společnosti nabízející klientům služby, které zahrnují potenciál k systematickému použití síly vojenskými či paravojenskými prostředky, stejně jako posílení, transfer, zprostředkování, zastrášení či omezení tohoto potenciálu či znalosti nutné k jeho implementaci*“. Poněkud stručnější definici nabízí také Singer (Singer 2007: 8), který SVS definuje jako „*obchodní organizace, které prodávají profesionální služby spojené s oblastí válčení*“.

Obdobně jako SVS není jednoduché definovat ani soukromé bezpečnostní společnosti (dále jen „SBS“). Jak upozorňuje Bureš, existující definice se liší stát od státu v závislosti na lokální historii, právním řádu a dalších národních specifikách, přičemž na jednotné definici se neshodnou ani samotní poskytovatelé bezpečnosti. K názornosti lze nicméně užít např. definici od tuzemského autora, který SBS vymezuje prostřednictvím „*výkonu soukromé bezpečnostní činnosti realizovaného v souladu s koncesní listinou k zajištění ochrany osob a majetku a dalších bezpečnostních zájmů, a to na obchodním, smluvním základě*“ (Kameník et al. 2007: 20). Mezi hlavní okruhy aktivit SBS tak patří zejména následující činnosti: (i) ochrana osob a majetku (hlídací služby), (ii) detektivní činnost, (iii) výroba, montáž a servis soukromé bezpečnostní techniky a technologií nebo (iv) podpora soukromé bezpečnosti prostřednictvím organizace vzdělávání v oboru ochrany osob a majetku, bezpečnostních technologií či dalších bezpečnostních služeb (Kameník et al. 2007: 29).

K uvedenému lze dodat, že vládní návrh zákona o bezpečnostní činnosti, jakož i připravovaný zákon, definici SVS ani SBS neužíval a neužívá, neboť tyto se zabývají toliko předmětem jejich podnikání, tj. bezpečnostní činností. Mezi druhy bezpečnostní činnosti byla zařazena (i) ochrana osob a majetku, (ii) služba soukromého detektiva, (iii) převoz hotovosti a cenin v hodnotě vyšší než 5 mil. Kč, (iv) technické služby k ochraně osob a majetku a (v) bezpečnostní poradenství.¹⁵

Rozlišení na SBS a SVS bylo užito toliko pro ilustraci a základní představení těchto společností. Jak nicméně upozorňuje Šmíd (Šmíd 2012: 557), a návrhy zákona o bezpečnostní činnosti uvedené potvrzují, toto rozlišování má sice stále svoji určitou platnost, nicméně ve většině případů jej můžeme považovat za zastaralé, jelikož valná většina firem nabízí služby obou částí spektra. Z terminologického hlediska je proto pro nejobecnější označení takových entit vhodné používat nejkompromisnější variantu – soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti (SVBS).

Pro obecné vymezení činnosti SVBS lze následně použít tradiční rozlišení SVBS od Singera (Singer, 2007), které bylo politologickou obcí přijato za typologický základ teorie a které se pro účely tohoto textu jeví jako ideální. Tento rozdělil SVBS na tři typy podle toho, jak blízko jsou bojišti, přičemž rozlišil tzv. (i) *Military Provider Company*, (ii) *Military Consulting Company* a (iii) *Military Support Company*.

¹⁵ Viz sněmovní tisk č. 495, PČR, PS, 7. volební období, 2017. Projednávání návrhu bylo ukončeno s koncem volebního období; srov. Ministerstvo vnitra (2018): *Návrh zákona o bezpečnostní činnosti a o změně souvisejících zákonů*. PID ALBSAY7CN3YT.

K bližšímu vysvětlení lze doplnit, že *Military Provider Company* operuje přímo v aréně konfliktu, na bojišti a provádí samotný boj, taktické a operační velení či kontrolu jednotek v poli. *Military Consulting Company* je společnost, jež se zaměřuje především na poradenskou činnost, výcvik, asistenci při restrukturalizaci či reformě ozbrojených sil, analytickou činnost (strategické, taktické či operační analýzy, odhad protivníka apod.) či například plánování operací. Ačkoliv je tento typ společnosti fyzicky bojišti vzdálenější, dopad její činnosti na případnou bojovou činnost klienta je neméně významný, ne-li v konečném důsledku významnější. A konečně *Military Support Company* zajišťuje především logistickou podporu, ostrahu, zásobování, dopravní služby a další podobné aktivity. Ve své podstatě zajišťují zásobovací řetězec mezi arénou konfliktu a okolním světem a jeho ostrahu. Jedná se o nejrozsáhlejší ze všech tří sektorů, zároveň nejvariabilnější co se týče prováděných činností, a proto není s podivem, že může podléhat další dílčí typologizaci či klasifikaci. Představené vymezení zcela jistě lépe dopadá na SVS nežli na SBS, následkem čehož lze taktéž použít klasifikaci od Ortize, který kategorizuje typy SVBS do čtyř rovin: bojové (*combat*), výcvikové (*training*), podpůrné (*support*) a bezpečnostní (*security*) (Ortiz 2007).

Z výše uvedeného rozčlenění SVBS je zřejmé, že tuzemský zákon o bezpečnostní činnosti předpokládá toliko některé, avšak ne všechny činnosti v kategorii *support* nebo *consulting*, resp. činnosti typické pro SBS, a nikoliv SVS, což se do budoucna může ukázat jako problematický aspekt právní úpravy.

Existence SVS je současnou realitou vyspělých států a nastupujícím trendem ve státech jiných, Českou republiku nevyjímaje. SVBS jsou hojně využívány jak mezinárodními organizacemi (EU, NATO, OSN), tak zejména vyspělými státy. Kromě USA, coby největšího uživatele služeb SVBS, patří mezi zákazníky těchto společností také mnoho států EU, kdy kupř. Německo využívá SVBS k přepravě, logistice, cateringu, údržbě, opravám, prádelně, nakládání s odpady či dodávkám pohonných hmot. SVBS využívá také Velká Británie, Francie, Nizozemsko, Švédsko, Norsko či Polsko (Transparency International 2016: 3).

SVBS v České republice

V kapitole výše bylo uvedeno, že SVBS jsou značně rozšířeny po celém světě, Českou republiku nevyjímaje. Působení SVBS má v České republice dlouhou tradici, přičemž rozsah využívání SVBS se konstantně zvyšuje, což ostatně potvrzuje i předkládací zpráva k novému zákonu o bezpečnostní činnosti, podle které „*soukromé bezpečnostní činnosti jsou jedním z nejdynamičtější se rozvíjejících oborů podnikatelských činností*“ (Ministerstvo vnitra 2018 – předkládací zpráva).

Vlastní rozsah působnosti SVBS v České republice je obtížné přesněji odhadnout, neboť doposud neexistuje jednotný registr bezpečnostních agentur či zaměstnanců pracujících ve zkoumané oblasti. Absenci kontroly a přehledu nad činností SVBS v České republice potvrzuje rovněž skutečnost, kdy důvodová zpráva k předkládanému novému zákonu o bezpečnostní činnosti z roku 2018 odkazuje při kvantitativním vyjádření na data z konce roku 2014. Podle dostupných informací tak v České republice ke konci roku 2014 působilo „*6 545 podnikatelských subjektů v oblasti soukromé bezpečnostní služby se 47 485 zaměstnanci s předpokládaným ročním obrátem v roce 2014 cca 18 mld. Kč. V polovině roku 2017 pak podle informací Ministerstva vnitra v České republice podnikalo, v průměrné oblasti, 6815 podnikatelských subjektů se 44 918 zaměstnanci (podle Českého statistického úřadu „ČSÚ“ se jednalo o 4 157 podnikatelských subjektů). Roční tržby činily v roce 2015 přibližně 21,8 mld. Kč, v roce 2016 cca 21 mld. Kč*“ (Ministerstvo vnitra, 2018 – důvodová zpráva: 2) Z uvedené citace vládního návrhu zákona o bezpečnostní činnosti tedy vyplývá zjevný rozpor mezi počtem podnikatelských subjektů uváděných různými státními úřady. V souladu s důvodovou zprávou návrhu zákona o bezpečnostní činnosti je nicméně nutné výše uvedené počty považovat za orientační, neboť se jedná o (formálně) registrované SVBS, jež zdaleka neodpovídají počtu reálně podnikajících společností (srov. Bureš 2013: 162).

Tuzemské SVBS působící v České republice se předmětem nabízených a realizovaných činností v zásadě nevymykají unijním zemím, neboť tyto působí převážně v oblasti *security* a *training* (ostraha budov, soukromé detektivní kanceláře atd.) či *consulting/support* (Šmíd 2012: 570). Ve vztahu k působení tuzemských SVBS na zahraničním trhu lze na základě zpracované analýzy k působení SVBS doplnit, že tyto se na zahraničním trhu, zahrnujícím konfliktní země a nekonvenční prostředí, prozatím nedokázaly prosadit, přičemž možné kontrakty s předmětem plnění zpravidla kategorie *consulting/support* (osobní ochrana, střelecký výcvik, sebeobraný výcvik atd.) lze označit za jednorázové aktivity (Šmíd 2012: 570). Samostatnou otázkou rovněž zůstává případné najímání českých občanů pro výkon služby nadnárodními společnostmi, přičemž část služeb může pokrývat právě služby kategorie *military*.¹⁶

Smluvní vztahy SVBS

V kapitole výše byla nastíněna základní činnost a působení SVBS, na základě čehož je nepochybné, že bez ohledu na kategorizaci příslušné společnosti tyto vstupují do celé řady smluvních vztahů. S využitím charakteru činnosti a podnikatelského zaměření SVBS lze smluvní vztahy, do kterých uvedené společnosti vstupují, primárně rozčlenit podle oblastí práva, a to na vztahy (i) obchodní a (ii) pracovníprávní.

Do první kategorie obchodních vztahů si dovolím pomocí negativní definice zařadit veškerou smluvní agendu nezbytnou pro výkon obchodních aktivit těchto společností vyjma personálního zajištění. Jinými slovy, první kategorie obchodně-právních vztahů bude zahrnovat primární oblast týkající se vlastního zajištění bezpečnostních a obdobných služeb. Konkrétně se bude jednat o smluvní závazkové vztahy mezi objednatelem a dodavatelem soukromých bezpečnostních služeb.

Jak již bylo uvedeno výše, objednatelem zpravidla bude mezinárodní organizace, stát či soukromý subjekt. Dodavatelem služeb bude vždy kontrahent podnikající v oblasti bezpečnosti, přičemž pro oblast privatizace bezpečnosti není výjimkou, budou-li tyto služby poskytovány prostřednictvím subdodavatelů. Otázka řetězení představuje a bude představovat právně teoretické výzvy, zejména z hlediska osobní či korporátní odpovědnosti. Jak totiž upozorňuje Transparency International, národní státy, NATO či EU uzavřou primární smlouvu s renomovanou, zpravidla nadnárodní společností podnikající v oblasti bezpečnosti, přičemž tyto jednotlivé části zakázky subkontrahují menším společnostem, které pro vlastní výkon činnosti dále najímají místní společnosti působící v místě potřeby. Ze zkušenosti z Afghánistánu tak např. vyplývá, že dodavatelé vojenských a bezpečnostních služeb často byli 3–4 úrovně vzdáleni od primárního objednatele služeb, přičemž kontrola plnění smlouvy se omezovala pouze na úroveň první.¹⁷ Uvedený trend potvrzuje také skutečnost, že v roce 2008 mělo 29 největších bezpečnostních společností v USA nejméně 1 194 dceřiných společností v zámoří (Tzifakis 2012: 13).

Druhá kategorie obchodních smluvních vztahů navazuje na skupinu výše, od které se také bude odvíjet, tj. bude se jednat o smluvní vztahy dodavatelské, resp. subdodavatelské s partnerskými společnostmi. Tyto budou zahrnovat zajištění subdodavatelů primárních bezpečnostních služeb. A konečně do třetí „zbytkové“ oblasti si dovolím zařadit operativní okruh záležitostí, které jsou pro činnost SVBS pro výkon hlavní bezpečnostní činnosti nezbytné. Tyto lze označit za tzv. podpůrné aktivity, do kterých bude spadat široká škála smluvních vztahů v rámci tzv. *day-to-day business*, tedy transakcemi mezi společnostmi počínaje,¹⁸ přes využívání duševního vlastnictví či přepravních služeb až po nájemní či inominátní smlouvy konče.

16 Viz např. Česká televize, 2017: *Pracoval jsem v Iráku pro bezpečnostní agenturu, tvrdí muž stíhaný za službu v cizí armádě*. 3. 4. 2017. Online text, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2074479-pracoval-jsem-v-iraku-pro-bezpecnostni-agenturu-tvrdi-muz-stihany-za-sluzbu-v-cizi>.

17 Následná nemožnost či nedostatečnost kontroly paradoxně vedla k tomu, že vlády financovaly i své nepřátele. (Transparency International 2016: 6).

18 Např. převod obchodních podílů či zakládání společností včetně tzv. joint venture, které jsou mezi SVBS oblíbené. (Viz. Tzifakis, 2012: 45).

Ve vztahu k oblasti pracovněprávních smluvních vztahů lze konstatovat, že tyto budou hodnoceny dle příslušných právních předpisů, neboť SVBS je nutno považovat za zaměstnavatele (byť specifického při jistých typech kontraktů) se všemi právy a povinnostmi.¹⁹

Z výše uvedeného je zřejmé, že smluvní vztahy v rámci privatizace bezpečnosti tvoří heterogenní celek, jehož právní posouzení se bude lišit podle konkrétních parametrů kontraktu. Tak kupř. značný význam pro posouzení smluvních vztahů bude mít obsah smlouvy, tj. zdali se tato bude týkat poskytování civilních, tj. standardních služeb, které lze chápat za tradiční předmět obchodních závazkových vztahů, nebo půjde o služby bezpečnostní v užším slova smyslu, kdy objednatel bude např. vyžadovat činnosti spadající do kategorie *military provider/combat*, tedy účastenství přímo na ozbrojených akcích.

Jakkoliv je uvedené bazální rozčlenění smluvních vztahů SVBS nedokonalé, umožňuje pochopit spektrum činnosti SVBS a posoudit jejich případnou smluvní volnost, která bude v představeném příspěvku zaměřena toliko na primární obchodní závazkové vztahy týkající se zajištění soukromé bezpečnosti mezi objednatelem a poskytovatelem bezpečnostních služeb.

Omezení smluvní volnosti

Jak již zaměření příspěvku napovídá, ústředním principem, ve vztahu k SVBS nevyjímaje, zůstává smluvní volnost²⁰ coby jedna z hlavních zásad soukromého práva, která je neodmyslitelnou součástí smluvního práva. Smluvní volnost lze považovat za prostor daný objektivním právem ke spojení dvou autonomních projevů vůle, s nimiž objektivní právo spojuje právní účinky. Z projevů smluvní volnosti lze zmínit např. svobodu utváření obsahu smlouvy umožňující kontrahentům stanovit vzájemná práva a povinnosti ze smlouvy, včetně možnosti se přitom odchýlit od dispozitivních norem. Smluvní volnost může být taktéž vyjádřena volností formy smluvního vztahu či změně nebo zániku závazků.

I když je smluvním stranám dána velmi široká volnost pro to, aby si dle svého vlastního uvážení a potřeb uspořádaly svá vzájemná práva a povinnosti v obchodním závazkovém vztahu, je tato jejich volnost současně z řady důvodů a různými způsoby omezena. Domnívám se, že prostřednictvím těchto omezení, vyplývajících z jednoduchého pozitivního práva, lze nalézt rozsah smluvní volnosti SVBS, a to zejména s ohledem na utváření obsahu smlouvy k zajištění či výkonu bezpečnostní činnosti. Na tomto místě je nicméně důležité zdůraznit, že ambicí příspěvku není pojmout veškerá potencionální omezení smluvní volnosti SVBS v rámci obchodních závazkových vztahů, nýbrž pouze ty vztahující se zjevně k SVBS. Je totiž nepochybné, že na smluvní vztahy SVBS se budou vztahovat obecná omezení smluvní volnosti,²¹ jakož i konkrétní legislativní požadavky a omezení platná pro podnikatele,²² kdy uvedené dvě kategorie se logicky prolínají.

Jak již bylo uvedeno, omezení smluvní volnosti bude vyplývat, kromě obecných ustanovení upravujících obchodně závazkové vztahy, také z příslušné národní regulativní právní úpravy SVBS. O potřebě vzniku právní úpravy týkající se SVBS se v odborných kruzích hovoří často, tím spíše, jsou-li SVBS čím dál více využívány v rámci tzv. privatizace bezpečnosti, přičemž jakkoliv je téma SVBS rozpracováno na úrovni bezpečnostních studií, hlubší právní zhodnocení této problematiky abscentuje. Za prvotní

19 Ke vztahu nadřízeného a podřízeného zaměstnance SVBS srov. Lehnardt, Chia: *Individual liability of private military personnel under international criminal law*. EUI Working Papers. European University Institute, Florencie. Academy of European Law. 2009/4. PRIV-WAR project. ISSN 1831-4066. Str. 8.

20 Smluvní volnost lze považovat za subkategorii obecné autonomie vůle. K zakotvení smluvní volnosti v českém právu srov. např. čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky, resp. čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod nebo § 1 odst. 2, resp. § 1725 občanského zákoníku.

21 Např. ochrana slabší smluvní strany, ochrana třetích osob, ochrana hospodářské soutěže.

22 Aplikovány tak budou požadavky vyplývající z mnoha právních předpisů, zejména z. č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, z. č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, z. č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, z. č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, z. č. 262/2006 Sb., zákoník práce a další.

počin výzkumu v této oblasti ve vztahu k české právní úpravě lze proto považovat výzkum doc. Bílkové, která dospěla k závěru, že „*velmi rudimentární úprava existuje rovněž v České republice. Zde mají PMSC (pozn: anglický ekvivalent SVBS) standardně právní podobu některé z obchodních společností – akciové společnosti či společnosti s ručením omezeným. Při poskytování služeb mimo území ČR se na ně vztahuje Zákon o zahraničním obchodu s vojenským materiálem (č. 38/1994 Sb.), ten má ale úzký záběr a na většinu aktivit soukromých vojenských a tím spíše bezpečnostních společností nedopadá*“ (Bílková 2012: 483). Uvedená veřejnoprávní regulace je dále doplněna víceméně obecným odkazem na trestní zákoník (zák. č. 40/2009 Sb.), resp. zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (zák. č. 418/2011 Sb.). Z uvedeného výčtu je patrné, že česká právní úprava se uvedeným tématem blíže nezabývá, a lze tak souhlasit s názorem, že „*právní úprava, která by (SVBS) regulovala komplexním způsobem, dosud neexistuje ani na vnitrostátní, ani na mezinárodní úrovni. Státy původu se ve svých právních řádech obvykle soustřeďují na vymezení okruhu aktivit, jimž se PMSC mohou věnovat – klíčovým hlediskem zde přitom bývá kompatibilita se zahraničněpolitickými či jinými zájmy států*“ (Bílková 2012: 483).

Uvedený závěr se věnuje veřejnoprávní oblasti regulace bez posouzení optikou soukromého práva. Ačkoliv je výše nastíněný výzkum SVBS zahrnující i tuzemskou právní úpravu několik let starý, závěry a posouzení veřejnoprávního stavu lze považovat za aktuální, avšak s jedním doplněním v podobě vládního návrhu zákona o bezpečnostní činnosti, který byl projednáván v Poslanecké sněmovně. Jednalo se o zcela nový zákon, který byl zvolen jako jediné možné řešení stávající nevyhovující situace, neboť „*dosavadní regulace a její vynucování včetně samoregulačních mechanismů trhu soukromých bezpečnostních služeb dlouhodobě nepřináší kýžený efekt*“ (Sněmovní tisk 495/2017: 48). Ze znění a zaváděných mechanismů zákona o bezpečnostní činnosti vyplývalo, že tento byl primárně orientovaný na podnikání SVBS na tuzemském trhu, přičemž se domnívám, že ustanovení zde uvedená by mohla být aplikována i při vývozu služeb mimo hranice České republiky. Ačkoliv bylo projednávání návrhu v Parlamentu ČR ukončeno, započaly již legislativní práce na novém návrhu zákona, který z původního návrhu zásadně vychází.²³

Zákon o bezpečnostní činnosti, ať již v původním, či novém návrhu, zavádí veřejnoprávní podmínky výkonu činnosti SVBS zejména prostřednictvím obligatorní licence, která má státu sloužit k dohledu nad podnikáním v této oblasti, přičemž stanovuje i další podmínky pro poskytovatele, resp. vykonavatele bezpečnostních služeb. Do budoucna se tak počítá s ingerencí státu do soukromoprávních vztahů SVBS a následným omezením jejich smluvní volnosti, která však zůstává základem smluvních vztahů.

Ostatně jak shrnuje důvodová zpráva, výkon soukromé bezpečnostní činnosti provozovatelem je podnikáním. „*Jedná se o činnost soukromoprávní a soukromoprávní je také jak vztah mezi provozovatelem a objednatelem služby (např. obcí nebo fyzickou osobou), tak i vztah mezi zaměstnanci provozovatele a jinými osobami při výkonu soukromých bezpečnostních činností. Udělením licence k výkonu soukromé bezpečnostní činnosti tak nedojde k přenosu státní (veřejné) moci na nestátní subjekt, který je stále subjektem soukromého práva jednajícím vůči jiným osobám v mezích soukromého a nikoliv veřejného práva. Provozovatelům ani jejich zaměstnancům či jiným osobám jednajícím za provozovatele proto nelze přiznávat žádná veřejnoprávní mocenská oprávnění.*

Charakteristickým rysem soukromé bezpečnostní služby je tedy mimo jiné i to, že nikdo nemůže na nikoho převést více práv, než má sám (naopak lze smluvně rozsah výkonu práva přiměřeně zúžit nebo omezit). A ve prospěch smluvního partnera nemůže být nikdo nadán veřejnou mocí. V praxi to bude (stejně jako dnes) znamenat, že provozovatel bude moci vykonávat soukromé bezpečnostní činnosti

²³ Viz Ministerstvo vnitra, 2018: *Návrh zákona o bezpečnostní činnosti a o změně souvisejících zákonů – předkládací zpráva*. Pouze na okraj lze uvést, že o samostatném zákonu upravujícím SVBS se bezúspěšně hovoří již od počátku 90. let (srov. Brabec 1995: 25; Macek 1997: 35; Macek, Novák 2005: 24 či Bureš 2013: 183).

v rozsahu vydané licence ve prospěch kohokoliv, na základě smluvního vztahu, soustavně, za úplatu a za účelem dosažení zisku, nicméně se nebude jednat o zabezpečení takových záležitostí, které mají veřejnoprávní charakter a spadají primárně do působnosti orgánů veřejné moci.“ (Ministerstvo vnitra 2018 – důvodová zpráva: 115)

Z uvedeného je zřejmé, že smluvní vztah vyjádřený prostřednictvím inominátní smlouvy²⁴ o výkonu soukromé bezpečnostní činnosti²⁵ zůstává pilířem této oblasti.²⁶ Otázkou zůstává, do jaké míry je smluvní volnost v této oblasti omezena, tj. jakým způsobem smluvní vztah, resp. obsah smlouvy mezi objednatelem a poskytovatelem bezpečnostní služby konstruovat, a to za situace, kdy občanský zákoník k této specifické oblasti podnikání mlčí.

(i)

Za východiska obsahu smluvního vztahu mezi objednatelem a poskytovatelem bezpečnostních služeb, resp. primární zdroj omezení smluvní volnosti SVBS, lze zejména považovat vybraná ustanovení *lex specialis*, tj. zákona o bezpečnostní činnosti, která prostřednictvím vybraných absolutně kogentních norem plánují vymezit dílčí náležitosti smlouvy o výkonu soukromé bezpečnostní činnosti, která musí být v první řadě písemná.²⁷ Jak již bylo uvedeno výše, koncepce zákona vychází z dosavadního přístupu k SVBS, kdy těmto nemají být v zásadě přiznána jakákoliv veřejnoprávní (mocenská) oprávnění. V důsledku uvedené koncepce může zaměstnanec SVBS zabránit rušiteli zájmu chráněného provozovatelem v jeho konání pouze v případech, kdy to umožňuje jiný právní předpis, za který se rozumí zejména zákon o přestupcích, správní řád, trestní zákoník, občanský zákoník či trestní řád.²⁸ Jakékoliv jiné ustanovení smlouvy o bezpečnostní činnosti, která by zavazovala poskytovatele služeb nad rámec oprávnění konkretizovaných v příslušných předpisech, tak nebude přípustné.

Výrazný korektiv smluvní volnosti představují ustanovení návrhu zákona o bezpečnostní činnosti v díle 7, dále nadepsaná jako společná ustanovení k výkonu soukromé bezpečnostní činnosti. Mezi základní povinnosti zaměstnanců při výkonu činnosti se plánuje zakotvit, jelikož souběžně bude vymezovat i limity smluvní volnosti, povinnost dbát cti, vážnosti a důstojnosti jiných osob i své vlastní a nepřipustit, aby jiným osobám v souvislosti s výkonem soukromé bezpečnostní činnosti vznikla bezdůvodná újma.²⁹ Uvedené omezení lze chápat jako základní mantinely výkonu soukromé bezpečnostní činnosti, a tedy i obsahu smluvního vztahu, neboť nelze připustit, aby ze strany osob vykonávajících soukromou bezpečnostní činnost docházelo ke znevažování sama sebe i osob, vůči kterým je „zasahováno“.

Za revoluční limitaci smluvních stran dále považuji ustanovení týkající se střetu zájmu,³⁰ která vylučuje konflikt výkonu konkrétní soukromé bezpečnostní činnosti ve vztahu k jedné osobě, kdy by poskytovatel měl provádět soukromou bezpečnostní činnost v její případný prospěch a zároveň na základě jiné smlouvy o výkonu soukromé bezpečnostní činnosti uzavřené s jinou osobou v její případný neprospěch. Budeme-li konkrétnější, poskytovatel služby nesmí např. uzavřít smlouvu o výkonu soukromé bezpečnostní činnosti služba soukromého detektiva, pokud by služba soukromého detektiva směřovala vůči osobě, pro niž současně vykonává bezpečnostní činnost ochrana osoby a

24 Viz § 1746 občanského zákoníku.

25 Srov. např. § 3 odst. 1, písm. a) návrhu zákona o bezpečnostní činnosti (Sněmovní tisk č. 495, PČR, PS, 7. volební období, 2017).

26 Ačkoliv zákon o bezpečnostní činnosti uvedenou smlouvu konstatuje, zatímco občanský zákoník ji neuvádí, považují tento typ smlouvy za inominátní ve smyslu § 1746 občanského zákoníku, neboť podstatné náležitosti smlouvy zde nejsou vymezeny (srov. Hulmák a kol., 2014: 137–139).

27 Viz § 54 návrhu zákona o bezpečnostní činnosti In: Ministerstvo vnitra, 2018: *Návrh zákona o bezpečnostní činnosti a o změně souvisejících zákonů*. Op. cit.

28 Viz § 43 odst. 1 tamtéž.

29 § 51 odst. 1 tamtéž.

30 V návrhu zákona o bezpečnostní činnosti nadepsané jako „Zákaz souběžného výkonu některých soukromých bezpečnostních činností“.

majetku nebo technická služba.³¹ Případné ujednání smluv v rozporu s uvedeným zákazem střetu zájmů sankcionuje zákonodárce nicotností, neboť k případným ujednáním se nepřihlíží. Zároveň je třeba upozornit, že plánovaný zákaz střetu zájmů se dotýká toliko výkonu či obsahu soukromých bezpečnostních služeb a již neřeší např. tzv. *revolving door syndrome*, kdy vysoce postavení státní zaměstnanci mj. z bezpečnostních složek přecházejí do vedení SVBS, kterým mohou následně prostřednictvím bývalých styků zajišťovat rozmanité benefity.

Následné omezení smluvní volnosti se týkalo jednotlivých bezpečnostních činností, kdy kupř. při ochraně osob a majetku byl poskytovatel služeb omezen souhlasem chráněné osoby, resp. vlastníkem střeženého objektu, aby nemohlo dojít ke zneužití výkonu této činnosti.³² Uvedené subjekty jsou považovány za strany, které budou definovat obsah a rozsah výkonu soukromé bezpečnostní činnosti. Dále v rámci činnosti soukromého detektiva bude poskytovatel služeb povinen dbát na ochranu osobnosti, základních práv a svobod a ochranu osobních údajů všech osob,³³ což odpovídá zvolené koncepci zákona o bezpečnostní činnosti. Při výkonu této činnosti nesmí být uzavřena smlouva, jejímž „předmětem je zjišťování národnostního, rasového nebo etnického původu, sexuální orientace, politických postojů, členství v odborových organizacích, náboženského nebo filozofického přesvědčení, jakož ani zjišťování informací o sexuálním životě osoby nebo jejích genetických anebo biometrických údajích, které umožňují její přímou identifikaci nebo autentizaci, s výjimkou případů, kdy objednatel je osoba blízká podle občanského zákoníku anebo umožňuje-li to zákon upravující ochranu osobních údajů“.³⁴ Uvedená omezení podstatně zužují dovolený předmět plnění smluv o bezpečnostní činnosti.

Na druhou stranu explicitní smluvní volnost plánuje zákonodárce přiznat objednateli toliko v souvislosti se střeženým objektem či místem, kdy za předpokladu jeho označení jako střežený objekt „může na základě podmínek stanovených objednatel ve smlouvě o výkonu soukromé bezpečnostní činnosti nebo jím stanoveného vnitřního pokynu požádat osobu, aby zejména do takového objektu nebo na takové místo nevstupovala či v takovém objektu nebo místě setrvala nebo jej opustila“.³⁵ Citovanou možnost smluvní úpravy nelze chápat jako rozšíření oprávnění osob vykonávajících soukromou bezpečnostní činnost umožňující zásah do práv a svobod třetích osob nad současnou míru, tedy např. jako je tomu u příslušníka Policie České republiky či strážníka obecní policie. Dané ustanovení podle mého názoru pouze předpokládá konkretizaci obsahové náplně a rozsahu výkonu soukromé bezpečnostní činnosti objednatel, a to ve vztahu k předmětnému hlídanému objektu.

Závěrem lze taktéž poukázat na režim upravující zánik smluvních vztahů. Vzhledem k tomu, že licence k výkonu bezpečnostní činnosti představovala zákonný obligatorní předpoklad, je zřejmé, že po jejím zániku nebude možné smluvní povinnosti nadále plnit. S ohledem na charakteristický předmět těchto vztahů zákon upravoval i postupné utlumení výkonu soukromé bezpečnostní činnosti po zániku licence, neboť nelze po poskytovateli služeb spravedlivě požadovat (a často není ani technicky možné), aby ukončil výkon soukromé bezpečnostní činnosti „z hodiny na hodinu“.³⁶ Uvedené ustanovení kvitují s ohledem na ochranu strany objednatele, kterému je dán operační prostor k zajištění nového poskytovatele služeb.

Jelikož výše uvedená omezení smluvní volnosti a regulace SVBS byla ve fázi pokročilé přípravy, avšak projednávání zákona bylo ukončeno, přičemž nový návrh zákona – ačkoliv zpracován – doposud nebyl předložen Poslanecké sněmovně ČR, zůstává klíčovým zdrojem omezení smluvní volnosti (kromě zákonů upravujících obecně podnikatelskou činnost) obecný předpis upravující obchodní závazkové vztahy, tj. občanský zákoník.

---

31 Viz § 52 tamtéž.

32 § 46 odst. 1 tamtéž.

33 § 47 odst. 1, písm. a) tamtéž.

34 Viz § 48 návrhu zákona o bezpečnostní činnosti In: Ministerstvo vnitra, 2018: *Návrh zákona o bezpečnostní činnosti a o změně souvisejících zákonů*. Op. cit.

35 Viz § 43 tamtéž.

36 Viz § 29 tamtéž, resp. Ministerstvo vnitra, 2018 – důvodová zpráva: 147.

(ii)

Lze-li zákon o bezpečnostní činnosti považovat za budoucí *lex specialis* pro SVBS, je nutno občanský zákoník považovat za *lex generalis*. Z jeho úvodních ustanovení je patrné vymezení zásady autonomie vůle (smluvní volnosti), jakož i zásady „vše je dovoleno, co není zakázáno“, které komentářová literatura shrnuje následovně: „je zásadně věcí stran právního vztahu, aby si práva a povinnosti ujednaly podle svých představ. K omezení svobodného stanovení obsahu právního vztahu by mělo dojít jenom tehdy, existuje-li pro to nějaký legitimní důvod, resp. intenzivní společenský zájem“ (Lavický a kol. 2014: 1–37).

Základní rozsah smluvní volnosti, resp. jejího omezení vymezuje občanský zákoník mj. v § 1 odst. 2, podle kterého „nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti“.

Z uvedeného vyplývá, že smluvní vztahy SVBS nesmí odporovat zákonu, je-li to zákonem výslovně zakázáno, přičemž ve vztahu k obsahu smluvních vztahů SVBS budou relevantní právě zákaz ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek a ochranu osobnosti, které jsou v občanském zákoníku dále konkretizovány. Smluvní volnost SVBS vztahující se k obsahu smlouvy tak bude citelně omezena ve vztahu k předmětu plnění, který musí být (kromě možnosti od počátku) dovolený, tj. tento nesmí být zakázán. Za dovolený obsah smluvních vztahů, předmětu závazku, lze považovat právě takový předmět plnění, který není v rozporu se zákonem, neporušuje dobré mravy, veřejný pořádek ani právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. Jako příklad nedovoleného plnění uvádí Majchrák závazek ublížit někomu na zdraví, zničit konkurentovi dodávku zboží apod. (Majchrák 2016: 196) Je tedy zřejmé, že do rozporu s výše uvedeným se mohou dostat mnohá smluvní ujednání SVBS, zejména ty spadající do kategorie služeb *military provider/combat*, avšak také mnohé činnosti z kategorie *support/security*.

Jakkoliv občanský zákoník typově smlouvu o bezpečnostní činnosti nevymezuje a ohledně této nestanovuje konkrétní náležitosti, z citovaných obecných korektivů vyplývá, že smluvní volnost SVBS je v této oblasti značně omezena, ne-li vyloučena. Úskalím výše vymezených obecných korektivů, které zde nebudou s ohledem na rozsah příspěvku více rozebírány, zůstává jejich poměrná vágnost či neurčitost, resp. modularita podle okolností konkrétního případu. Tyto nejistotní prvky omezující smluvní volnost kontrahentů nabývají na významu právě při vymezení předmětu obsahu smluvních vztahů s SVBS, kdy následky porušení těchto kategorií mohou být pro smluvní bezpečnostní vztahy fatální.³⁷

Zhodnocení a závěr

Představený příspěvek přiblížil právní úpravu soukromých vojenských a bezpečnostních společností, které v rámci privatizace bezpečnosti nabývají na politické a obchodní významnosti prostřednictvím rozšiřování oblastí svého působení a zvyšováním nabídky svých aktivit. Impulsem pro přiblížení SVBS v prostředí České republiky byla skutečnost, že ačkoliv se jedná o v zahraničí rozšířený trend, tuzemská právní úprava tuto oblast doposud výrazně neupravuje, resp. tato se teprve začíná (opakovaně) připravovat. Na rozdíl od veřejnoprávní regulace činnosti SVBS se příspěvek pokusil na tuto tematiku nahlédnout prizmatem soukromoprávním, vycházejícím ze zásady smluvní volnosti coby ústřední zásady soukromého práva, kdy tato volnost může být z řady důvodů a různými způsoby omezena. Prostřednictvím těchto omezení, vycházejících z pozitivního jednoduchého práva aplikovatelného na SVBS, tj. zákona o bezpečnostní činnosti jako *lex specialis* a občanského zákoníku jako *lex generalis*,

³⁷ Bude-li se ujednání stran přičít dobrým mravům, bude podle § 580 odst. 1 ObčZ neplatné, a to absolutně (§ 588 ObčZ). Stejný závěr platí i pro rozpor s veřejným pořádkem. Ujednání porušující právo týkající se postavení osob bude neplatné pouze tehdy, pokud to bude smysl a účel zákona vyžadovat (§ 580 odst. 1 ObčZ), přičemž případná neplatnost bude mít často povahu neplatnosti relativní (§ 586 odst. 1 ObčZ) (Lavický a kol., 2014: 1–37).

jsem se pokusil nalézt základní pozitivní limity smluvní volnosti SVBS, a to zejména s ohledem na utváření obsahu smlouvy.

Prvotní náhled na tuto problematiku hovořil s ohledem na neregulaci pro široce pojatou smluvní volnost, což se ukázalo jako liché. Občanský zákoník respektující ústavní hodnoty České republiky, ačkoliv SVBS a jejich smluvní vztahy explicitně nevymezuje, smluvní volnost zejména co do obsahu smluv podstatně omezuje, zejména pro služby *military provider/combat*. Takto nastavené obecné pojetí regulace odpovídá taktéž charakteru připravovaného zákona o bezpečnostní činnosti, který počítá toliko s kategorií SBS a nikoliv SVS, následkem čehož by tyto vztahy a služby musely být realizovány mimo české právní prostředí.

Tedy pokud bychom v příspěvku výše uvedená omezení smluvní volnosti SVBS, týkající se zejména obsahu smlouvy, aplikovali na jednotlivé typy bezpečnostní činnosti, je zřejmé, že dotčenost SVBS se bude odvíjet od míry „vojenského“, resp. invazivního charakteru jejich činnosti. Osobně jsem názoru, že omezením smluvní volnosti budou nejméně dotčeny společnosti podnikající v oblasti *military support/consulting*,³⁸ resp. *training a support*,³⁹ kdy předmět smlouvy bude odpovídat standardním obchodně závazkovým vztahům, neboť soukromá bezpečnost v takových případech bude obchodovatelná jako jiná komodita.

Omezení smluvní volnosti SVBS vertikálněji postihne společnosti zabývající se činností *support*, konkretizovanou optikou ortizovského pojetí blížíící se *security*. Jedná se o rozsáhlou oblast bezpečnostní činnosti, která se hojně vyskytuje taktéž v České republice. S ohledem na obsah smluvních vztahů je zřejmé, že bezpečnostní činnosti spočívající v hlídání objektu a osob vyžadují citelnější důraz na smluvní ujednání. Smluvní preciznost bude vyžadována zejména, avšak nikoliv výlučně, ve vztahu k ochraně osobnosti či veřejného pořádku, kdy uvedený závěr je podpořen kromě obecných korektivů v občanském zákoníku taktéž v návrhu zákona o bezpečnostní činnosti, který právě tyto oblasti bezpečnostní činnosti blíže vymezuje.

Za zcela nejproblematictější považuji bezpečnostní činnosti, které budou odpovídat kategorii *military provider*, resp. *combat*, tj. činnosti vyžadující aktivní účast SVBS, resp. jejich zaměstnanců na bojišti. Naznačené činnosti ohrožující život a zdraví zaměstnanců SVBS či třetích osob si stěží dokáží představit jako souladné s obecnými korektivy ochrany osobnosti (život a zdraví), dobrých mravů nebo zejména veřejného pořádku. Taková ujednání, resp. obsah smluvních vztahů mezi objednatelům bezpečnostních služeb a jejich poskytovatelem proto bude nutné bez dalšího považovat za absolutně neplatné pro rozpor se zákonem.

S uvedenými omezeními a nároky na smluvní ujednání se podle mého názoru pojí také potencionální aplikační problém, kdy z důvodu výše budou činnosti jako *military provider*, resp. *combat* formálně, v písemné smlouvě, zastřeny jako jiná bezpečnostní činnost, zejména jako *security*. Ačkoliv Česká republika nepatří mezi tradiční poskytovatele vojenských služeb, lze očekávat, že v ojedinělých případech smluvních vztahů mohou tyto být maskovány jako výkon ochrany osob či majetku. Právní posouzení bude v uvedených případech velmi obtížné, zejména za situací, kdy ostražba objektů či osob bude cíleně smluvena blízko bojiště, ne-li přímo na něm, s vědomím smluvních stran aktivního zásahu SVBS. V takových případech však může být právní jednání smluvních stran posouzeno v rozporu se zákonem, a to svým účelem.⁴⁰

---

38 Typologie dle Singera.

39 Typologie dle Ortize.

40 Srov. § 547 občanského zákoníku. Jak uvádí komentářová literatura, účelem právního jednání je to, kvůli čemu je právní jednání provedeno a čeho se snaží dosáhnout. Účel právního jednání je v rozporu se zákonem, pokud jej zákon zakazuje (např. koupě zbraně za účelem spáchání trestného činu). Účel je právně významný tehdy, pokud je součástí projevené vůle anebo pokud o něm účastníci právního jednání věděli. Pokud je tedy zbraň kupována za účelem spáchání trestného činu, je tento účel významný jak tehdy, když je součástí obsahu kupní smlouvy (účastníci se dohodnou na prodeji zbraně za účelem spáchání konkrétního trestného činu), tak i tehdy, pokud prodávající ví, že je kupní smlouva za tímto účelem uzavírána (Lavický a kol., 2014: 2077–2091).

Za druhé úskalí těchto smluvních vztahů považují budoucí nereálné písemné zachycení smluvních závazků ve smlouvě o výkonu soukromé bezpečnostní činnosti. S ohledem na blíže nevymezené obecné korektivy smluvní volnosti obsažené v *lex generalis*, popř. vágní ustanovení *lex specialis* vztahující se primárně na činnosti jiné než *military provider*, resp. *combat*, se domnívám, že kontrahenti v úmyslu vyhnout se negativním dopadům smluvního ujednání raději vzájemné závazkové vztahy v písemné smlouvě nevymeží a tyto budou upraveny odlišnou formou. Motivací pro naznačený postup zcela jistě budou i jiné než soukromoprávní důsledky,⁴¹ které však také mohou být pro SVBS coby podnikatele značně tíživé. Jak je ostatně uvedeno v důvodové zprávě zákona o bezpečnostní činnosti, písemná forma smlouvy má sloužit mj. jako „*nástroj orgánu dozoru při kontrole tohoto druhu podnikání*“ (Ministerstvo vnitra 2018 – důvodová zpráva: 178). V rámci této kategorie bezpečnostní činnosti, se kterou tuzemský návrh zákona o bezpečnostní činnosti nepočítá, může v důsledku uvedeného nastat dvojkolejnost smluvních vztahů SVBS, popř. přesun společností do zemí právně příznivějších pro tento typ podnikání, jak ostatně potvrzuje i výsledek rozsáhlé studie.⁴²

S ohledem na uvedené lze shrnout, že kontrahenti z řad SVBS budou muset klást značný důraz na obsah smluvních ujednání, neboť předmět jejich činnosti se mnohdy nachází na pomezí zákonnosti, tím spíše, zabývají-li se tyto společnosti činnostmi blízko či přímo v bojové zóně. Tuzemská právní úprava se podle mého názoru ubírá správným směrem akceptace pouze bezpečnostní služby v užším slova smyslu, tj. jako doplňkové služby k národním ozbrojeným sborům. Jelikož privatizace bezpečnosti zahrnující právě i kategorii *military provider/combat* je v zahraničí rozšířenou praxí, zůstává otázkou, jakým způsobem se zákonodárce či příslušné orgány dokáží s nastupujícím trendem vypořádat, a to za situace, kdy z doposud ojedinělých případů vyplývá jejich bezradnost.⁴³

---

41 Např. trestní či správní odpovědnost.

42 „*Rozdílnost v národních legislativách a regulatorních přístupech k SVBS napříč EU může vést k strategické relokaci soukromých kontraktorů do členských zemí s nejshovívavější regulací.*“ (European University Institute: *Priv-War Recommendations for EU Regulatory Action in the Field of Private Military and Security Companies and their Services*. 03/2011).

43 Srov. Tzifakis, 2012: 36.

Zdroje

Právní předpisy a dokumenty

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky

zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech

sněmovní tisk č. 495, PČR, PS, 7. volební období, 2017

Ministerstvo vnitra (2018): *Návrh zákona o bezpečnostní činnosti a o změně souvisejících zákonů*. PID ALBSAY7CN3YT

Sekundární zdroje

BEUNS, Schweitzer P. (2007). Warriors for the Working Day: Private Military Firms in Conflict. *Journal of Global Change and Governance Division of Global Affairs*, 1, no. 1. In: Bureš, Oldřich a kol. (2013).

BÍLKOVÁ, Veronika (2012). *Právní úprava postavení soukromých vojenských a bezpečnostních společností*. Právní rozhledy 13-14/2012. C. H. Beck.

BRABEC, František a kol. (1995). *Hlídací služby*. Praha: Eurounion.

BRAYTON, Steven (2002). Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping. *Journal of International Studies*, 55, no. 2. In: Bureš, Oldřich a kol. (2013).

BUREŠ, Oldřich a kol. (2013). *Privatizace bezpečnosti. České a zahraniční zkušenosti*. Praha: Grada Publishing.

Česká televize (2017). *Pracoval jsem v Iráku pro bezpečnostní agenturu, tvrdí muž stíhaný za službu v cizí armádě* [online]. 3. 4. 2017. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2074479-pracoval-jsem-v-iraku-pro-bezpecnostni-agenturu-tvrdi-muz-stihany-za-sluzbu-v-cizi>.

HULMÁK, M. a kol. (2014). *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck.

KAMENÍK, Jiří, BRABEC, František a kol. (2007). *Komerční bezpečnost: Soukromá bezpečnostní činnost detektivních kanceláří a bezpečnostních agentur*. Praha: ASPI, 2007. In: Bureš, Oldřich a kol. (2013).

LAVICKÝ, Petr a kol. (2014). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014.

LEHNARDT, Chia (2009). *Individual liability of private military personel under international criminal law*. EUI Working Papers. European University Institute, Florence. Academy of European Law. 2009/4. PRIV-WAR project.

MACEK, Pavel a kol (1997). *Soukromé bezpečnostní služby*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky.

- MACEK, Pavel, NOVÁK, František (2005). *Privátní bezpečnostní služby*. 1. vydání. Praha: Police History.
- MAJCHRÁK, Michal (2016). *Smluvní volnost a její omezení v obchodních závazkových vztazích*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Disertační práce.
- ORTIZ, Carlos (2010). *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*. Santa Barbara. Denver. Oxford: Praeger.
- ORTIZ, Carlos (2007). The Private Military Company: An Entity at the Center of Overlapping Spheres of Commercial Activity and Responsibility. In Jäger, T. – Kümmel, G. (2007): *Private Military and Security Companies. Chances, Problems, Pifalls and Prospects*. Wiesbaden: US Verlag für Sozialwissenschaften. In Šmíd, Tomáš (2012).
- SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2007.
- ŠMÍD, Tomáš (2012). Hrot kopí a české soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. *Středoevropské politické studie*, 14(4), 554-572.
- Transparency International Deutschland e.V. (2016). *Policy paper on Private Military and Security Companies. Capacity gained – accountability lost?*. Munich Security Conference. 02/2016.
- TZIFAKIS, Nikolaos (2012). *Contracting out to Private Military and Security Companies*. Centre for European Studies.

Vnitřně vysídlené osoby na Ukrajině a jejich přežití

Jan Smetana

Abstrakt

Autor tohoto článku se zabývá tématem vnitřně vysídlených osob na Ukrajině jako výsledkem současné války na Ukrajině a jejich novému začlenění do společnosti. Snaží se stručně popsat osudy několika konkrétních lidí v kontextu bezpečnostní a vnitropolitické situace celé země. Článek je psán jako kombinace přístupů oborů mezinárodních vztahů a ochrany obyvatelstva. Oba přístupy nabízejí odlišný pohled na stejnou problematiku. Výsledek jejich kombinace tak přináší rozeznání a vysvětlení nového rozměru lidské tragédie, který má válka o Ukrajinu.

Abstract

The author of this paper researches the issue of the Internal Displacement People (IDP) in Ukraine as a result of the War of Ukraine. He tries to briefly describe the destiny of several particular people in the context of the security and internal situation of the whole country as well as their membership in the society. This paper was written as a mixture of approaches of the International Relations and the Civilian Protection. Both of them offer a different focus on the same topic. It can bring results that will recognize and explain a new dimension of the human tragedy of the War of Ukraine.

Úvod

„Historie většiny civilizací je příběhem vzestupu a pádu velkých říší.“

(H. Kissinger)

Současná situace na Ukrajině přímo nabízí z hlediska mezinárodních vztahů možnou otázku, která si klade za cíl zjistit, v jaké fázi své existence se nyní Ukrajina jako stát vůbec nachází a především jaká bude její budoucnost, stejně tak jako budoucnost jejích obyvatel. Tato otázka je tak podstatná i z pohledu ochrany obyvatelstva, neboť budoucnost Ukrajiny se přímo dotýká právě několika desítek milionů jejích obyvatel. Současný konflikt, který lze pojmenovat jako „válka o Ukrajinu“ si již vyžádal od svého vypuknutí na přelomu let 2013 a 2014 více než 10 000 lidských obětí (UN online 2016). S tím souvisí ještě větší počet zraněných a pochopitelně i nejspíše reálně přesně nikdy nezjistitelný počet psychicky traumatizovaných obyvatel. Tito lidé si tato svá traumata ponosou téměř s jistotou do konce svého života.

Obecný problémem uprchlíků byl prvně řešen na úrovni Spojených národů v roce 1951, kdy byl založen Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky sídlící v Ženevě. Za uprchlíky lze považovat osoby, které uprchly na cizí území z důvodu války nebo politických událostí, které ohrožují jejich životy nebo bezpečnost. Jedna ze zásad, která je zakotvena v čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků, spočívá v zákazu vracení uprchlíků do místa původu, kde by mohly být ohroženy jejich životy nebo svoboda, mohli by být ohroženi z důvodu rasy, víry, občanství nebo příslušnosti ke společenské skupině, případně kvůli politickému přesvědčení (Türk 2010: 123). Vnitřně vysídlené osoby však představují zvláštní skupinu uprchlíků. Jedná se o lidi, kteří po opuštění místa dosavadního žití prchají, ale stále se nacházejí ve vlastní zemi a z pohledu práva jsou stále pod ochranou vlastní vlády, která však je

sama často příčinou jejich uprchnutí. Tito lidé se stávají jednou z nejzranitelnějších skupin na celém světě. Z důvodu násilností byl koncem roku 2014 zaznamenán největší počet vnitřně vysídlených osob na celém světě. Šlo o celých 38 milionů lidí (UNHCR on line 2018).

Přímo na Ukrajině bylo v roce 2015 odhadováno 117 000 vnitřně vysídlených lidí (87 % z těchto uprchlíků pochází z východu země a zbytek připadá na poloostrov Krym), zatímco ve stejném roce jen do srpna uprchlo do sousední Ruské federace 168 000 obyvatel Ukrajiny (UNHCR on line 2014). Tato oficiální čísla upozorňují nejen na tragický rozsah války, ale také na složitou vnitropolitickou situaci, kdy 168 000 obyvatel uprchlo do země, jež je oficiální kyjevskou vládou označována jako nepřátelská a dokonce jako zdroj tohoto konfliktu. Tato čísla upozorňují v neposlední řadě na kvalitu péče poskytované uprchlíkům vlastní vládou, jejíž pomoc uprchlíkům je evidentně zcela nedostatečná.

Ukrajinská vláda i další státní orgány a instituce měly vlastnímu vnitřnímu vysídlení obyvatelstva předejít tím, že by iniciativně začaly obyvatelstvo z postižených oblastí včas evakuovat do míst se zabezpečeným náhradním ubytováním a stravováním. Obecně jde o historický úkol každého státu v oblasti ochrany obyvatelstva, kdy by záchranné složky měly být připravené k možné evakuaci obyvatel z postižené oblasti do bezpečných zón, kde evakuovaným obyvatelům bude zajištěno nouzové ubytování, strava, lékařská péče, hygienická péče a humanitární i duchovní podpora. Již v roce 1977 byl přijat dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z roku 1949, který považuje evakuaci obyvatelstva za humanitární úkol, jehož cílem je ochrana civilního obyvatelstva před nebezpečím, pomoc obyvatelstvu před účinky nepřátelských akcí nebo pohrom a zabezpečení podmínek pro jeho přežití (Folwarczny et al. 2006: 4). Tato skutečnost v souvislosti s téměř absolutní neexistencí systému zabezpečujícího takovou evakuaci (jak se projevuje právě množstvím vnitřně vysídlených osob i uprchlíků) svědčí o naprostém selhání ukrajinské vlády a dalších státních orgánů a institucí, které jsou za evakuaci obyvatel a jejich následné přežití zodpovědné.

Metodologie

Na začátku tohoto článku jsou nejprve stručně vystiženy některé psychologické aspekty současné války z hlediska postižení civilních obyvatel válečnými traumaty a možným vznikem posttraumatické stresové poruchy. Součástí je i teoretický model počtu traumatizovaných osob na válkou postižené Ukrajině. Následuje poměrně kritický pohled na současnou kyjevskou vládu, která na vzniklou situaci na Ukrajině není schopna adekvátně reagovat a postiženému obyvatelstvu náležitě pomoci. Tato kritika je současně výchozí tezí, která má být v článku potvrzena nebo vyvrácena. Hlavní materiál, potvrzující nebo vyvracející oprávněnost této kritiky při tom představuje současná odborná literatura, která byla publikována v současném Kyjevu. Cílem tohoto kritického pohledu je ukázat některé problémy současné Ukrajiny, které vycházejí z minulosti a představují často klíč k řešení současných i budoucích problémů obyvatel i celé ukrajinské společnosti. Hlavním zdrojem pro tento kritický pohled představuje tedy sama ukrajinská literatura, vystihující výpovědi některých lidí, které jsou v této literatuře uveřejněny. Jde o úvod do problematiky a vykreslení celkové situace na Ukrajině pro lepší pochopení tamní celkové situace a následně rozebírané problematiky vnitřně vysídlených osob.

Problematika vnitřně vysídlených osob i jejich přežití na Ukrajině jsou v tomto článku řešeny z metodologického hlediska jak z obecného pohledu, tak z konkrétního pohledu několika jednotlivých lidí. Tyto zde popsané případy vystihují situaci některých konkrétních vnitřně vysídlených osob během války o Ukrajinu po vypuknutí převratu na Majdanu na přelomu let 2013 a 2014.

Metodologicky je článek pojat jako analytické zpracování a syntéza agregovaných dat, která jsou již nashromážděna jinými autory v předešlých a zde citovaných odborných publikacích. Jde však o novou analýzu a syntézu dat, která zkoumanou problematiku rozebírá z nového úhlu pohledu. Kromě doplnění autorova vlastního výzkumu by tak mělo dojít tímto článkem k doplnění tématu, který je často rozebírán v českém bezpečnostním prostředí.

Tato část výzkumu je prováděna především na kvalitativní úrovni, kdy kvantifikující roli hrají v některých místech oficiální statistiky Vysokého úřadu OSN pro uprchlíky. Tím, že tento článek vychází z hlavních zdrojů pocházejících přímo z Ukrajiny, obohacuje tento článek české akademické prostředí novými poznatky přímo z dotčeného místa a výpověďmi tamních lidí uveřejněnými v této literatuře. Naopak použitím těchto zdrojů může být do určité míry snížena nezaujatost příspěvku. Tento prvek však nepředstavuje závažný problém, vzhledem k tomu, že se nejedná přímo o politologickou studii, ale jde především o pohled na zkoumaný problém z perspektivy ochrany a přežití obyvatelstva během mimořádných událostí. V těch případech, kdy by mohlo dojít ke zkreslování reality vlivem zaujatosti zdrojů, bude na tuto skutečnost autor poukazovat nebo použije pro doplnění i jiné zdroje.

Dalším limitem zdrojů je skutečnost, že většina příběhů zachycujících konkrétní lidské osudy končí relativně šťastně. To však nepopírá pravdu, že se na Ukrajině jedná o válku se všemi jejími negativními dopady na obyvatelstvo a značná část tamních lidských osudů končí tragicky. Zde však jde především o rozebírání možností přežití obyvatel, což zásadně snižuje význam i tohoto limitu použitých zdrojů.

Tento článek je zároveň součástí autorova rozsáhlého výzkumu dopadů války na Ukrajině na civilní obyvatelstvo, proto je třeba zmínit, že v těch místech, kde se bude dotýkat mezinárodních vztahů, bude vycházet z teorie neorealismu, aby byl vhodným doplněním sbírky ostatních publikací. Je zde tak položen důraz na význam státu jako hlavního aktéra mezinárodní anarchického systému (Kratochvíl et al. 2009: 205). Státy v něm jsou hlavními držiteli moci a jejich hlavním cílem je vlastní přežití. Tato teorie je pro tento článek důležitá především z pohledu na mezinárodní pomoc vnitřně vysídleným Ukrajincům, jejíž skutečný význam lze vykládat několika způsoby. Právě proto, že neorealistický pohled je patrně nejkritičtější, spočívá jeho význam v odhalování nedostatků a tím i v pomoci při nalézání možných řešení ze současné neutěšené situace.

Dopad traumatizujících zážitků války na Ukrajině na její obyvatele

Tato část textu doplňuje článek o teorii psychologického dopadu války na obyvatele Ukrajiny, neboť toto téma představuje zatím veřejně poměrně opomíjenou část celkového postižení obyvatel. Pochopitelně, týká se jak vnitřně vysídlených osob, tak obyvatel, kteří zůstali na místě probíhajícího konfliktu nebo emigrovali do zahraničí. Celkově jde o podstatnou část válkou způsobeného utrpení, které zatím žádné oficiální statistiky ani zprávy nevystihují a odborná politologická literatura tento problém téměř úplně opomíjí. Proto je její součástí i teoretický model přibližného možného počtu takto postižených osob. Jeho míra nepřesnosti pak může být podkladem pro další upřesňující výzkum.

Obecně lze charakterizovat postižené místo jako území, na kterém došlo k mimořádné a předem nepředvídané události, která zasáhla tamní obyvatele. O této mimořádné události se předem zpravidla neví, lze ji těžko předpovědět, a tudíž je i velice obtížné stanovit síly a prostředky potřebné k jejímu zvládnutí. Za oběti lze považovat ty osoby, které událost bezprostředně vnímaly svými smysly, stejně tak jako jejich blízké, případně záchranáře. Důsledkem situace (mimořádné události), ve které dochází až k ohrožení života lidí, dochází k psychickému traumatu. Z toho vyplývá možnost vzniku posttraumatické stresové poruchy, rovněž nazývané válečná neuróza. Je způsobena přítomností jedince na území postiženém mimořádnou událostí. Čím je mimořádná událost závažnější (kontakt s mrtvými, samota, délka trvání události, stupeň ztráty vyvolané událostí a další), tím je vznik posttraumatické stresové poruchy pravděpodobnější. Takováto posttraumatická stresová porucha může vést až ke změnám osobnosti, které vedou u postiženého k nedůvěře k lidem i celému světu, ke zhoršování jeho mezilidským vztahům a ke zhoršení jeho života ve společnosti (Ralbovská 2017). U těchto lidí tak bývá největším problémem začlenění do běžné společnosti, což ve společnosti, ve které je takto postižených osob větší počet, může znamenat zásadní problém nikoliv jen pro postiženého jedince, ale pro samotnou takto zasaženou společnost.

V případě Ukrajiny chybí data o počtu lidí s psychickou újmou způsobenou válkou. Tato absence je důvodem pro pokus vytvořit následný alespoň teoretický model počtu traumatizovaných osob. Jeho míra nepřesnosti může být dalšími výzkumy upřesněna, což však představuje spíše prostor v oblasti psychologie nebo sociologie. Spíše než o vlastní výsledek v podobě přesných čísel tak jde o prvotní podklad pro možný další výzkum. V níže uvedené tabulce jsou počty oficiálně deklarovaných fyzicky postižených. Tento článek pracuje záměrně s minimálním počtem, aby nedošlo k mylnému zveličování problematiky a k dojmu hledání senzace. Na každého fyzicky postiženého jednotlivce (mrtvý, zraněný, uprchlý) tak připadá jeden traumatizovaný (může jít o příbuzného, záchranáře, kolegu). Dostaneme se tak k počtu 10 000 mrtvých, kteří již nemohou být započítáni do psychicky traumatizovaných, proto zůstáváme u tohoto čísla, kterým myslíme jejich pozůstalé, kteří se s traumatizující ztrátou budou muset vyrovnávat. Zraněných uvádíme 22 000, z čehož vyplývá celkem 44 000 postižených traumatem (polovina vlastních zraněných a polovina blízkých příbuzných, zdravotníků, záchranářů a dalších), kteří se musí vyrovnat s poraněním blízké nebo zachraňované osoby. Tento model vychází též z předpokladu, že každý vnitřně vysídlený, stejně jako uprchlý, musel zažít určité trauma, které ho motivovalo opustit domov. Takovýto člověk většinou nebyl sám, proto je opět použit předpokládaný násobek dvěma. Jako celkový výsledek pak vyjde číslo 624 000 postižených obyvatel Ukrajiny. Nutno podotknout, že se jedná patrně o velice optimistický odhad. Vzhledem k celkovému počtu obyvatel Ukrajiny (v různých zdrojích se přesné počty jejich obyvatel důsledkem války a s ním spojeným úbytkem obyvatel odlišují) se jedná přibližně o půl až necelé jedno procento obyvatel.

Druh fyzického postižení	Fyzicky postižených osob	Psychicky traumatizovaných blízkých	Postižených celkem
Mrtví	(10 000)	10 000	10 000
Zranění	22 000	22 000	44 000
Vnitřně vysídlení	117 000	117 000	234 000
Uprchlí do zahraničí	168 000	168 000	336 000

Obr. 1, UNHCR on line: 2014

Cílem tohoto modelu není hodnocení, zda je počet psychicky traumatizovaných osob vzhledem k celkovému počtu obyvatel vysoký nebo nízký, ale upozornit na existující a zanedbávaný problém. Z hlediska existence jakékoliv mimořádné události a potřeby reakce na ni není totiž podstatné, zda počet obětí nebo psychicky traumatizovaných je „sto“ nebo „tisíc“, ale pro rozhodující potřebu řešení vzniklé situace je klíčové číslo „jedna“ (Kratochvíl 2015).

Pro doplnění o alespoň jeden skutečný případ lze uvést rozhovor s Ukrajinou žijící v České republice (nepřála si být jmenována), která pochází z válkou zasažené oblasti. Tato obyvatelka Doněcka uvedla, že již pro ni není důležité, která ze zneprátených stran zvítězí, ale jen si přeje, aby v jejím domově byl mír, ať už pod vládou Kyjeva, nebo Nezávislé doněcké republiky, případně kohokoliv dalšího. Chtěla by posílat děti do školy a chodit do práce bez obav, že přijdou o život v důsledku zásahu rakety nebo dělostřeleckého granátu. Pochopitelně pro ni není podstatné, ze které strany je daný granát vystřelen. Tento rozhovor poukazuje na naprostou psychickou kapitulaci některých postižených osob, které již nehledí na válku jako na otázku boje za určité hodnoty, vlast, či dobro, ale pouze jako na zdroj nesmírného utrpení, které by mělo skončit za jakoukoliv cenu (Smetana 2017).

Ukrajinská vláda, její role v současném konfliktu a její schopnost efektivně pomoci válkou postiženému obyvatelstvu

Tato kapitola má postupně poukázat na roli současné ukrajinské vlády a její schopnosti nebo neschopnosti řešit situaci obyvatel postižených válkou. Tato vláda jako orgán centrální výkonné moci hraje

klíčovou roli při řešení současné humanitární krize způsobené válkou. Pochopitelně v rámci objektivit je třeba uznat, že některé problémy (např. dlouhotrvající společenská krize) patrně značně přesahují reálné možnosti jedné vlády na poskytnutí fungujícího řešení. Problém však spočívá v tom, že ukrajinská vláda se tyto problémy patrně ani řešit nesnaží (až na některé výjimky), jak je ukázáno níže.

Humanitární pomoc a role některých jejích zprostředkovatelů na Ukrajině

Problematika evakuace osob a jejich nouzového přežití je ve vyspělých demokratických státech chápána jako činnost, kterou zabezpečuje stát pro své obyvatele, kteří se nacházejí na území, které je vyčleněno pro operační přípravu vojsk, vlastní bojovou činnost nebo které je třeba evakuovat v zájmu zajištění obrany státu. Současně již při plánování je třeba určit evakuační zóny i příjmová území. V návaznosti na evakuaci bývají další opatření k ochraně obyvatel, jakou jsou nouzové přežití (soubor postupů a činností směřujících ke snížení následků mimořádných událostí na zdraví a životy obyvatel), nouzové zásobování potravinami (většinou na základě již existující distribuční sítě nebo v rámci humanitární pomoci), nouzové ubytování (většinou ve veřejných budovách, jako jsou školy, ubytovny a další) nebo nouzové zásobování pitnou vodou (MV-GŘ HZS ČR 2015: 119–120).

Tato skutečnost poukazuje na primární úlohu státu v oblasti ochrany obyvatel, přípravy a organizaci i vlastního zabezpečení případného nouzového přežití těchto obyvatel. Podle dostupných informací však v oblastech bojů na východě Ukrajiny stát ve své funkci ochrany obyvatel selhal. Vypovídají o tom zprávy některých nevládních humanitárních organizací, které na Ukrajině působí. Tamní obyvatelé v postižených oblastech (Luhansku a Doněcku) v době nejtěžších bojů neměli zabezpečeny dodávky potravin, lékařské péče ani finančních prostředků, na které mají nárok (např. penze nebo sociální dávky) a za které by mohli případné potraviny a další základní nezbytnosti nakoupit nebo odcestovat do bezpečnějších částí země. Mnoho obyvatel těchto postižených oblastí přišlo v důsledku bojové činnosti o své domovy, ale navzdory nebezpečí museli zůstat na místě ve válečné zóně. Evakuace ani žádné nouzové ubytování pro ně však ukrajinská vláda ani jiné kompetentní úřady ve skutečnosti nezabezpečily. Jedinou možností pro ně tak představovaly přeplněné nemocnice, kde lidé dostali alespoň najíst. Vzhledem k jejich přeplněnosti se však na tyto nemocnice nebylo možno spolehnout z hlediska zabezpečení nouzového ubytování. Nikde v postižených oblastech ani jejich okolí nebyly viditelné žádné nouzové tábory pro uprchlíky (Lékaři bez hranic on line 2015). Jedinou možností pro získání alespoň nějaké pomoci pro postižené obyvatele tak představovaly právě nevládní humanitární organizace působící v postižených oblastech nebo cizí státy a jejich humanitární pomoc. Velkým problémem však je politizace této pomoci a její zneužívání propagandou všech zúčastněných stran. Takovým příkladem může být pomoc organizace Člověk v tísni (People in Need). Tato organizace podle některých oficiálních zahraničních zdrojů nepatří k nestranným organizacím a někteří zahraniční hráči v postižených oblastech prostřednictvím této organizace údajně šíří své zájmy a propagandu (Zahraníční diplomatický zdroj 2016). Podobně na tom je část pomoci zahraničních aktérů, jako je Ruská federace. Podle oficiálních informací ruského Ministerstva pro mimořádné situace (МЧС России) posílá Ruská federace rozsáhlou humanitární pomoc především do Doněcké oblasti. Jedná se o kolony až několika desítek nákladních automobilů přepravujících údajně i více než 400 tun humanitární pomoci z Rostovské oblasti na Ukrajinu (MCHS on line 2016). Také tato pomoc se stala předmětem kritiky, tentokráté té západní i samotné ukrajinské vlády.

Předmětem tohoto článku není hodnotit, zda je tato kritika v obou případech oprávněná, či nikoliv. Cílem však je hodnotit a poukázat v této souvislosti na dvě zásadní skutečnosti. První skutečností je absence vlastní pomoci postiženým obyvatelům v takovém množství, aby ta zahraniční byla nadbytečná. Druhou zásadní skutečností je situace, kdy se humanitární pomoc obyvatelům ve válkou postižené oblasti stává politickým tématem v oblasti mezinárodních vztahů (což však v mezinárodních vztazích není výjimkou). Z hlediska postižených obyvatel není přitom podstatné, která strana jim potřebnou pomoc nabídne, ale skutečnost, že se k ní mohou dostat.

Projevy společenské krize na Ukrajině v některých státních institucích během války

Dále bude v této kapitole uvedeno několik příkladů, které dokreslí celkovou situaci v ukrajinské společnosti a ozbrojených silách v době převratu na Majdanu. Jde o zachycení některých projevů tamní společenské krize a jejích projevů v některých vybraných institucích, hrajících klíčovou roli během války o Ukrajinu, stejně tak jako při poskytování pomoci vlastnímu obyvatelstvu.

Hlavní díl odpovědnosti za vnitřně vysídlené osoby většinou obecně nese vláda, která je buď přímo příčinou jejich vysídlení, nebo není schopna vysídlení obyvatel na vlastním území zabránit a následně těmto lidem efektivně pomoci. V případě situace na Ukrajině nese tamní současná vláda svůj díl odpovědnosti především v podobě vlastní neschopnosti obyvatelům pomoci. To souvisí s dlouhodobě neutěšenou situací v zemi i se současnou válkou. O neutěšené situaci a dlouho trvající hluboké společenské krizi může svědčit mimo jiné výpověď jednoho z vojáků, který sloužil na letišti Belbek v Sevastopolu v době jeho odevzdání tzv. neznámým ozbrojencům. Podle jeho slov neměla ukrajinská armáda rozkaz k obranné akci, a tak letiště jednoduše odevzdala do rukou těmto tzv. neznámým ozbrojencům (Золотухина 2015: 21). Z vojenského hlediska to svědčí o naprostém zoufalství a absenci morálky tehdejší armády a rezignaci jejích příslušníků, neboť základním úkolem každého sloužícího vojáka kdekoliv na světě je bránit strážené stanoviště proti napadení a nikoliv ho bez obdržení rozkazu bez boje odevzdat komukoliv jinému. Logika rozkazu je tedy reálně zcela opačná, neboť sloužící vojáci nepotřebují rozkaz k obraně, ale naopak k odevzdání strážného stanoviště nebo prostoru (podobně to probíhalo v Československu v roce 1938 a 1939, kdy českoslovenští vojáci dostali přímý rozkaz od svého velení k odevzdání strážných prostorů bez boje německému Wehrmachtu). Další svědectví o tragičnosti situace i ukrajinském zoufalství, kdy proti sobě mohou stát na opačné straně fronty příslušníci jedné rodiny, poskytl velitel roty zabezpečení letištního provozu kapitán Andrej. Nejprve stručně shrnul situaci, kdy část kasáren (ještě v době jejich plného vlastnictví ukrajinskou armádou) stále nebyla dostavěna a severovýchodní část letiště byla obsazena údajně Rusy. Kpt. Andrej dále vypovídal o situaci, kdy příslušník vojska, kterému bylo letiště bez boje předáno, vybízel ukrajinské vojáky k přeběhnutí pod záminkou boje proti fašistům a banderovcům (Золотухина 2015: 26–27). K obecné situaci a ke vztahům mezi příslušníky ukrajinských ozbrojených sil a ruských vojáků na Krymu krátce po jeho začlenění do struktury Ruské federace kpt. Andrej uváděl své naprosté nepochopení konfliktu, neboť spolupráci s Ruskou federací a především dobré vztahy s Rusy považuje za naprosto běžnou záležitost. Příkladem může být vzájemná pomoc ruských i ukrajinských jednotek (již po obsazení letiště na Krymu ruskými vojsky) při opravách techniky nebo předávání dokumentace (tato pomoc a spolupráce je pochopitelně mimo jakýkoliv oficiální rámec vojenských a politických vztahů a pouze na úrovni velitelů tamních jednotek a jejich příslušníků). Jakýkoliv konflikt s Rusy považuje za zcela nesmyslný a celou krizi přičítá současným kyjevským politikům (Золотухина 2015: 28). Vnímání samotného Majdanu i ukrajinské vlády je na Ukrajině stejně složité jako vnímání vlastní armády a vůbec války některými vojáky. Podnikatel Jurij, který měl na Majdanu syna a sám žije mimo hlavní město, neví, proč by měl Majdan podporovat, neboť V. Janukovyč byl podle něho legitimním prezidentem a všichni ostatní představovali jen horší alternativu (např. A. Jaceňuk ještě větší míru korupce, V. Kličko lidskou hloupost a O. Tagnibok příklon k fašismu) (Золотухина 2015: 11). Jeden z protirusky orientovaných obyvatel Krymu zase charakterizuje kyjevskou vládu jako slabou a armádu nepřipravenou, neboť nebyla schopna zabránit referendu na Krymu. Nyní této vládě již nevěří, že by byla schopna na současném stavu něco změnit a Ukrajincům jakkoliv pomoci (Золотухина 2015: 32).

Jednu z výjimek představuje problematika krymských Tatarů, kdy kyjevská vláda projevuje snahu o řešení situace vnitřně vysídlených osob. Jde o snahu přesídlit ty krymské Tatary, kteří opustili Krym do Chersonské oblasti (oblast přilehlá ke Krymu). Nutno však podotknout, že ani tato snaha není vedena pouze snahou humanitárně těmto lidem pomoci, neboť byli nejprve oficiálně vyzváni, aby Krym neopouštěli s hlavním cílem působit proti Rusům na místě. Přesto tuto výzvu Kyjeva neuposlechlo přibližně 8 000 – 10 000 lidí (údaj se vztahuje k roku 2015). Důvody snahy o pozdější přesíd-

lení Tatarů do výše uvedené oblasti spočívají především v blízkosti oblasti od místa jejich původu, kdy by bylo v případě navrácení Krymu Ukrajině možné vrátit je snadno zpět. Druhým důvodem je vytvoření rovnováhy v regionu nově příchozím obyvatelstvem, jež podporuje vládu v Kyjevu. Třetím a posledním důvodem je možnost vytvoření praporu domobrany z těchto obyvatel a jeho použití na obranu blízké hranice (Золотухина 2015: 56).

Svůj díl kritiky si kromě vlády zaslouží také ukrajinská média, která patrně s vládním vědomím o některých událostech informovala veřejnost. Příkladem, kdy média údajně lživě informovala o skutečné situaci, byly události v Kramatorsku v roce 2014. Podle médií byli obyvatelé údajně převážně proruský orientovaní. Místní podnikatel Alexej však mluví o pouhé minimální podpoře myšlenky na odtržení od Ukrajiny, a to pouze u místních ozbrojených skupin, nikoliv však u obyvatel celé oblasti, která se nyní nalézá na území řízeném z Kyjeva. V době převratu na Majdanu byla v Kramatorsku údajně demonstrace na podporu jednotné Ukrajiny s účastí několika tisíc lidí a dva obyvatelé Kramatorsku dokonce přišli o život během bojů na Majdanu (Золотухина 2015: 64). Vzhledem k tomu, že ukrajinská média tuto oblast prohlašovala za proruskou (zejména v době, kdy město bylo ovládáno separatisty), znamenalo to v souvislosti s tvrzením podnikatele Alexeje (pokud je pravdivé), že ukrajinská vláda rezignovala na podporu tamních obyvatel, kteří ji stále podporují a raději celou oblast vyhlásila za proruskou. Tímto chováním média legitimizovala v očích vlastní veřejnosti nezáměr nebo neschopnost vlády pomoci těmto lidem, které tak považovala obecně za nepřátelské. V souvislosti s Kramatorskem lze hovořit v dnešní době o určité částečné neoprávněné kritice vlády, neboť její nezáměr byl překonán vojenskou ofenzívou a opětovným získáním města pod svoji kontrolu. Otázkou však zůstává, zda se jednalo spíše o strategický zájem o získání významného města, nebo o skutečnou touhu pomoci tamním obyvatelům. Nutno podotknout, že tehdejší oficiálně dostupné informace hovoří o pouhé vojenské operaci pro dobytí města a nikoliv o jakékoliv podobě humanitární pomoci prchajícím nebo před válkou se ukrývajícím obyvatelům. Celkově to tedy působí, že média vytvořila vládě určité alibi (kdy oblast byla prezentována jako nepřátelská), aby ta nemusela organizovat jakoukoliv pomoc obyvatelům, kteří jsou vůči ní oficiálně v očích ukrajinské veřejnosti nepřátelští. V případě neúspěchu operace by tato informace pouze potvrdila situaci a vláda by se nemusela obávat, že upuštěním od péče o tamní obyvatele by ztratila jakoukoliv další podporu obyvatel Ukrajiny.

Pokud jsou výše uvedené výpovědi Ukrajinců pravdivé (nebo alespoň částečně pravdivé), tak svědčí o neschopnosti ukrajinské vlády i ozbrojených sil v době přelomu let 2013 a 2014 hájit své území, o zoufalé morálce armádních důstojníků i vojáků a neschopnosti vlády jakkoliv pomoci vlastním obyvatelům ze společenské krize, která byla za jejich přihlížení ještě zhoršena. Tato krize se ještě prohloubila ztrátou důvěry ve státní instituce alespoň u části obyvatelstva, kterou tyto instituce nechaly na holičkách v době, kdy tito lidé nejvíce potřebovali pomoc státu.

Některé konkrétní příklady vnitřně vysídlených osob na Ukrajině

Tato kapitola je zaměřena na několik stručných a konkrétních příkladů lidí, kteří byli nuceni opustit svůj domov ve válkou postižené části Ukrajiny a bez vládní pomoci si dokázali nalézt nový domov v hlavním městě. Jedná se o autentické výpovědi uvedené v ukrajinské literatuře. Současně zde narážíme na jeden z dříve uvedených limitů tohoto článku, kterým jsou relativně šťastné konce příběhů uvedených osob. Tato kapitola tak nevystihuje ty životní osudy, které skončily tragicky nebo jsou prožívány na okraji samotné ukrajinské společnosti. To však nepředstavuje zásadní problém, neboť tento článek se snaží analyzovat celkovou situaci na Ukrajině v souvislosti s vnitřním vysídlením obyvatel a tamní společenskou situací, kam tedy patří i tyto relativně šťastné příběhy, které jsou taktéž nedílnou součástí tamní reality. Rovněž je třeba podotknout, že se ve většině případů jedná o drobné podnikatele.

Prvním příkladem zde uvedených osob je Evgen Vasili pocházející z Doněcka, tedy oblasti, která nyní patří do tzv. Doněcké nezávislé republiky. V Doněcku měl svůj bar, ale během operace na místním le-

tišti musel místo opustit. Dodává, že všichni jeho známí a přátelé rovněž opustili nebezpečné místo. V Doněcku se navíc začali podle jeho výpovědi objevovat lidé s ruskými vlajkami a svatojiřskými stužkami a on jako ukrajinský vlastenec raději odjel. Přestěhoval se do Kyjeva, kde prý hřivnu po hřivně začínal nový život. O jakékoliv státní pomoci nezmiňuje ani slovo.

Další uvedený příklad představuje Darja Barabanščikova, která v Doněcku provozovala kavárnu, která byla otevřena celých 32 let. Vzhledem k tomu, že údajně nechtěla riskovat život ani životy a zdraví zaměstnanců, přestěhovala se do Kyjeva. Současně popisuje nový trend, kdy lidé, kteří opustili své domovy ve válkou postižených částech země, si místo pořízení nových bytů raději kupují (pokud jim to možnosti dovolí) přívěsy, které jim poskytují náhradní ubytování, ve kterém současně cestují na bezpečnější místa, kde mohou zůstat žít.

Následuje příběh Dmitro Paladova, který se zabýval výpočetní technikou, kterou dodával klientům v Lugansku, Doněcku i na Krymu. Současně to byl jeden z aktivistů na Majdanu. Společnost, se kterou podnikal, sídlila v Doněcku, ve kterém fungovala až do konce jara, než začaly boje. Zásadním problémem bylo všechno vybavení odvézt do bezpečí, neboť cestou museli projet kontrolními stanovišti tzv. Doněcké nezávislé republiky. Proto musel D. Paladov se svými spolupracovníky při průjezdu kontrolním stanovištěm všechnu elektroniku pečlivě zamaskovat, aby mohl bezpečně projet a odcestovat přes Mariupol do Kyjeva, kde ve svém oboru podnikají nadále (Шмадюк et al. 2016: 11–12).

Olexandr Krasnov pracoval jako ředitel kliniky (centra Genom) v Doněcku. Nejprve nepřemýšlel o stěhování, ale to se postupně stalo nezbytností, vzhledem k jeho aktivitám a aktivitám jeho spolupracovníků, kteří veřejně podporovali převrat na Majdanu při různých demonstracích. Proto se tedy rozhodl přestěhovat kliniku do Kyjeva, kde na sebe vzal další společenský úkol. Tím bylo poskytnout zaměstnání především lidem, kteří tak jako on opustili válečné oblasti na Ukrajině a přesídlili do Kyjeva. Navíc účastníkům bojů poskytují lékařské prohlídky bezplatně (Шмадюк et al. 2016: 14–15).

Voloda představuje další případ člověka, který se úspěšně přestěhoval. Studoval církevní knihy při Ukrajinské evangelické církvi, v jejímž centru pracoval. Působil tam až do začátku bojů v Doněcku, dokud povstalci „nenavštívili“ i jeho kancelář. Vzhledem k jeho proukrajinské orientaci a aktivitám při různých setkáních a demonstracích pro něho začal být život v Doněcku nebezpečný. Údajně tam nefungoval demokratický systém ani žádná bezpečnostní složka, která by ho ochránila. Během přejezdu kontrolním stanovištěm však byl zraněn výbuchem do ruky na hlavě. Výbuch zabil celkem 12 lidí a 17 jich zranil. Jakákoliv kvalifikovaná pomoc na místě byla nedostupná, což opět vypovídá o úrovni tamního systému ochrany obyvatelstva. Přesnější údaje o incidentu v knize nejsou obsaženy. Nelze tedy ani označit viníka. Uvedená skutečnost tak spíše poukazuje na celkově špatnou bezpečnostní situaci tamních civilních obyvatel, kteří s bojem nemají nic společného, a na absenci jakékoliv oficiální péče o postižené (Шмадюк et al. 2016: 16–19).

Zakladatel baru a jeho majitel Evgen Vasilij ztvárňuje dalšího z řady běžných podnikatelů, kteří opustili Doněck a přesídlili do bezpečné oblasti. Po zahájení bojů hledal dva měsíce, než našel relativně bezpečné kontrolní stanoviště, přes které by mohl vybavení svého podniku evakuovat. Známi mu doporučili uspořít nejprve částku 500–1500 USD, která by mu zaručila bezpečné opuštění nebezpečného domova. Musel absolvovat složitý administrativní proces, aby mohl odvézt vybavení svého domova a baru. Přitom šlo v podstatě jen o ledničku a starý nábytek (Шмадюк et al. 2016: 26–28).

Podobný osud jako např. D. Paladova postihl mnoho doněckých podnikatelů, kteří během bojů v Doněcku tuto oblast opustili, čímž vlastně v této oblasti prakticky zanikla skupina malých a středních podnikatelů, kteří provozovali kavárny, restaurace, obchody s knihami, kadeřnictví nebo lékárny (Шмадюк et al. 2016: 13).

Odlišným problémem je emigrace obyvatel z válkou zasažených oblastí Ukrajiny do zahraničí, která někdy následuje po neúspěšné snaze žít v hlavním městě. Jako příklad lze zmínit případ hudebníka

Olexeje Terjochova. Jako úspěšný hudebník z postižené oblasti přesídlil do Kyjeva, kde se však muzikou navzdory svému talentu nemohl při současné tamní situaci uživit. Jedinou možností, pokud se chtěl i nadále zabývat svou oblíbenou hudbou, představovalo opuštění země a přestěhování za hranice, v jeho případě do USA. Takovýchto případů je na Ukrajině značné množství a do budoucna může představovat problém, kdy ti nejschopnější Ukrajinců opustí (Шмадюк et al. 2016: 20–21). Nutno podotknout, že k tomuto rodícímu se problému Ukrajiny přispívají všechny státy (především střední a západní Evropy a USA), které zdánlivě velkoryse nabízejí těmto Ukrajincům pomoc v podobě možnosti nového života na svém území. Pod záminkou pomoci obyčejným uprchlíkům z Ukrajiny bezohledně „těží její lidské zdroje“ v podobě pečlivého výběru těch nejkvalifikovanějších a nejschopnějších lidí, kteří budou v budoucnu Ukrajině nejvíce chybět.

Dalším významným problémem je beznadějná situace obyčejných lidí, kteří musí přežít někdy i s příjmem 400 hřiven za měsíc. Samy ukrajinské bezpečnostní kontroly komplikují Ukrajincům běžný život, když chtějí třeba jen navštívit své příbuzné. Vysoká míra korupce umožňuje poplatek někdy i 2000 hřiven za bezpečné projetí bezpečnostního stanoviště. Jedná se tedy o obyvatele s ukrajinským pasem, kteří jedou do jiné části Ukrajiny, ale musí absolvovat bezpečnostní kontrolu zatíženou patrně vysokým úplatkem. Současná zoufalá situace na Donbase tak může vést postupně k rezignaci i té skupiny obyvatel, která zatím stále podporuje vládu v Kyjevu a postupně může dojít k jejímu přimknutí se k Ruské federaci. Již nyní je na Donbase vidět údajně mnoho případů ruského kapitálu. Zajímavostí je, že podle výpovědí místních obyvatel se situací vláda v Kyjevu vůbec nezabývá, což vede u místních obyvatel k ještě hlubšímu zoufalství a beznaději (Шмадюк et al. 2016: 21–22).

Výše uvedené stručné případy několika obyvatel Ukrajiny, kteří opustili domov v oblasti bojů a přestěhovali se většinou do Kyjeva či do zahraničí, vypovídají o mnohém. Případy, kdy se obyvatelé museli o sebe postarat sami, případně se mohli opřít o pomoc přátel, v první řadě svědčí o absenci oficiální ukrajinské pomoci poskytované státem a jeho institucemi. Situace, kdy státní nařízení a regulace komplikují těmto lidem možnost přesídlení do jiné části země, poukazuje nejen na absenci státní pomoci, ale také na úplný nezáměr úřadů jakkoliv jim pomoci, a to nejen po finanční stránce, ale také po stránce administrativní. Jde tedy o absolutní aroganci a nezáměr úřadů, které nejen svým obyvatelům nepomohou, ale ještě jim situaci komplikují. Tím naopak přispívají k šíření korupce a nepřímé podpoře kriminálních živlů. Rezignace úřadů se však nemůže v dlouhodobém časovém výhledu Ukrajině vyplatit, neboť se pravděpodobně negativně projeví dalším prohloubením již existující společenské krize se všemi jejími nepříznivými důsledky. Na liknavý přístup úřadů a Ukrajinské vlády však nejvíce doplatí opět tamní civilisté, jejichž osud ve skutečnosti tamní vládu ani úřady vůbec nezajímá.

Krymští Tataři jako zvláštní skupina postižených osob

Jak již bylo zmíněno výše, krymští Tataři představují specifickou etnickou skupinu obyvatel Krymu, kteří jsou orientovaní na Ukrajinu a v době před vypuknutím krize i před referendem o připojení Krymu k Ruské federaci představovali tamní naději pro ukrajinskou vládu. Příkladem může být krymský Tatar U. E. Chadžin, který se sám účastnil převratu na Majdanu s odůvodněním, že jeho národu se lépe žije na Ukrajině než v Ruské federaci (Золотухина 2015: 17). Jeden z důvodů proukrajinské orientace krymských Tatarů může spočívat v událostech druhé světové války, kdy v dubnu 1944 po dobytí Krymu Rudou armádou přišel L. Berija s návrhem na přesídlení této skupiny obyvatel do Uzbekistánu. K tomuto přesídlení dal J. V. Stalin souhlas, a tak v květnu roku 1944 došlo k deportaci 180 014 krymských Tatarů převážně právě do Uzbekistánu (Snyder 2013: 319).

O specifickém postavení Tatarů na Krymu svědčí i existence orgánu s názvem Medžlis (Меджлис), který je vrchním výkonným orgánem krymských Tatarů. Jeho oficiálním cílem je zmírňování následků genocidy sovětských států vůči této menšině, obnovení jejich národních a politických práv, stejně tak jako prosazování práva na sebeurčení na jejich národním území (QTMM on line 2018). V souvislosti

se začleněním Krymu do Ruské federace navštívil Krym také prezident Tatarstánu, který se snažil vysvětlit tamním Tatarům, že se jim bude lépe žít v Ruské federaci než na Ukrajině. Po chybějící pozitivní reakci u krymských Tatarů na tuto návštěvu a po evidentním selhání Tatarstánu jako zprostředkovatele jednání mezi Tatary a Moskvou došlo naopak k jejich úplnému „odstřižení“ od Tatarstánu. To dokládá neudělení povolení ke vstupu na Krym hlavně Medžlisu R. Čubarovi v době jeho zasedání. To souvisí opět s problematikou vnitřního vysídlení obyvatel Ukrajiny, kdy je toto vysídlení způsobeno zákazem vstupu některých obyvatel do oblasti svého domova. Další na Krymu nežádoucí osobou je I. Juksel, který působil jako generální ředitel Krymské tiskové agentury (Крымское агентство новостей). Po návratu z dovolené byl vstup na Krym povolen jeho dceři i manželce, ale jemu samotnému již nikoliv. Následně se přestěhoval i se svojí kanceláří do Kyjeva (Золотухина 2015: 44–46). Těchto příkladů je však oproti případům tzv. běžných uprchlíků výrazně méně, neboť se jedná spíše o jednotlivce, kterým byl odmítnut návrat na Krym z politického nebo bezpečnostního důvodu, než o problém masového vysídlení obyvatelstva.

Krymští Tataři tak představují z hlediska vnitřně vysídlených osob zvláštní skupinu obyvatel, která musí čelit pro ni nepříznivé situaci v oblasti svého domova, což ji vedlo k opuštění Krymu. V některých případech jde o administrativní neumožnění návratu domů obyvatelům Krymu, což je v podstatě staví do stejné situace. Z hlediska evakuace obyvatel a jejich přežití je však zásadní, že krymští Tataři navzdory výzvam vlády v Kyjevu masově opustili místo svého původu, tedy Krym, a přispěli tak k celkovému navýšení počtu vnitřně vysídlených osob na Ukrajině, které potřebují pomoc. Podle dostupných informací většina obyvatel, kteří opustili svůj domov, ale jejich příběh končí relativně šťastně, tak našli místo pro nový život svépomocí. To znamená, že oficiální vládní podpora těmto lidem je nedostatečná a většina z nich je odkázána na vlastní schopnost najít nový domov nebo na pomoc svých blízkých, kteří žijí v cílové oblasti (např. v Kyjevu nebo Lvově).

Závěr

Situace vnitřně vysídlených osob na Ukrajině, jak je popsána výše, svědčí o celkově neuspokojivé situaci v zemi, kdy je většina prchajících obyvatel odkázána sama na sebe nebo na pomoc svých blízkých. Vzhledem k tomu, o jak velké počty lidí se jedná, situace nasvědčuje úplnému nezvládnutí situace nebo jeho arogantnímu zanedbání ukrajinskou vládou. V souvislosti s již zmíněnou dříve probíhající společenskou krizí to může znamenat ve svém důsledku pouze její další prohloubení, neboť tito obyvatelé jen stěží nabydou dojmu důvěry vlastní vlády a příslušných orgánů státní správy. Do budoucna to může znamenat pro Ukrajinu další a mnohem závažnější problém, jehož zvládnutí bude těžko řešitelné, neboť společenskou krizi nelze vyřešit ani pomocí patřičné dodávky financí ze státního rozpočtu. Společnost, která je takovýmto problémem sužována, může provádět nápravu situace i několik generací a bez jistoty úspěchu. Tímto problémem si Ukrajina přidala do svého pomyslného „úkolového listu“ další z těžko řešitelných úkolů, který bude následné vlády a politické reprezentace obecně stát veliké úsilí (nejen ekonomické), pokud by ho měly efektivně rozřešit.

Ukrajinskou situaci tamních obyvatel lze na základě výše uvedeného výzkumu označit za stále se prohlubující společenskou krizi, kterou bude s jejím postupem stále složitější vyřešit. Absence pomoci ze strany úřadů a vlády tuto krizi jen prohlubuje. Budoucnost se tak navzdory různým optimistickým prohlášením některých představitelů (včetně západních slibů nejrůznější pomoci) stále vzdaluje naději na spokojený život běžných obyvatel, kteří by si přáli žít běžný život podobný tomu, který známe z většiny zemí střední a západní Evropy. Vysoké počty lidí, kteří opouštějí zemi (především těch vzdělaných), tyto špatné vyhlídky obyvatel jen podporují, stejně jako ukazují aroganci některých západních států, které tyto uprchlíky s nadšením přijímají pod falešnou záminkou touhy pomoci jim, ale s patrně jediným skutečným cílem, kterým je nalezení levné pracovní síly.

Pokud by některý mezinárodní aktér usiloval o skutečnou pomoc Ukrajině, nejprve by jí musel pomoci vypořádat se s nezájmem rozhodujících orgánů a složek státu, stabilizovat bezpečnostní situaci

(patrně včetně obnovení dialogu s Moskvou, bez kterého je situace nejspíše neřešitelná), zjednodušit tamní administrativu a byrokracii, která jen podporuje korupci, a následně začít usilovat o obnovu zničené, poškozené nebo zastaralé infrastruktury. Rovněž je nezbytné přilákat zahraniční investory a bezpodmínečně zastavit významnou míru opouštění vlastní země občany do zahraničí. V konečné fázi by bylo třeba podpořit i návrat těch obyvatel postižených oblastí, kteří již relativně úspěšně působí např. v Kyjevu. V tomto případě by nemuselo jít o opětovné stěhování obyvatel zpět z Kyjeva, ale jen o rozšíření jejich již úspěšného podniku do Luhanska nebo Doněcka. Celkově však jde o pouhé teoretické řešení, jehož realizace bude potřebovat mnohem více, a její skutečný úspěch je stále otázkou s doposud neznámou odpovědí. Jedinou jistotou však nyní je, že pro úspěšné řešení je třeba dostatek vůle u klíčových politiků a veřejných činitelů, která zatím stále chybí.

Zdroje

- FOLWARCZNY, L. et al. 2006. *Evakuace osob*. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě. ISBN 978-80-8663-492-0.
- KRATOCHVÍL, P. et al. 2009. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-469-4.
- KRATOCHVÍL, V. 2015. *Přednáška v rámci kurzu Odborně způsobilá osoba v oblasti požární ochrany*. Praha: KRASO požárně technický servis, s.r.o.
- KISSINGER, H., 2016. *Uspořádání světa. Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Praha: Prostor. ISBN 978-80-7260-335-0.
- Lékaři bez hranic, 2015. *Východní Ukrajina: Těžké boje se podepisují na civilistech* [online]. 25. 4. 2018. Dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/article/vychodni-ukrajina-tezke-boje-se-podepisuji-na-civilistech-0>.
- MCHS, 2016. *Сводка от 21 Июля 2016* [online]. 25. 4. 2018. Dostupné z: <http://www.mchs.gov.ru/operationalpage/digest/item/32819678>.
- MV GŘ HZS ČR (kol. autorů), 2015. *Ochrana obyvatelstva a krizové řízení*. Praha: MV GŘ HZS ČR, ISBN 978-80-86466-62-0.
- RALBOVSKÁ, R. 2017. Psychologické aspekty mimořádných událostí. In Šín a kol. *Medicína katastrof*. Praha: Nakladatelství Galén. ISBN 978-80-7492-295-4.
- QTMM, 2018. *Mejlis of the Crimean Tatar People. General information about Mejlis* [online]. 14. 4. 2018. Dostupné z: <http://qtmm.org/en/general-information-about-mejlis>.
- SMETANA, J. 2017. *Rozhovor s nejmenovanou Ukrajinou žijící v České republice*.
- SNYDER, T. 2013. *Krvavé země*. Praha: Paseka, s.r.o. ISBN 978-80-7432-254-9.
- TÜRK, D., 2010. *Základy mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. ISBN 978-80-904209-9-1.
- UN, 2016. *Conflict in Ukraine continues to take civilian toll – UN human rights report* [online]. 8. 12. 2016. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2016/12/547292-conflict-ukraine-continues-take-civilian-toll-un-human-rights-report>.
- UNHCR, 2018. *Internally Displaced People* [online]. 30. 4. 2018. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/internally-displaced-people.html?query=idp>.
- UNHCR, 2014. *UNHCR urges Ukraine to establish central registration system as internal displacement tops 117,000* [online]. 30. 4. 2018. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/news/latest/2014/8/53e0b3a59/unhcr-urges-ukraine-establish-central-registration-system-internal-displacement.html?query=idp%20ukraine>.
- Zahraniční diplomatický zdroj, 2016. Rozhovor autora se zahraničním diplomatem (nepřál si být jmenován), Praha.
- ШМАДЮК, Н. et al. 2016. *Переселенці. Людиб які не загубили себе. Дискурс*. ISBN 978-617-7236-52-7.
- ЗОЛОТУХИНА, И. 2015. *Война с первых дней*. Харьков: Видавництво Фоліо. ISBN 978-966-03-7183-5.

O autorech

Markéta Brichtová je absolventkou bakalářského studijního programu Specializace ve zdravotnictví, obor Zdravotnický záchranář na ZČU v Plzni a navazujícího magisterského programu Ochrana obyvatelstva, obor Civilní nouzové plánování na ČVUT v Praze. Studentka doktorského studijního programu Ochrana obyvatelstva, obor Civilní nouzová připravenost na ČVUT v Praze. Ve své práci se zaměřuje na bezpečnost zdravotnických zařízení. E-mail: marketa.brichtova@email.cz.

Zuzana Buroňová v současné době studuje navazující magisterský obor Bezpečnostní studia na Univerzitě Karlově. Autorka se účastnila této studentské konference již počtvrté, jelikož by i v budoucnosti ráda pokračovala ve výzkumu. E-mail: zuzana.buronova@gmail.com.

Pavel Faus studuje bakalářský stupeň oborů Mezinárodní vztahy a Bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V současné době pracuje ve středisku EUROPE DIRECT v Brně. Odborně se zaměřuje na problematiku Severoatlantické aliance a její působení v postsovětském prostoru. E-mail: 439616@mail.muni.cz.

Jakub Matocha je studentem doktorského studijního programu v oboru Mezinárodní právo soukromé na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Ve svém studiu se zabývá především mezinárodním obchodem se zbraněmi a regulací soukromých bezpečnostních společností. E-mail: matocha@outlook.com.

Jan Smetana je důstojníkem Agentury logistiky AČR, nicméně uvedený příspěvek je součástí jeho výzkumu zabývajícího se informační válkou na Ukrajině a jejím dopadem na civilní obyvatelstvo, který realizuje v rámci doktorského studia na FBMI ČVUT v Praze. Zároveň je členem Centra bezpečnostních studií MUP, kde vystudoval Mezinárodní vztahy a Evropská studia. Článek je však výsledkem autorova vlastního akademického výzkumu, a vyjadřuje tak jeho závěry, nikoliv oficiální stanoviska AČR nebo Ministerstva obrany, se kterými se může i rozcházet. E-mail: smetana@c4ss.cz.

Vydalo	Metropolitan University Prague Press
Název	Sborník vybraných příspěvků z 10. výroční studentské konference bezpečnostního výzkumu
Sestavil	prof. Mgr. Oldřich Bureš, Ph.D., M.A.
Recenze	Mgr. Josef Kraus, Ph.D., prof. PhDr. JUDr. Miroslav Mareš, Ph.D., Mgr. Petra Vejvodová, Ph.D.
Technická a jazyková redakce	Bc. Jakub Marek

První vydání, povoleno rektorátem MUP, stran 75.

2018, Metropolitan University Prague Press, 100 31 Praha 10, Dubečská 900/10.

www.mup-press.cz

ISBN 978-80-87956-85-4